

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ БАНКІНІҢ
2005 ЖЫЛҒЫ
ЖЫЛДЫҚ ЕСЕБІ

АЛМАТЫ

2006 жыл

Пайдаланылатын қысқартулар тізімі

Қазақстан Республикасының Президенті	Президент
Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі	Ұлттық Банк
Қазақстан Республикасының Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі	Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі
Қазақстан Республикасының Ұлттық қоры	Ұлттық қор
Қазақстан Республикасының Үкіметі	Үкімет
Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігі	Қаржы министрлігі
Қазақстан Республикасының Әділет министрлігі	Әділет министрлігі
Қазақстан Республикасының Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі	Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі
Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет істері агенттігі	Мемлекеттік қызмет істері агенттігі
Қазақстан Республикасының Статистика агенттігі	Статистика агенттігі
Тәуелсіз мемлекеттер достастығы	ТМД
Еуразиялық экономикалық қауымдастық	ЕурАзЭҚ
Бірыңғай экономикалық кеңістік	БЭК

МАЗМҰНЫ

	Беті
КІРІСПЕ	4
I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ	7
1.1. Экономиканың нақты секторы	7
1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі	8
1.3. Салық-бюджет саласы	9
1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш	11
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ ЖӘНЕ АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ	14
2.1. Ақша-кредит саясаты	14
2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару	20
III. ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ	23
IV. ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫСЫНЫҢ КӨРСЕТКІШТЕРІ	26
V. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ	28
5.1. Валюталық нарық	28
5.2. Банкаралық ақша нарығы	29
5.3. Депозиттік нарық	29
5.4. Кредиттік нарық	30
5.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы	31
VI. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ	32
6.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі	33
6.2. Банкаралық клиринг	34
6.3. Төлем құралдары	35
VII. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ	37
VIII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТИҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ	40
8.1. Халықаралық ынтымақтастық	40
8.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі	46
IX. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП БЕРУДІ ЖЕТІЛДІРУ	48
X. ҚАРЖЫ МЕКЕМЕЛЕРІНЕ КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР	49
10.1. Ұлттық қорды басқару	49
10.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет	50
XI. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ	51
11.1. Ұйымдық құрылым	51
11.2. Кадр саясаты және қызметкерлерді оқыту	51
11.3. Ақпарат технологияларын дамыту	53
11.4. Ішкі аудит	55
11.5. Қаржы-шаруашылық қызмет	55
СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР	59
ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП БЕРУ	92

КІРІСПЕ

2005 жылы энергия тасымалдағыштар бағасының өсуі жалғаса түсті. Ішкі макроэкономикалық тұрақтылық аясында бұл Қазақстан резиденттерінің сыртқы экономикалық қызметінің нәтижесіне айқындаушы ықпал етті.

2005 жылы экспорттың нақты көлемі іс жүзінде 2004 жылғы деңгейде қалып қойғанына қарамастан, негізгі экспорттық тауарларға әлемдік бағаның өсуі тауар экспортының өсуіне (37%) ықпал етті. Бағаның өсуі бірқалыпты болған кездегі сандық жеткізілімнің ұлғаюы тауар импортына барынша тән сипат болды. Нәтижесінде тауарлар импорты 30,1% және сауда балансының оң сальдосы 10,3 млрд. долл. асып кетті.

Жоғары кірістер мен қалыптасып отырған перспективалар мұнай-газ кен орындары инфрақұрылымына инвестициялық салымдар салуды жандандыруға ықпал етті. Халықаралық қызмет көрсету импортының құны бір жыл ішінде бір жарым есеге өсіп, қызмет көрсетулер бойынша теріс дисбаланстың 5,2 млрд. долл. дейін ұлғаюына негіз болды.

Шетелдік инвестициялардың қатысуымен іске асырылатын өндіру саласындағы жобаларды одан әрі дамыту шетелдік тікелей инвестициялардың Қазақстанға ағынынның жоғары деңгейінің сақталуын қамтамасыз етті. 2005 жылы шетелдік тікелей инвестициялардың жалпы ағыны 6,4 млрд. долл. асып түсті (2004 жылы - 8,3 млрд. долл.).

Тікелей инвестициялар бойынша ресурстардың нетто-ағыны қысқарған кезде қаржыландырудың негізгі ағыны жеке сектордағы, ең алдымен банктік сектордағы заем операцияларының жандануы есебінен қамтамасыз етілді. 2005 жылы республика банктерінің шетелдік заемдар мен несиелерді тарту көлемі 1,6 есе өсті.

Сыртқы мемлекеттік борыш үшін жаңа игерулердің көлемі қысқарған кезде міндеттемелерді мерзімінен бұрын өтеу тән болды – есептік жылда Үкіметтің сыртқы міндеттемелері 848 млн. долл. азайды.

2005 жылы қазақстандық резиденттердің сыртқы міндеттемелері жиынтығында (тікелей инвестицияларды есепке алмағанда) 8,3 млрд. долл. өсті.

Шетелдік капиталды ауқымды тарту ішкі кредиттеу көлемін кеңейтуге, сол сияқты резиденттердің шетелдік активтерінің өсуіне де себепкер болды. 2005 жылы резиденттердің шетелдік активтері (Ұлттық Банктің халықаралық резервтерін қоспағанда) үш есе өсті. Негізгі салым Ұлттық қордың және республикадағы банктік сектордың активтерінің ұлғаюы арқылы енгізілді.

Резиденттердің шетелдік активтерінің айтарлықтай өсуі мен ағымдағы операциялар шоты бойынша қалыптасқан тапшылық аясында сыртқы міндеттемелердің белсенді өтелуі Ұлттық Банктің халықаралық резервтері деңгейінің төмендеуіне ықпал етті. Алайда, резервтердің деңгейі тауарлар және қызмет көрсету импортының 3,3 айын жабуды қамтамасыз етеді.

Осылайша, сыртқы экономикалық конъюнктура белгілі бір жағымсыз салдарлардың туындауына қарамастан, тұтастай алғанда Қазақстан үшін жағымды болды.

Жүргізіліп жатқан реформалардағы табыстардың және сол сияқты әлемдік экономикадағы жағымды ахуалдардың арқасында Қазақстанның экономикасы 2005 жылы серпінді түрде дамуды жалғастырды.

2005 жылы нақты ЖІӨ 9,4% болды. Нақты ЖІӨ өсімі экономиканың барлық салаларындағы өндірістің нақты көлемдерінің өсуіне негізделді. Құрылыс айрықша күшті қарқынмен дамыды — ондағы нақты өндіріс 37,8% өсті. Ауыл шаруашылығындағы жалпы өнім көлемі 6,7% ұлғайды.

Ел экономикасының өсуіне көбінесе отандық және шетелдік капиталдың инвестициялық белсенділігі ықпал етті. Мұнай өндіру саласында шетелдік инвесторлардың қатысуымен ірі инвестициялық жобаларды іске асыру, Қазақстан Республикасының 2003-2015 жылдарға арналған индустриалдық-инновациялық даму стратегиясының ауқымында алдағы уақытта іс-шаралар жүргізу, сондай-ақ бірқатар салалық бағдарламаларды жүзеге

асыру экономикаға тартылатын инвестициялар көлемін жоғары деңгейде сақтауға мүмкіндік берді. Тұтастай алғанда 2005 жылы негізгі капиталға инвестициялар 1,2 есе өсті.

Экономиканың өсуімен бірге экономиканың әл-ауқаты өседі. Халықтың орташа жан басына шаққандағы номиналдық ақшалай кірістері 2005 жылғы желтоқсанда (бағалау бойынша) өткен жылғы желтоқсанға қарағанда 26,2% жоғары болды. Осы кезеңдегі нақты ақшалай кірістер 17,4% өсті.

2005 жылы кәсіпорындар мониторингінің нәтижелері бойынша еңбек өнімділігінің өсу үрдісі және өндіріс пен өнім сатуға жұмсалған шығынның үлесінің азаю үрдісі сақталды. Ағымдағы активтер ағымдағы міндеттемелерді толықтай жапты.

2005 жылы алғаш рет мемлекеттік бюджеттің орындалуы ЖІӨ қатысты 0,6% мөлшерінде профицитпен қалыптасты.

Мемлекеттік бюджеттің кірістері 63,1% ұлғайды және ЖІӨ-нің 28,2% жетті, оның ішінде салық түсімдері 68,5% өсті. Мемлекеттік бюджеттің шығындары ЖІӨ-нің 26,1% болды. Бұл ретте қаржыландыру бойынша 2005 жылға арналған жылдық бюджеттік жоспар 99% орындалды. Республикалық бюджет профициті Үкіметке 2005 жылы сыртқы борыштың көлемін 35,0% қысқартуға мүмкіндік берді. Мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш 6,4% қысқарды.

Бюджеттің орындалуының өзіне тән сипаттары кірістерді, шығыстарды және экономикадағы басқа да ақша ағындарын бөлуге мемлекеттің белсенді қатысуы болып табылады. Бір жағынан, бюджетке салықтар түрінде алынатын қосылған құн шамасы үнемі өсу үстінде. Екінші жағынан, мемлекет экономикаға инвестицияны барған сайын белсенді түрде ұлғайтуда және мемлекеттік меншіктің көлемін ұлғайта түсуде. Осылайша, Қаржы министрлігінде қолданыстағы бюджеттік бағдарламаларды қаржыландыру үшін қажеттіден асатын мөлшерде айтарлықтай «артық» қаржы ресурстары бар.

Осылайша, жағымды сыртқы экономикалық конъюнктура, сондай-ақ Қазақстандағы саяси және қаржылық тұрақтылық республика экономикасының 6 жыл бойына байқалып келе жатқан өсу үрдісінің нығаюына себепші болды. Соңғы 6 жыл ішінде ЖІӨ-нің жиынтық өсуі 79,3% жуық болды, мұның өзі Қазақстанға экономикасының даму қарқыны бойынша әлемдегі көшбасшылардың бірі болуына ықпал етті.

Екі индекстен – «өсу үшін бәсекеге қабілеттілік индексінен» және «бизнес үшін бәсекеге қабілеттілік индексінен» тұратын Дүниежүзілік экономикалық форумның бағалауына сәйкес: Қазақстан тиісінше 61 және 62 орынды иеленді. Осыған байланысты Қазақстан әлемдегі неғұрлым бәсекеге қабілетті 50 елдің санына кіру үшін өзіне жаңа межелер белгіледі, бұл ең алдымен экономикадағы және халықаралық мемлекеттік басқару стандарттарындағы жетістіктерді болжайды.

Бәсекеге қабілеттілікті арттыру міндетімен қаржы жүйесінің тиімділігін одан әрі арттыру және осы салада Қаржылық секторды дамыту тұжырымдамасында айқындалғандай Еуроодақ стандарттарына барынша қол жеткізу міндеті сәйкес келеді.

Ұлттық Банк ТМД-дағы қызметі мен мақсаты бойынша классикалық үлгідегі бірден-бір орталық банк ретінде орташа мерзімді кезеңде ақша-кредит саясатын жетілдіру және оны халықаралық стандарттарға жақындату жөніндегі шараларды күшейту міндетін алдына қойды. Ұлттық Банк қызметінің перспективалық бағыты инфляциялық таргеттеу қағидаттарына өтуге дайындық болып табылады.

Ұлттық Банк өзінің негізгі мақсатына сәйкес назарын инфляцияның төмен деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған ақша-кредит саясатын жүргізуге аударады. Инфляция деңгейі Ұлттық Банк үшін негізгі көрсеткіш болып табылады, сондықтан Ұлттық Банк инфляция және инфляциялық процестермен күрес жөніндегі шаралар бойынша өз болжамдарына мұқият көңіл бөледі.

2005 жылы бірқатар факторлар, оның ішінде экономикалық белсенділіктің өсуі инфляциялық қысымның күшеюін тудырды.

Әлемдік тауар нарықтарында Қазақстан экспортының негізгі тауарларына бағаның өсуі отандық өнім өндірушілердің ішкі нарықтағы тиісті тауарлардың бағасын көтеруіне әкеліп соқтырды. Мемлекеттік бюджет шығыстарының өсуі, бір жағынан, экономикалық белсенділікті ынталандырды, бірақ, екінші жағынан инфляциялық қысымның ұлғаюына себепкер болды. Халық табысының өсуінен туындаған инфляциялық күтулер қосымша инфляциялық фактор болды.

Осы жағдайда Ұлттық Банк баға тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін заң жүзінде белгіленген ақша-кредит саясатының құралдары мен операцияларын пайдалана отырып, қажетті шараларды тұрақты түрде қабылдады.

Қабылданатын шешімдердің негізділігін және оларды күшейту үшін консультациялық-кеңесу органы – Ұлттық Банктің және мүдделі мемлекеттік органдардың, Парламенттің, ғылыми ортаның, сондай-ақ экономиканың қаржылық және нақты секторларының өкілдерінің қатысуымен Ақша-кредит саясаты жөніндегі кеңес құрылды.

Ақша-кредит саясаты жөніндегі кеңес шешімдері ұсыныс беру сипатындағы консультациялық-кеңесу органы болып табылады. Бұл ретте Кеңестің негізгі функциялары ақша-кредит саясаты құралдарын тиімді пайдалану, теңгенің айырбас бағамының экономикаға ықпал етуі, сондай-ақ мемлекеттік органдардың, Қазақстан Республикасы Парламентінің, қаржылық ұйымдардың, ғылыми ортаның қаржы жүйесі саласындағы проблемаларды шешуде өзара іс-қимылдары мәселелері бойынша ұсыныстар дайындау болып табылады.

Ұлттық Банк қызметінің тиімділігін және айқындылығын арттыру жөнінде шаралар қабылданды. Ұлттық Банк басшылығының және қызметкерлерінің бұқаралық ақпарат құралдарында тұрақты түрде сөз сөйлеу және жариялануымен қатар 2005 жылы “Территория тенге” телевизиялық хабары шығарылды.

Ұлттық Банк өз қызметінің басқа салаларында да стандарттарды көтеру бойынша шаралар қабылдайды.

Валюталық реттеу және валюталық бақылау саласында Қазақстанда валюталық режимді одан әрі ырықтандыруға, капитал қозғалысына байланысты тәуекелдерді реттеуге жаңа тәсілдер ойлап табуға бағытталған саясат жүргізілуде. 2007 жылдан бастап валюталық операцияларды жүргізудің рұқсат етілетін тәртібінен кейінгі мониторинг және таңдамалы бақылау жүйесіне тиімді өтуін қамтамасыз ету мақсаты қойылып отыр.

Төлем жүйелері саласында төлем жүйесінің тиімділігі мен қауіпсіздігін одан әрі арттыру, тәуекелдерді басқару және төлем жүйелерін қадағалаудың тиімді жүйесін құру жөніндегі шаралар қабылданады.

Төлем жүйелерінің үздіксіз жұмыс істеуін және қауіпсіздік деңгейін көтеру жөніндегі шаралар жүргізілуде.

Тұтастай алғанда, Ұлттық Банктің қызметі қаржы нарығының тұрақтылығын сақтауға және оның барлық бөліктерін халықаралық стандарттарға жақындатуға ықпал етеді. Бұл жұмыс Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігімен үйлестіріледі.

Осы есепте Ұлттық Банктің қызметін жүзеге асыру бойынша жоғарыда көрсетілген және 2005 жылғы басқа да шаралар келтірілді.

I. ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ

1.1. Экономиканың нақты секторы¹

Жалпы ішкі өнімнің (ЖІӨ) көлемі 2005 жылғы жедел деректер бойынша ағымдағы бағаларда 7 453,0 млрд. теңгені құрады. ЖІӨ-нің нақты өсуі 2004 жылмен салыстырғанда 9,4% болды.

Нақты ЖІӨ-нің өсуі экономиканың барлық салаларындағы өндірістің нақты көлемдерінің өсуіне негізделген: өнеркәсіпте – 4,6%, ауыл шаруашылығында – 7,3%, құрылыста – 37,8%, көлік және байланыс қызметін көрсетуде – 10,0%, саудада – 9,3%.

ЖІӨ құрылымында тауарлар өндірісінің үлесі 43,6%, қызмет көрсету – 52,6% құрады. ЖІӨ өндірісіндегі негізгі үлесті өнеркәсіп құрайды (29,7%).

Өнеркәсіп өндірісінің көлемі 2005 жылы 2004 жылмен салыстырғанда 4,6% өсті, оның ішінде тау-кен өнеркәсібінде – 3,2%, өңдеу өнеркәсібінде – 6,0%, электр энергиясын, газ бен су өндіру мен бөлуде – 2,2% (І бөлімнің 1.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.1.1-сурет). Өнеркәсіп өндірісі көлемінде тау-кен өндіру өнеркәсібінің үлесі (58,6%) өңдеу өнеркәсібінің үлесінен асып түсті (35,8%). Тау-кен өндіру өнеркәсібі өндірісінің жоғары қарқынына мұнайдың әлемдік бағаларының өсуі әсер етті. Инвестициялардың және тұтыну сұранысының арта түсуі өңдеу салаларының дамуына ықпалын тигізді.

Тау-кен өнеркәсібінде өндіріс көлемінің ұлғаюы 2005 жылы негізінен табиғи газ (табиғи күйінде) өндірудің – 25,0%, газ конденсатының – 21,0%, лигниттің – 14,5%, мыс рудаларының – 11,0%, хромның – 8,9%, қоспасыз темір рудаларының – 8,6% және қорғасын-мырыштың – 4,3%, өңделмеген мұнайдың – 1,1% өсуімен қамтамасыз етілді.

Өңдеу өнеркәсібі көлемінің 40% жуығы металлургия өнеркәсібі мен дайын металл бұйымдары өндірісіне, төрттен бірінен астамы – сусындар мен темекіні қоса алғанда тағам өнімдері өндірісіне тиесілі.

2005 жылы ауыл шаруашылығы жалпы өнімінің көлемі 764,8 млрд. теңге болды, бұл 2004 жылға қарағанда 6,7% көп, оның ішінде мал шаруашылығы өнімдерінің 4,5% (мал басы мен құстың және олардың өнімділігінің ұлғаюына байланысты), өсімдік шаруашылығы өнімдерінің – 8,4% (елдің солтүстік облыстарында 2004 жылмен салыстырғанда барлық дәнді және бұршақ тұқымдас дақылдар өнімділігінің ұлғаюы салдарынан) өсуі байқалды.

Ел экономикасының өсуіне көбінесе отандық және шетелдік капиталдың инвестициялық белсенділігі ықпал етті. Мұнай өндіру саласында шетелдік инвесторлардың қатысуымен ірі инвестициялық жобаларды іске асыру, Қазақстан Республикасының 2003-2015 жылдарға арналған индустриалдық-инновациялық даму стратегиясының ауқымында алдағы уақытта іс-шаралар жүргізу, сондай-ақ бірқатар салалық бағдарламаларды жүзеге асыру экономикаға тартылатын инвестициялар көлемін жоғары деңгейде сақтауға мүмкіндік берді. Тұтастай алғанда 2005 жылы негізгі капиталға инвестициялар 2004 жылға қарағанда 1,2 есе көп, 2205,2 млрд. теңгені құрады. Негізгі капиталға қаражат салымдарының негізгі көздері шаруашылық жүргізуші субъектілердің меншік қаражаты (56,8%) және шетелдік инвестициялар (25,2%) болып табылды, бюджеттік қаражат – 12,6%, заем қаражаты – 5,4% болды. Инвестициялардың салымдары үшін басым салалар мұнай мен табиғи газ өндіру (негізгі капиталға инвестициялардың жалпы көлемінің 35,9%), жылжымайтын мүлікпен операциялар (21,1%), көлік және байланыс (14,8%) және өңдеу өнеркәсібі (10,4%) болып табылады.

2005 жылы құрылыс жұмыстары мен қызмет көрсету көлемі, толық бағалауды есепке ала отырып 743,6 млрд. теңге болды, бұл 2004 жылғы деңгейден 34,1% көп. Тұрғын үй құрылысына 241 млрд. теңге инвестициялар арналды, бұл 2004 жылғыға қарағанда 1,6 есе көп.

¹ Статистика агенттігінің деректері бойынша

Өнеркәсіп өндірісінің өсуі жағдайларында көлікпен жүк тасымалдау көлемі 4,8%-ға 1 927,9 млн. тоннаға дейін жүк көлемінде ұлғайғаны байқалды. Байланыс кәсіпорындары көрсеткен қызмет көлемі 2005 жылы 27,7% өсті, оның ішінде халыққа қызмет көрсету – 29,4%, тиісінше 216,7 млрд. теңгені және 75,9 млрд. теңгені құрады.

15 және одан жоғары жастағы **экономикалық белсенді халықтың саны** 2005 жылы (алдын ала деректер бойынша) 7,9 млн. адам болды, бұл өткен жылғымен салыстырғанда 0,5% көп. Экономикада жұмыспен қамтылған халық саны өткен жылы 7,2 млн. адамға дейін 0,9% өсті. 2005 жылы жұмыссыздар саны 2004 жылмен салыстырғанда 639,3 мың адамға 3,0% азайды. Экономикалық белсенді халық санындағы жұмыссыздық деңгейі 2005 жылы 8,1% болып, тіркелген жұмыссыздар үлесі 1,2% болып қалыптасты.

2005 жылы **орташа айлық номиналдық жалақы** тұтастай алғанда экономика бойынша (алдын ала деректер бойынша) 34066 теңгені құрады және өткен жылғымен салыстырғанда 20,5%, нақты көрсеткішпен – 12,0% өсті (I бөлімнің 1.1-бөлімшесіне 1-қосымша, 1.1.2-сурет). Жалақының өсуі экономикалық өсудің жоғары қарқындары нәтижесінде елдегі экономикалық белсенділіктің жоғарылауына, сондай-ақ мемлекет жүргізетін әлеуметтік саясатқа байланысты еді, соның ауқымында бюджет саласы қызметкерлерінің, мемлекеттік қызметшілердің жалақысы жоғарылатылды. Жалданған қызметкерлердің еңбекақысын 2005 жылы өткен жылға қарағанда жоғарылату экономикалық қызметтің барлық түрлері бойынша белгіленді. Ауыл, орман және балық шаруашылығындағы қызметкерлердің жалақысы - 24,8%, өнеркәсіп және құрылыс саласында – 19,2%, қызмет көрсету саласында 20,1% өсті.

Халықтың орташа жан басына шаққандағы номиналдық ақшалай кірістері 2005 жылы желтоқсанда (бағалау бойынша) 19 589 теңге болды, бұл өткен жылғы желтоқсандағымен салыстырғанда 26,2% жоғары. Осы кезеңдегі нақты ақшалай кіріс 17,4% өсті.

1.2. Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі

2005 жылы мониторингке қатысушы кәсіпорындардың саны 1301-ден 1343-ке дейін, оның ішінде орта және ірілері – 1015-тен 1114-ке дейін ұлғайды. Ел экономикасы бойынша өнім өткізуден түскен кірістің жалпы көлеміндегі мониторингке қатысушылар өнімін өткізуден түскен кірістің үлесі 2004 жылғы IV тоқсандағы 65,6%-дан 2005 жылғы IV тоқсанда 73%-ға дейін ұлғайды.

«Экономиканың нақты секторы кәсіпорындарының мониторингі» автоматтандырылған шағын жүйе шеңберінде экономикалық конъюнктураны және еліміздің экономикасының қаржылық емес секторындағы қаржылық жай-күйді аймақтық, салалық бөліктерде талдаулық шолуларды қалыптастырудың, сондай-ақ кәсіпорындарға талдауға жіберілетін материалдарды қалыптастырудың жеделдігі мен сапасын арттыруға бағытталған мониторинг жүйесін ұйымдастыру, әдістемелік, ақпараттық және бағдарламалық қамтамасыз етуді жетілдіру бойынша жұмыстар жалғастырылды. Осы жұмыстардың құрамында вексельдік бағдарлама ауқымында екінші деңгейдегі банктерді қайта қаржыландыру мақсатында олардан алынған пікіртерім нәтижелері бойынша кәсіпорындардың қаржылық жай-күйіне талдауды жетілдіру бойынша ұсыныстар (қаржылық тұрақтылығы мен кредит қабілеттілігін бағалауға қатысты) әзірленді.

Есептік жылда кәсіпорындарға тоқсан сайын жүргізілген пікіртерім нәтижелері экономикалық ахуал және экономиканың нақты секторында қалыптасып отырған негізгі үрдістер туралы мынадай қорытынды жасауға мүмкіндік берді.

Кәсіпорындардың шаруашылық жүргізу шарттары бұрынғыдай оң қалпында қалып отыр. 2005 жылы пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың көпшілігі теңгенің АҚШ долларына, еуроға және ресей рубліне қатысты бағамының ағымдағы өзгеруінен шаруашылық қызметке ықпалын сезінген жоқ.

Кредиттеу жағдайында біршама жақсару болды: теңгедегі және шетел валютасындағы кредиттер бойынша орташа пайыздық ставка тиісінше 14,9% және 12,4% дейін төмендеді.

2005 жылғы IV тоқсанда пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың 33,3% өз қызметін қаржыландыру үшін банктердің кредиттерін пайдаланды (2004 жылғы IV тоқсанда 30,7% болды). Кредиттерді, негізінен өнеркәсіп, сауда және құрылыс кәсіпорындары пайдаланды. Бұл ретте банктер кредиттерінің кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігіне ықпалының бірте-бірте ұлғайғанын атап айтқан жөн: егер 2004 жылғы IV тоқсанда инвестицияларды қаржыландыру үшін кәсіпорындардың 6,4% банктердің кредиттерін пайдаланса, ал 2005 жылғы IV тоқсанда – 12,2% болды).

Пікіртерімге қатысушы кәсіпорындардың басым көпшілігі (жыл ішінде – 91,4-95,6% аралығында) банктердің қызмет көрсетуіне қажеттілікті қанағаттандыру дәрежесінің қалыпты деңгейін атап көрсетті.

Дайын өнім бағасына қатысты салыстырмалы алғанда тұрақты ахуал сақталды: өнімдерінің бағасы өзгермеген кәсіпорындардың үлесі жоғары болды (67,8-68,9%). Сонымен қатар шикізат пен материалдардың бағасына қатысты ахуал теріс күйінде қалды: бағаның өсуін пікіртерім жүргізілген кәсіпорындардың көпшілігі белгіледі (51,5-59,1%).

Кәсіпорындардың экономикалық және қаржылық жағдайы жақсарды. Тұтастай алғанда пікіртерім жүргізілген кәсіпорындар бойынша еңбек өнімділігінің өсу (өнім өткізуден кірістер бойынша, сондай-ақ өндірілген өнім көлемі бойынша) және өнімді өндіру мен өткізуге жұмсалған үлестік шығынның азаю үрдісі сақталды.

Жыл ішінде айналым қаражаты сияқты инвестицияларды қаржыландыру құрылымында кәсіпорындардың меншікті капиталының ролі маңызды болып қалуда.

Ағымдағы активтердің өтімділігін қамтамасыз ету тұрғысынан қарағанда нақты сектордың капиталының құрылымы оң күйінде қалды: ағымдағы активтер толықтай ағымдағы міндеттемелерді жапты - 2005 жылғы IV тоқсанда ағымдағы өтімділік коэффициенті 1,58 болды. Төлем қабілеттілік деңгейі (2,16) қалыптыдан жоғары болып отыр (2,0).

Сату рентабельділігі барынша жоғары деңгейде болды және 2005 жылғы IV тоқсанда 46,5% болды, мұның өзі өндіру саласындағы көрсеткіштердің жоғары деңгейіне негізделген (69,1%). Өңдеу саласында сол сияқты көрсеткіш айтарлықтай өсті (2004 жылғы IV тоқсанда 26,5%-дан 2005 жылғы IV тоқсанда 31,8% дейін).

Сонымен қатар теріс факторлар да орын алды. Тұтастай алғанда экономиканың нақты секторында шикізат және материалдар бағасының өсу үрдісі жалғасты.

Өндіру саласындағы сату рентабельділігі экономиканың өңдеу (2,2 есе) және басқа салаларындағыға қарағанда айтарлықтай деңгейде жоғары болып отыр, мұның өзі өндіру саласының жоғары инвестициялық тартымдылығы үрдісінің жалғасып отырғанын куәландырады.

1.2. Салық-бюджет саласы²

2005 жылғы 1 қаңтардан бастап Қазақстан Республикасының Бюджет Кодексі күшіне енді, онда бюджеттік саясат, Ұлттық қор, мемлекеттік борышты басқару мәселелері бойынша заңнама актілері шоғырландырылған.

Қазақстан Республикасының Бюджет Кодексімен бюджеттің жаңа құрылымы енгізілді. Бюджет бюджеттің кірістерінен және шығындарынан тұрады, олардың арасындағы айырма операциялық сальдоны, бюджеттік кредиттеуді (бюджеттік кредиттер және оларды өтеу) және қаржылық активтермен операцияларды (қаржылық активтерді сатып алу және оларды сатудан түскен түсім) білдіреді. Бюджет дефициті (профициті) таза бюджеттік кредиттеуді және қаржы активтерімен операциялар бойынша сальдоны шегеріп тастағанда операциялық сальдоға тең болады. Бюджет тапшылығын қаржыландыру бюджет тапшылығын қарыз алу мен бюджет қаражатының бос қалдықтары есебінен жабуды қамтамасыз етеді.

² Қаржы министрлігінің деректері бойынша

2005 жылы мемлекеттік бюджеттің орындалуы Қазақстан Республикасының экономикалық дамуында оң процестерді сақтау, сондай-ақ жағымды сыртқы экономикалық орта аясында жүргізілді.

2005 жылы 129,3 млрд. теңге сомасында тапшылық болжанған кезде алғаш рет мемлекеттік бюджет 46,7 млрд. теңге мөлшерінде немесе ЖІӨ-нің 0,6% болатын профицитпен орындалды (2004 жылы тапшылық байқалды – 18,7 млрд. теңге немесе ЖІӨ-нің 0,3%).

2005 жылдың қорытындысы бойынша мемлекеттік бюджет кірісі 2004 жылмен салыстырғанда 63,1% ұлғайды және 2098,5 млрд. теңгеге жетті немесе ЖІӨ-нің 28,2% (2004 жылы – 21,9%).

Кірістер құрылымындағы салық түсімдері 68,5% өсіп, ЖІӨ-нің 26,8% болды (2004 жылы – ЖІӨ-нің 20,2%). Мұндай өсу көп жағдайда 2005 жылы шикізат секторының ұйымдарынан жоспарлы, сол сияқты жоспардан тыс түсімдердің бюджетте есепке алынуына байланысты болды, өткен жылдарда бюджетте тек қана жоспарлы түсімдер есепке алынған болатын. Нәтижесінде корпоративтік табыс салығы бойынша түсімдер 2,2 есе, табиғи ресурстарды пайдаланудан – 2,1 есе, оның ішінде шикізат секторының ұйымдарынан – тиісінше 6,3 есе және 5,3 есе өсті.

Басқа салықтар бойынша да сол сияқты түсімдердің өсуі байқалды: қосылған құн салығы бойынша – 41,6%, жеке табыс салығы бойынша – 24,8%, халықаралық сауда және сыртқы операцияларға салынатын салық бойынша – 23,7%, меншікке салық бойынша (мүлікке салынатын салық, жер салығы, көлік құралдарына салық, бірыңғай жер салығы) – 17,6%, әлеуметтік салық бойынша – 17,4%. Акциздер бойынша ішкі нарықта бензин сатуға акциздердің нөлдік ставкасының белгіленгеніне қарамастан акциздер бойынша жалпы түсім 11,7% өсті.

Салықтық емес түсімдер 2004 жылғы ЖІӨ-нің 1,4%-дан 2005 жылы 0,9% дейін, 19,0%-ға азайды. Қысқару Ұлттық Банктің таза кірісінің бюджетке түспеуіне, сондай-ақ «Байқоңыр» кешенін пайдаланғаны үшін жалдау ақысы түсімінің 38,8% азаюына байланысты болды.

Капитал сатудан түсімдер 2004 жылғы 0,3%-дан 2005 жылы 0,5%-ға дейін, яғни 79,0% өсті, бұл мемлекеттік мекемелердің мемлекеттік мүлкін сатудан, сондай-ақ жер учаскелерін сатудан түскен кірістердің өсуімен қамтамасыз етілді.

Мемлекеттік бюджеттен 1946,1 млрд. теңге сомасында шығын жұмсалды немесе ЖІӨ-нің 26,1% (2004 жылы – ЖІӨ-нің 21,1%). Бұл ретте 2005 жылға арналған қаржыландыру бойынша жылдық бюджеттік жоспар 99,0% орындалды.

Өнеркәсіп, архитектуралық, қала құрылысы және құрылыс қызметі баптары бойынша шығын барынша жоғары дәрежеде (3,3 есе), тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық (1,8 есе) өсті. Сол сияқты денсаулық сақтауды (41,4%), қорғанысты (35,6%), білім беруді (34,7%) қаржыландыру айтарлықтай өсті. Әлеуметтік қамсыздандыру мен әлеуметтік көмекке арналған шығындар 26,8% өсті, бұл – ең алдымен, 2005 жылғы 1 шілдеден бастап қосымша негізгі зейнетақының енгізілуіне (3000 теңге), стипендияның өсуіне байланысты болды. Ресми трансферттердің өсуі 2005 жылы бюджет шығындарында Ұлттық қорға аударымдардың көрсетілуіне байланысты болды, өткен жылдары бюджетте Ұлттық қорға аударымдар көрсетілген жоқ.

Мемлекеттік бюджеттің жалақыға арналған шығындары 2005 жылғы 1 шілдеден бастап мемлекеттік қызметшілер мен бюджет қызметкерлері жалақысының өсуіне, сондай-ақ ең төменгі жалақы мөлшерінің көтерілуі нәтижесінде 25,9% ұлғайды.

Мемлекеттік борышқа қызмет көрсету жөніндегі шығындар, сондай-ақ басқа да шығындар қысқарды.

2005 жылы берілетін бюджеттік кредиттердің 48,2%-ға және бұрын берілген кредиттерді өтеу есебіне түсімдердің 38,3%-ға қысқаруы таза бюджеттік кредиттеу көлемінің

тиісінше 2004 жылғы ЖІӨ-нің 0,3%-нан 2005 жылы ЖІӨ-нің 0,1%-ына дейін - 58,0% азаюына әкеліп соқтырды.

Оларды сатудан түскен түсімдерді шегеріп тастағанда қаржылық активтерді сатып алу бойынша мемлекеттік бюджет шығыстары мемлекеттік даму институттарын құруға және капиталдандыруды ұлғайтуға арналған шығыстардың өсуі есебінен ЖІӨ-нің 0,8%-нан ЖІӨ-нің 1,3%-на дейін өсті.

Үкіметтік ішкі борыш 2005 жылдың аяғында 297,9 млрд. теңге болып, бір жылда 28,9% ұлғайды.

Ішкі борыштың өсуі, ең бастысы, Қаржы министрлігінің орта мерзімді қазынашылық міндеттемелерінің өсуімен қамтамасыз етілді, ол бойынша берешек 10,0% өсті. Үкіметтік ішкі борыштың құрылымындағы олардың үлесі 2005 жылдың аяғында 75,9% жетті. Айналыстағы қысқа мерзімді облигациялар көлемінің 1,6 есе өсуіне қарамастан, олардың борыш көлеміндегі үлесі 11,4% болды. Индекстелген қазынашылық міндеттемелер бойынша берешектің көлемі 66,6% азайды және ішкі борыш құрылымындағы олардың үлесі 0,3% дейін азайды.

Республикалық бюджеттің профициті Үкіметке 2005 жылы 2004 жылмен салыстырғанда сыртқы борыштың көлемін 35,0%-ға, 1,8 млрд. долл. дейін қысқартуға мүмкіндік берді. Мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш 6,4% қысқарды.

Жоғарыда жазылғандарды есепке ала отырып, бюджетті орындаудың өзіне тән сипаты мемлекеттің кірістерді, шығыстарды және экономикаға басқа да ақша ағындарын қайта бөлу процестеріне неғұрлым белсене қатысуы болып табылатынын атап айтқан жөн. Бір жағынан, салықтар ретінде бюджетке алынатын қосылған құн шамасы тұрақты түрде өсіп отыр. Оның үстіне бұл соңғы жылдары жүзеге асырылған жекелеген салық ставкаларының азаюына қарамастан жүргізілуде. Екінші жағынан, мемлекет экономикаға инвестицияларды барған сайын белсенді өсіріп отыр және мемлекеттік меншік көлемін ұлғайтуда. Егер мемлекет алдыңғы жылдары кредиттеу түрінде белгілі бір шығындарды ғана қаржыландырса, ал ағымдағы жылы берілетін кредиттер көлемі шығынның өсуі, яғни өтеусіз қаржыландыру есебінен қысқартылды.

Осылайша, Қаржы министрлігінде қолданыстағы бюджеттік бағдарламаларды қаржыландыру үшін қажет болатын шамадан тыс айтарлықтай “артық” қаржы ресурстары бар екені жөніндегі фактіні атап айтқан жөн.

1.4. Төлем балансы және сыртқы борыш

2005 жылдың ішінде энергия тасымалдағыштарға бағаның өсуінің жаңа орамы ішкі макроэкономикалық тұрақтылық пен әлемдік экономиканың жоғары өсу қарқынының сақталуы аясында Қазақстан резиденттерінің сыртқы экономикалық қызметінің қорытындысына айқындаушы ықпал етті.

2005 жылы тауарлар экспорты 2004 жылғы осындай көрсеткіштен 37% артық болып, 28,3 млрд. долл. құрады. Тауар экспортының өсуі, экспорттың нақты көлемі іс жүзінде 2004 жылғы деңгейде қала отырып, толықтай баға факторымен қамтамасыз етілді. Орташа алғанда 2005 жылы Қазақстан экспорттайтын мұнайдың бағасы 2004 жылғыға қарағанда 47%, қара металдар – 7,6% және түсті металдар – 28% жоғары болды. Импорт бағасының бірқалыпты өсуі кезінде сандық жеткізілімнің ұлғаюы тауар импортына тән сипат болды. Кеден статистикасы ресми тіркеген тауарлар импортының құны 2005 жылы 35%-ға өсті, мұның өзі бағаның 3% және нақты көлемдердің 31% өсуіне негізделді. 2005 жылы тауарлар импорты 18 млрд. долл. құрады, бұл өткен жылғыға қарағанда 30,1% көп. Нәтижесінде сауда балансының оң сальдосы 2004 жылғы 6,8 млрд. долл. көрсеткішпен салыстырғанда 10,3 млрд. долл. асып кетті (I бөлімнің 1.4-бөлімшесіне 1-қосымша).

Тауарлардың таза экспортынан кірістердің айтарлықтай өсіміне қарамастан, олар ағымдағы операциялар шотының қалған баптары бойынша қалыптасқан теріс дисбалансты өтеген жоқ. Энергия тасымалдағыштар экспортының жоғары кірістері мен перспективалары

мұнай-газ кен орындарының инфрақұрылымын одан әрі әзірлеу мен дамытуға инвестициялық салымдар салуды жандандыруға ықпал етті, бұл өз кезегінде шетелдік қызмет көрсетуге төлемдердің күрт өсуіне ықпал етті. 2005 жылы шетелдік қызмет көрсету импортының құны 2004 жылғы көрсеткіштен 1,5 есе асып, 7,5 млрд. долл. жуық болды. Қызмет көрсету экспортынан қазақстандықтардың кірісі бірқалыпты өскен кезде (12,6%) бұл 2004 жылғы 3 млрд. долл. салыстырғанда қызмет көрсетулер бойынша теріс дисбаланстың 5,2 млрд. долл. дейін ұлғаюын қамтамасыз етті.

Мұнайға және басқа да шикізат тауарларына негізгі қазақстандық экспортерлер шетелдік қатысуы бар кәсіпорындар болып табылады және сондықтан экспорттан түсетін кірістердің өсуінің тікелей салдары, сондай-ақ тікелей шетелдік инвесторларға төленетін дивидендтер көлемінің ұлғаюы болды, 2005 жылы олардың сомасы 3,8 млрд. долл. құрады (2004 жылы 1,9 млрд. долл.). Осы төлемдермен қатар жеке сектордың сыртқы заемдарына қызмет көрсетуге төлемдердің сомасы күрт өсті және нәтижесінде, 2005 жылы кірістер балансы бойынша ресурстардың нетто-әкетілуі 5,2 млрд. долл. асты, бұл 2004 жылғы көрсеткіштен 1,8 есе көп.

Ресурстардың нетто-әкетілуі, сондай-ақ ағымдағы трансферттер бойынша да тіркелді (2005 жылы -412 млн. долл.) және нәтижесінде 2005 жылы ағымдағы операциялар шотының сальдосы 2004 жылғы 455 млн. долл. ағымдағы шот бойынша ресурстардың нетто-келуімен салыстырғанда 486 млн. долл. немесе ЖІӨ-нің 0,9% теріс болып қалыптасты.

Шетелдік инвестициялардың қатысуымен өндіру саласындағы жобаларды одан әрі дамыту шетелдік тікелей инвестициялардың (ШТИ) Қазақстанға келуін қамтамасыз етуді жалғастыруда. 2005 жылы ШТИ жалпы ағыны 2004 жылы 8,3 млрд. долл. салыстырғанда 6,4 млрд. долл. асты. Салыстырмалы түрде алғанда ШТИ жалпы ағынының қысқаруы негізгі кезеңдегі жоғары көрсеткіштермен қатар Қазақстанның мұнай саласы үшін Солтүстік Каспий жобасындағы шетелдік инвесторлардан үлесті сатып алу бойынша мәміле жасауға негізделді. Сонымен қатар экспорттық кірістердің өсуімен бірге тікелей шетелдік инвесторлар алдындағы борыштық міндеттемелерді өтеу көлемі де ұлғаяды. Нәтижесінде 2005 жылдың қорытындысы бойынша тікелей инвестициялау операциялары бойынша оң баланс (ресурстардың нетто-түсуі) 2004 жылға қарағанда 3 есе қысқарып, 1,7 млрд. долл. болды.

Тікелей инвестициялар бойынша ресурстардың нетто-келуі қысқарған кезде ең алдымен, банктік сектор басқа инвестициялар түрінде тартатын қаржыландырудың үлесі өсті. 2005 жылы республиканың банктері 2004 жылға қатысты 1,6 есе асып, 11,7 млрд. долл. астам сомаға шетелдік заемдар мен несиелер тартты. Банктердің орташа және ұзақ мерзімді заемдарын игерудің өсуімен қатар (2005 жылы 4,5 млрд. долл.) қысқа мерзімді заем алудың көлемі екі есеге жуық өсті (2005 жылы 7,2 млрд. долл.). Жеке сектор міндеттемелерінің серпінді өсуінен айырмашылық ретінде мемлекеттік сектордың сыртқы міндеттемелері есептік жылда 848 млн. долл. азайды – Үкімет жаңа заемдарды игеру көлемін қысқартқан кезде дамуға арналған ресми көмек желісі бойынша тартылған мемлекеттік заемдар бойынша міндеттемелерді мерзімінен бұрын өтеді. Жиынтығында, 2005 жылы қазақстандық резиденттердің сыртқы міндеттемелері (тікелей инвестицияларды қоспағанда) 8,3 млрд. долл. өсті.

Шетелдік капиталды ауқымды тарту ішкі кредиттеу көлемінің ұлғаюына, сол сияқты резиденттердің сыртқы активтерінің өсуіне де ықпал етті. 2005 жылы резиденттердің сыртқы (Ұлттық Банктің халықаралық резервтерін қоспағанда) 9,5 млрд. долл. өсті, мұның өзі 2004 жылғы осындай көрсеткіштен 3 есе асып түсті. Активтердің мұндай өсуіне Ұлттық қордың және республиканың банктік секторының активтері негізгі үлес қосты. Қорытындысында, 2005 жылы төлем балансының қаржылық шотының операциялары бойынша ресурстардың нетто-келуі 2004 жылғы 4,5 млрд. долл. салыстырғанда небәрі 532 млн. долл. болды.

Резиденттердің шетелдік активтерінің бұрын болып көрмеген өсуі және ағымдағы операциялар шоты бойынша қалыптасқан тапшылық аясында сыртқы міндеттемелердің

белсенді өтелуі Ұлттық Банктің халықаралық резервтері деңгейінің 2004 жылғы 9,3 млрд. долл. деңгейінен 7 млрд. долл. дейін төмендеуіне ықпал етті. Резервтердің бұл деңгейі тауарлар және қызмет көрсету импортының 3,3 айын жабуды қамтамасыз етеді. Жиынтығында Ұлттық қор қаражатымен елдің жинақталған ресми резервтері 2005 жылдың аяғында 15 млрд. долл. астам болды. Соңғы үш жылдағы Қазақстанның сыртқы секторының негізгі көрсеткіштерінің динамикасы I бөлімнің 1.4-бөлімшесінің 2-қосымшасында келтірілген.

Фирмааралық берешектің өсімі мен корпоративтік қарыз алудың күрт өсуі нәтижесінде Қазақстан Республикасының жалпы сыртқы борышы 2005 жылы 9,4 млрд. долл. өсті және 2005 жылдың аяғында 2004 жылғы сияқты ЖІӨ-нің 74% құрай отырып, 41,5 млрд. долл. бағаланды. Жалпы сыртқы борыштың құрылымында фирмааралық берешектің үлесі 2004 жылғы 51,9%-дан 44,8% дейін, мемлекеттік және мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш – 2004 жылғы 10,5%-дан 5,7% дейін төмендеді, ал 2005 жылдың аяғында 20,6 млрд. долл. жуық бағаланған аффилирленбеген кредиторлар алдындағы жеке сектордың сыртқы міндеттемелерінің үлесі 49,5% дейін ұлғайды. Жалпы сыртқы борыш көрсеткіштерінің өсіміне неғұрлым көп үлес банктік сектордың қарызымен қамтамасыз етілді. 2005 жылдың аяғында банктік сектордың сыртқы борышы бір жыл ішінде екі есеге дейін өсіп, 13,9 млрд. долл. немесе ЖІӨ-нің 24,8% құрады.

Жалпы сыртқы борыштың өсуіне және борышқа қызмет көрсетуге төлемдердің ұлғаюына қарамастан, қазақстандық экспорттың жоғары көрсеткіштері сыртқы борыштың құны мен оны өтеу және оған қызмет көрсету бойынша төлемдердің тауарлар мен қызмет көрсету экспортынан түскен кірістердің арақатынасын сақтауды қамтамасыз етеді. 2005 жылдың аяғында жалпы сыртқы борыштың тауарлар мен қызмет көрсетудің жылдық экспортына қатынасы 135,9% (2004 жылы 141,3%), ал жалпы сыртқы борышты өтеу мен қызмет көрсету бойынша жиынтық төлемдер – 35,5% (2004 жылы 35,9%) болды. Қазақстан резиденттерінің борыштық міндеттемелерінің құрылымында қысқа мерзімді борыштың үлесі бұрынғысынша төмен күйінде қалуда – 2005 жылдың қорытындысы бойынша 17%-дан аз (2004 жылы 10,2%). Қазақстанның сыртқы борышының абсолюттік және салыстырмалы өлшемдері I бөлімнің 1.4-бөлімшесінің 3-қосымшасында келтірілген.

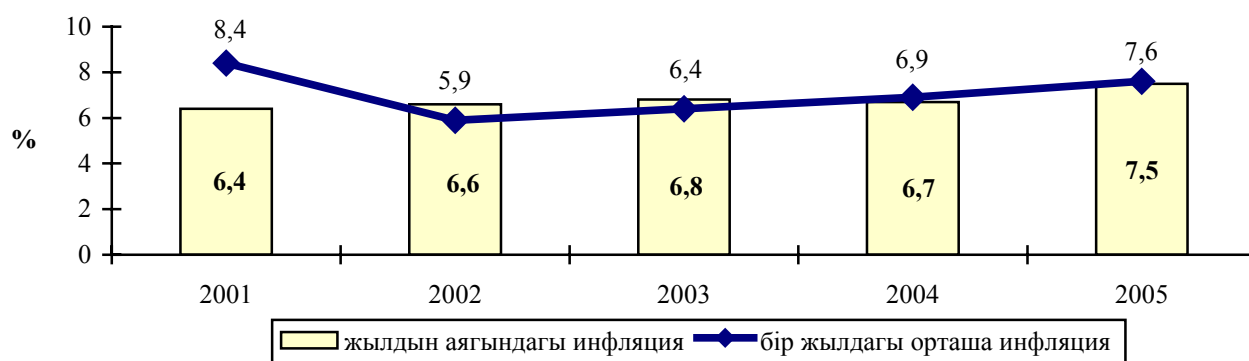
II. АҚША-КРЕДИТ САЯСАТЫ ЖӘНЕ АЛТЫНВАЛЮТА АКТИВТЕРІН БАСҚАРУ

2.1. Ақша-кредит саясаты

2005 жылы қалыптасқан макроэкономикалық ахуал республиканың тұтыну нарықтарындағы инфляциялық үрдістердің күшеюіне мүмкіндік жасады. Нәтижесінде инфляция жылдың аяғында (2004 жылғы желтоқсанға 2005 жылғы желтоқсан) Статистика агенттігінің деректері бойынша 7,5% (2004 жылы – 6,7%), ал орташа жылдық инфляция 7,6% (2004 жылы – 6,9%) құрады.

2005 жылы азық-түлік тауарлары 8,1%, азық-түлікке жатпайтын тауарлар 5,9%, ақылы қызмет көрсетулер 8,0% қымбаттады. Газбен жабдықтау бағасының 34,5%, жеміс пен көкөніс бағасының 23,1%, білім беру мекемелерінің қызмет көрсету бағасының 19,5%, күріш бағасының 18,3%, сондай-ақ ет және ет өнімдері бағасының 12,5% неғұрлым өскені байқалып отыр.

Инфляция динамикасы

2005 жылы инфляцияға мүмкіндік жасаған негізгі микро- және макроэкономикалық факторлардың арасында едәуір экономикалық өсу, Қазақстанға шетелдік капитал ағынының үлкен көлемі, банктік кредиттеудің біршама өсуі, энергетикалық және шикізат тауарларының жоғары әлемдік бағалары болды. Осы факторлардың екі жақты сипаты бар. Бір жағынан алғанда, олар Қазақстанның дамуының оң динамикасын көрсетеді. Екінші жағынан, олар қолданылатын шараларға қарамастан инфляцияға қарсы саясатты тиімді жүргізуге және инфляцияны төмендетуге мүмкіндік бермейді.

Экономикалық өсу баға тұрақтылығы үшін тікелей қауіп болып табылмайды. Дегенмен ол халықтың, кәсіпорындардың, мемлекеттің кірістерінің өсуімен жалғасады, бұл, өз кезегінде жиынтық сұраныстың едәуір ұлғаюына мүмкіндік жасайды.

Жиынтық сұраныстың жиынтық ұсыныстан барынша асып түсуі тұтыну нарығындағы бағалардың, сондай-ақ экономиканың басқа салаларындағы бағалардың өсуіне алып келеді.

Соңғы 3 жыл бойы нақты көрсетілген жалақының өсуінің орташа қарқыны бір жылда 10,7% жетті, ал 2005 жылы орташа айлық жалақының өсуі 2004 жылмен салыстырғанда 12,0% құрады.

Сол уақытта 2002 жылдан бастап 2004 жылға дейінгі кезеңде еңбек өнімділігі бағалау бойынша орташа алғанда бір жылда 7%, ал 2005 жылы 8,8% ұлғайды.

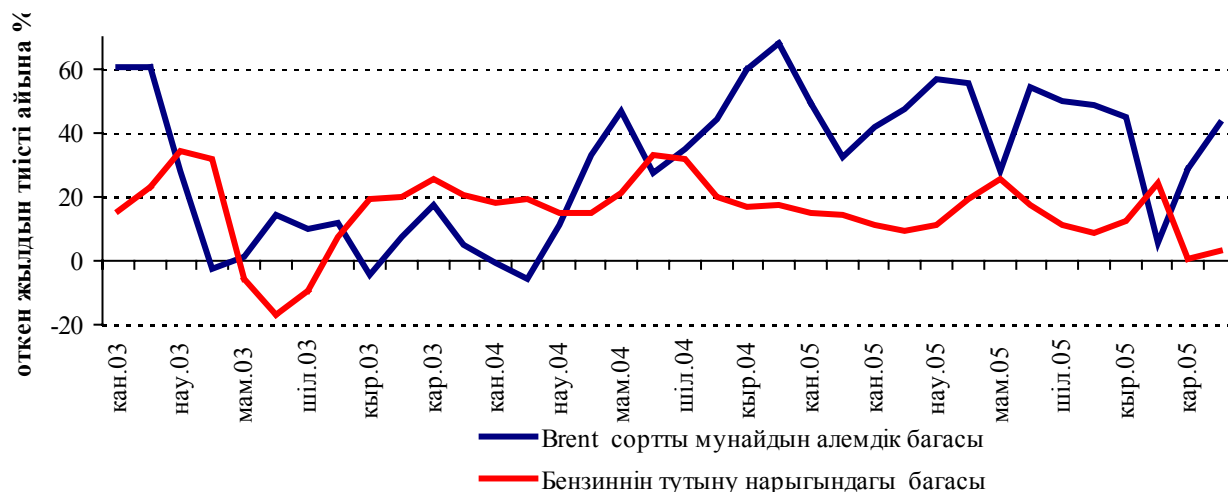
Осылайша, жалақының өсу қарқынының еңбек өнімділігінің өсуінен артуы инфляциялық әлуеттің ұлғаюына мүмкіндік жасайтын факторлардың бірі болып табылады.

Халықтың табысының ұлғаюы бөлшек тауар айналымы көлемінің өсуінде көрініс табатын тұтыну “дүрбелеңімен” жалғасып отыр. Ол 2002-2005 жылдары орташа алғанда бір жылда 10%, оның ішінде 2005 жылы 12,4% асатын қарқынмен ұлғайды.

Халықтың тұтынушылық сұранысы банктердің кредиттік ресурстарына қол жеткізудің өсуімен нығаяды. Мәселен, 2002-2005 жылдары банктердің экономикаға кредиттерінің көлемі орташа алғанда жылына шамамен 52%, оның ішінде 2005 жылы 74,7% қарқынмен өсті. Бұл ретте тұтыну кредиттері соңғы 3 жылда 10 есе, ал 2005 жылы 2,2 есе өсті.

Экономиканы кредиттеудің кеңеюі және шетел валютасының біршама ағыны негізінен екінші деңгейдегі банктердің сыртқы нарықтағы қарыз алу көлемінің өсуімен, сондай-ақ әлемдік бағалардың, әсіресе мұнайдың бағасының өсуімен негізделді. Мәселен, 2005 жылдың аяғындағы жағдай бойынша екінші деңгейдегі банктердің резидент еместер алдындағы, ЕАВ-ғы заемдарының жалпы көлемі 2004 жылмен салыстырғанда 2 есе ұлғая отырып, 14,6 млрд. долларға жетті. Brent сортты мұнайдың әлемдік бағасы 2004 жылғы желтоқсан айындағы бір баррель үшін 39,7 доллармен салыстырғанда 2005 жылғы желтоқсан айында бір баррель үшін 56,8 долларды құрады (өсуі – 1,4 есе), ал 2001 жылғы желтоқсан айынан бері ол 3 есе өсті.

Мұнайдың әлемдік бағасының және бензиннің ішкі бағасының өзгеру динамикасы

Бұл жоғарыда аталған факторлардың инфляцияға әсер етуінің ұзақ уақыт бойы жалғасып келе жатқанын растайды.

Ақша-кредит саясатының құралдары. Ұлттық Банк инфляция бойынша мақсаттарға қол жеткізу үшін негізгілері қысқа мерзімді ноталар шығару, банктердің депозиттерін тарту, ең төменгі резервтік талаптар тетігі болатын артық өтімділікті алу бойынша операциялар жүргізді. Ақша базасының деңгейі жедел көрсеткіштердің бірі болып қалуда. Артық өтімділіктің деңгейін төмендету үшін ақша-кредит саясатын қатаңдату жөніндегі шаралар қолданылды.

Бұл бірінші кезекте пайыздық ставкалар саясатына қатысты орын алды. Егер өткен жылдары Ұлттық Банктің шаралары банктердің экономиканы кредиттеу жөніндегі қызметті жандандыру жөніндегі, оның ішінде ставкаларды төмендету жөніндегі міндетті шешуге бағытталса, 2005 жылы ставкаларды төмендету мәселесі өзіндік мақсат ретінде қойылмады. Ұлттық Банк өзінің саясатында экономикадағы ставкалар деңгейі нарықтық негізде нақты жағдайдың тәуекелдері мен факторларына тепе-тең қалыптасуы тиіс деген тұжырымға сүйенді.

Тиісінше, өткен жылдарға тән болған ресми ставкаларды жүйелі төмендету саясаты инфляциялық қысымның сақталу жағдайында оларды тұрақтандыру және арттыру саясатымен ауысты. 2005 жылы қайта ресми қаржыландыру ставкасы кезең-кезеңімен 7,0%-

дан 8,0%-ға, “овернайт” заемдары бойынша ресми ставка 8,5%-дан 9,0%-ға, кері репо операциялары бойынша ставка 7,5%-дан 8,0%-ға өсті.

Ең төменгі резервтік талаптар бұрынғы 6% деңгейінде сақталғанына қарамастан, ең төменгі резервтік талаптарды есептеу базасы кеңейді және резервтік активтердің тізбесі қысқарды.

Ұлттық Банк 2005 жылы 1960,2 млрд. теңгеге қысқа мерзімді ноталар шығарды (2004 жылмен салыстырғанда 3,5 есе ұлғайды). Ноталардың ең төменгі эмиссиясы (207,7 млрд. теңге) 2005 жылғы I тоқсанда болды, қалған тоқсандарда ноталардың эмиссиялары үлкен көлемдермен жүзеге асырылды (II тоқсанда – 538,3 млрд. теңге, III тоқсанда – 645,0 млрд. теңге, IV тоқсанда – 569,3 млрд. теңге).

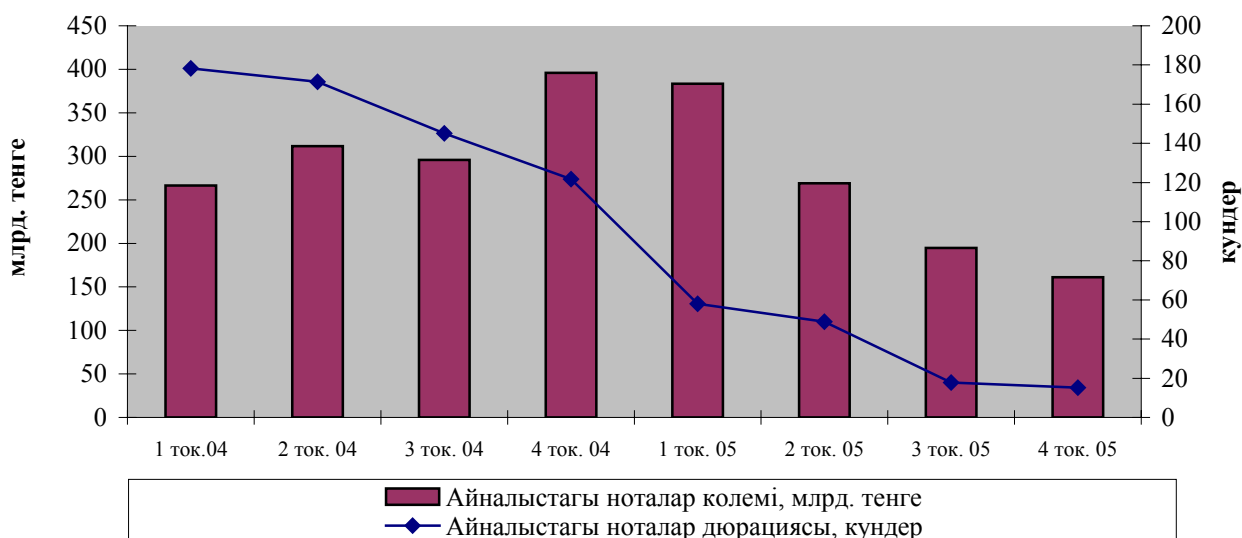
Жоғары банктік өтімділікпен қатар осындай күрт өзгерудің себебі қысқа мерзімді ноталардың айналыс мерзімдерінің қысқаруы және тиісінше бұрын шығарылған ноталардың көлемін неғұрлым қысқа мерзімге ауыстыру болып табылғанын атап өту қажет. Осылайша қысқа мерзімді ноталар бойынша дюрацияның көрсеткіші 2004 жылдың аяғында 121,7 күнді, ал 2005 жылдың аяғында 15,2 күнді құрады.

Бұл ретте қысқа мерзімді ноталарды өтеу көлемі есептік кезеңде 2210,3 млрд. теңгені құрады, нәтижесінде олардың айналыстағы көлемі 2004 жылдың аяғындағы 396 млрд. теңгеден 2005 жылдың аяғындағы 161 млрд. теңгеге дейін қысқарды.

Қысқа мерзімді ноталар бойынша тиімді кірістілік 3,21%-дан 2,24%-ға дейін төмендеді (жылдың соңғы айындағы орташа алынған кірістілік).

Осылайша, Ұлттық Банк ноталарды зейнетақы активтерін инвестициялау құралы ретіндегі тартымдылығын қысқарту және қысқа мерзімді ставкалар арқылы қаржы нарығындағы ахуалды реттеуге біртіндеп көшу жөніндегі ниетін жүзеге асыруды жалғастырады.

Айналыстағы қысқа мерзімді ноталар (кезең аяғында)

Қайталама нарықтағы репо операцияларының көлемі есептік кезеңде 477,4 млрд. теңге болды, бұл өткен жылға қарағанда 39,0% аз. Осы операциялар бойынша мерзім 1,5 күн, кірістілік – жылдық 1,57% болды. Бұл ретте 2005 жылғы 1 қыркүйектен бастап тікелей репо операцияларын жүргізу практикасы, сондай-ақ мерзімдері 1 жұмыс күнінен аспағандықтан “овернайт” және “овердрафт” заемдарын ұсыну уақытша тоқтатылды.

Кері репо операциялары 6,9 млрд. теңгеге жүргізілді, олар бойынша мерзім 3,6 күн, кірістілік – жылдық 6,12% болды.

2005 жыл ішінде Ұлттық Банк мемлекеттік бағалы қағаздарды сату бойынша операциялар жасаған жоқ. Сатып алу көлемі жылдық 5,38% өтеуге орташа алынған кірістілікпен 767 млн. теңге болды. Өтеуге дейінгі мерзім 1897 күн болды.

Ұлттық Банк *екінші деңгейдегі банктердің депозиттерін тарту* сияқты құрал бойынша операциялар көлемін ұлғайтуды жалғастырды. Бір жылда тартылған теңгедегі депозиттердің көлемі 2 634,1 млрд. теңгеге дейін 3,4 еседен астам өсті, тартудың орташа мерзімі жылдық 2,53% орташа ставка бойынша 9 күн болды. Ұлттық Банк сондай-ақ Қаржы министрлігінен жылдық 1,97% орташа ставка бойынша жалпы сомасы 3 580,0 млрд. теңгеге депозит тартты, орташа тарту мерзімі 16 күнді құрады.

Тұтастай алғанда Ұлттық Банктің артық өтімділікті реттеу бойынша шығыстары есептік кезеңде 10,5 млрд теңге болды.

2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша «овернайт» *банктік заемын беру* туралы екінші деңгейдегі 14 банкпен Бас келісім қолданылады.

Өткен жылы 9,1 млрд. теңгеге «овернайт» заемы берілді (2004 жылы – 10,7 млрд. теңге). Теңгедегі заемдарды қайтару 9,3 млрд. теңге, АҚШ доллардағы заемды қайтару 0,2 млн. доллар болды (2004 жылы тиісінше 10,9 млрд. теңге және 3,42 млн. доллар).

2005 жылдың аяғында валюталық заемдар бойынша борыш сомасы 0,708 млн. доллар болды.

2005 жылы Ұлттық Банк *вексельдерді қайта есепке алуды* жүргізетін ресми қайта қаржыландыру ставкасының экономикалық ролін көтеруге ықпал ететін вексельдік айналыс жүйесі дамуын жалғастырды.

Вексельдерді қайта есепке алу туралы Бас келісімдер 8 екінші деңгейдегі банкпен жасалды. 2005 жылы бірінші класты эмитенттер тізімінде 15 кәсіпорын есепте болды. 2005 жылы қайта есепке алуға 17,3 млрд. теңгеге 536 вексель қабылданды (2004 жылы тиісінше 5,7 млрд. теңгеге 699 вексель). 7,6 млрд. теңгеге вексельдер өтелді. 2005 жылдың аяғында Ұлттық Банк портфелінде 11,9 млрд. теңгеге вексельдер болды (2004 жылғы 1 қаңтарда – 2,3 млрд. теңгеге).

Ұлттық Банк 2005 жылы ақша сұранысы мен ұсынысына байланысты бағамның ауытқуына бейімдейтін *теңгенің* өзгермелі *айырбас бағамы* режимін сақтады. Осы жағдайларда теңгенің долларға қатысты бағамының әлсіреу үрдісі байқалды. Бүкіл 2005 жыл бойы Ұлттық Банктің шетел валютасын таза сату көлемі 391,9 млн. доллар болды. Сонымен қатар Ұлттық Банк Ұлттық Қордың активтерін толықтыру мақсатында Қаржы министрлігіне 2,8 млрд. долларға тең валютаны айырбастады.

Ақша агрегаттары. 2005 жылы экономикалық өсудің жоғары қарқынының сақталуына қарамастан ақша ұсынысының ұлғаю қарқыны 2004 жылмен салыстырғанда біршама қысқарды.

2005 жылы *ақша базасы* 663,0 млрд. теңгеге дейін 14,7% кеңейді, бұл Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің өсуіне байланысты болды. Дегенмен оның кеңею қарқыны 82,3% өскен 2004 жылмен салыстырғанда біршама бәсеңдеді. Өсу қарқынының төмендеуінің негізгі факторы Ұлттық Банктің таза сыртқы активтерінің азаюы болды.

Ұлттық Банктің ағымдағы бағамен берілген таза халықаралық резервтері 2005 жылы Үкіметтің сыртқы борышына қызмет көрсету, Ұлттық қордың активтерін толықтыру, сондай-ақ Ұлттық Банктің ішкі нарықта шетел валютасын сату нәтижесінде 7065,9 млн. долларға дейін 23,8% төмендеді. Нәтижесінде таза валюта қорлары (ЕАВ) 6080,3 млн. долларға дейін 28,2% төмендеді. Алтындағы активтер Ұлттық Банк жүргізген операциялар және алтын бағасының өсуі нәтижесінде керісінше 22,6% өсті.

Ұлттық Банктің ағымдағы бағамен берілген таза ішкі активтері 46,9% ұлғайды. Үкіметке таза талаптар Үкіметтің шоттарындағы ақша қалдығының төмендеуі есебінен 40,2%, қаржылық ұйымдарға талаптар айналыстағы қысқа мерзімді ноталар көлемінің

төмендеуі нәтижесінде 58,0%, сондай-ақ қалған экономикаға талаптар 4,8 есе ұлғайды. Ұлттық Банктің басқа да таза ішкі активтері 20,7% қысқарды.

2005 жылы ақша базасының барынша сығымдалуы (15,9%) әдетте қаңтар айында байқалды. Ақша базасының ең жоғары кеңеюі ақпан айында 8,8%, қыркүйек айында 15,8% және желтоқсан айында 8,7% болды.

Банк жүйесінің және кредиттік серіктестіктердің (депозиттік ұйымдардың) ішкі активтерінің 2005 жылы ұлғаюы **ақша массасының** 2065,0 млрд. теңгеге дейін 25,2% кеңеюінің негізгі факторы болды. Дегенмен 2004 жылғы көрсеткіштермен салыстырғанда ақша массасының ұлғаю қарқыны төмендеді, бұл депозиттік ұйымдардың, оның ішінде Ұлттық Банктің және сол сияқты екінші деңгейдегі банктердің таза сыртқы активтерінің 84,0% төмендеуімен қамтамасыз етілді.

Депозиттік ұйымдардың ішкі активтерінің 2,1 есе өсуі Үкіметке талаптардың 63,8%, сондай-ақ экономиканың басқа секторларына талаптардың 74,2% біршама ұлғаюына байланысты болды. Үкіметке талаптар айналыстағы мемлекеттік бағалы қағаздар көлемінің ұлғаюы, сондай-ақ Үкіметтің шоттарындағы ақша қалдығы көлемінің төмендеуі есебінен өсті. Экономикаға талаптардың өсуі экономиканы кредиттеу көлемінің жалғасып отырған ұлғаюына байланысты болды.

Ақша базасымен салыстырғанда ақша массасының неғұрлым жоғары өсу қарқыны ақша мультипликаторының 2,86-дан 3,11-ге дейін ұлғаюына байланысты болды.

Нақты көріністегі ЖІӨ-нің өсу (27,0%) қарқынының ақша массасының кеңею қарқынынан асып кетуі (25,2%) экономиканы монетизациялау деңгейінің 2004 жылдың аяғындағы 28,1%-дан 2005 жылдың аяғындағы 27,7%-ға төмендеуіне әкеп соқты.

2005 жылы ақша массасының құрылымындағы **айналыстағы қолма-қол ақша** (M0) 411,8 млрд. теңгеге дейін 8,6%, ал депозиттік ұйымдардағы ақша массасының құрылымындағы депозиттер 1653,5 млрд. теңгеге дейін 30,1% өсті. Айналыстағы қолма-қол ақшамен салыстырғанда резиденттер депозиттерінің қарқындап өсуі салдарынан депозиттердің ақша массасының құрылымындағы үлесінің оң ұлғаю үрдісі сақталды. 2005 жыл бойы бұл көрсеткіш 77,0%-дан 80,1%-ға өсті.

Айналыстағы қолма-қол ақшаның өсуі банкоматтардан алуды және жеке тұлғалардың ағымдағы шоттарынан алуды, зейнетақыларды, жәрдемақыларды қоса алғанда жалақы бойынша төлемдердің өсуіне байланысты.

Сонымен қатар, 2005 жылы айналыстағы қолма-қол ақшаның (M0) өсу қарқыны 2004 жылғы 59,0%-дан 8,6%-ға дейін біршама қысқарды. Бұл көбінесе қолма-қол шетел валютасын сатудан банктердің кассасына қолма-қол ақша түсімдерінің едәуір өсуімен (44,9%) түсіндіріледі. Банктердің кассаларынан тауарларды, жұмыстарды және қызмет көрсетуді төлеу үшін нетто-берулер 10,8% қысқарды, бұл қолма-қол жасалмайтын есеп айырысулардың басым болуымен түсіндірілуі мүмкін.

Осылайша, 2005 жылы ақша базасының кеңеюі Ұлттық Банктің таза ішкі активтерінің едәуір ұлғаюымен түсіндіріледі. Екінші деңгейдегі банктер жүргізетін белсенді кредиттік саясат ақша массасының өсуіне себепші болды, ал айналыстағы қолма-қол ақша халықтың кірістері мен жалақының өсуі салдарынан өсті.

Ақша-кредит саясатын жүргізу әдістерін және құралдарын жетілдіру. 2005 жылғы 1 шілдеден бастап *ақша-кредиттік реттеу тетігіне өзгерістер* енгізілді. Олар ақша-кредит саясатының депозиттік және кредиттік операциялар, қысқа мерзімді ноталар шығару, репо операциялары сияқты жекелеген операциялардың мерзімдері мен ставкалары бойынша бірегейлендіруді болжайды. Бірегейлендіру нәтижелерін күшейту үшін “овернайт”, “овердрафт” заемдарын беру және тікелей репо операцияларын жүргізу уақытша тоқтатылды. Ресми қайта қаржыландыру ставкасының реттеуші қасиетін күшейту үшін Ұлттық Банк ақша нарығының жалпы жай-күйіне, заемдар бойынша сұраныс пен ұсынысқа, инфляция деңгейі және инфляциялық күтулерге қатысты ресми қайта қаржыландыру ставкасын кезеңмен (тоқсан сайын) қайта қарау және белгілеу практикасын ендірді.

Қаржы нарығындағы пайыздық ставканы реттеуді күшейту мақсатында қысқа мерзімді ноталардың айналыс мерзімі біршама төмендеді. Банктердің Ұлттық Банктегі депозиттері артық шыққан өтімділікті реттеудің басты құралы болды.

Осы шаралар Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының позициясында есептелген нақты жарияланған пайыздық ставкалар бойынша қысқа мерзімді ақша тарту және беру арқылы нарықтық пайыздық ставкалардың дәлізін нақты белгілеуі үшін бағытталған. Ұлттық Банктің ресурстарын тарту және орналастыру бойынша ресми ставкалар дәліздің шекарасы болуы тиіс.

Ақша базасы және алтынвалюта резервтері бойынша мақсатты көрсеткіштерден инфляция бойынша мақсатты көрсеткіштерге біртіндеп өту көп жағдайда Ұлттық Банктің инфляцияны төмендету жөніндегі негізгі мақсатына сәйкес келеді. Сондықтан 2005 жылы *инфляциялық таргеттеу қағидаттарына өтуге дайындық жөніндегі жұмыс* жалғастырылды.

Осы қағидаттар инфляция жөніндегі мақсатты бағдарларды басшылыққа ала отырып, ақша-кредит саясатының негізгі өлшемдерінің болжамдарын құруды болжайды. Ұлттық Банк 2005 жылы инфляция бойынша болжамдардың дәл болуын арттыруға, ақша-кредит саясаты саласында қолданылатын шаралардың инфляцияға ықпалын бағалауға мүмкіндік беретін ақша-кредит саясатының *трансмиссиялық тетігінің үлгісін* әзірледі (II бөлімнің 2.1-бөлімшесіне 1-қосымша).

Трансмиссиялық тетіктің үлгісіне ақша-кредит саясаты құралдарының инфляцияға ықпал етуінің мынадай негізгі арналары кіреді: ақша арнасы, пайыздық (кредиттік) арна, валюта арнасы, сыртқы экономикалық арна. Ақша арнасы инфляцияға ақша сұранысын өзгерту арқылы ақша-кредиттік реттеу саясатына өзгерістер өткізу барысын сипаттайды. Пайыздық (кредиттік) арна банкаралық ақша нарығындағы ставкаларды өзгерту және заемшылар үшін кредиттік ставкаларды инфляцияға өзгерту арқылы пайыздық саясатқа өзгерістер өткізу барысын сипаттайды. Валюта арнасы салыстырмалы бағаларды өзгерту және импорттық тауарлардың құнын инфляцияға өзгерту арқылы экономиканың айырбас бағамайна өзгерістер өткізу барысын сипаттайды. Сыртқы экономикалық арна бензиннің экспорты мен ішкі бағаларын инфляцияға өзгерту арқылы мұнайдың әлемдік бағасына өзгерістер өткізу барысын сипаттайды.

Трансмиссиялық тетіктің үлгісін құру үшін үлгінің негізіне, егер бұрын бірқатар экономикалық айнымалылар бір-біріне қатысы бойынша нақты функционалдық өзара байланысты көрсетсе, онда осы өзара байланыстар жақын арадағы болашақта қадағалануы мүмкін деген жорамал салынған іс-қимыл түрі таңдалды.

Үлгіге 7 теңдеу және 20 айнымалы кіреді. Онда теңгенің АҚШ долларына нақты айырбас бағамайна, ақша базасының көлемі, ақша массасының көлемі, бір күндік кредиттер бойынша банкаралық биржалық ставка, заңды тұлғаларға теңгемен берілген кредиттер бойынша ставка, экономикаға кредиттердің көлемі, тоқсандық инфляция эндогендік (түсіндірілетін) айнымалылар болып табылады. Ақша-кредит саясатының құралдары: Ұлттық Банктің репо операциялары бойынша ставкасы, айналыстағы қысқа мерзімді ноталардың көлемі, ЕДБ-дің Ұлттық Банктегі депозиттерінің көлемі, Ұлттық Банктің валюта басымдығы, ең төменгі резервтік талаптар экзогендік (ықпал ететін) айнымалылар болып табылады. Ақша-кредит саясатының құралдарынан басқа сондай-ақ импорт пен экспорттық көлемі, ЖІӨ, импорттық бағалардың индексі, Қаржы министрлігінің айналыстағы мемлекеттік бағалы қағаздарының көлемі, банктік жүйедегі депозиттердің көлемі, негізгі капиталға инвестициялар, мұнайдың әлемдік бағасы, ел бойынша орташа айлық жалақы экзогендік болып табылады.

Трансмиссиялық тетіктің үлгісін құру үшін Ұлттық Банктің және Статистика агенттігінің 1996 жылғы 1 тоқсанынан бастап 2005 жылғы 2 тоқсанға дейінгі кезеңдегі нақты тоқсандық деректері пайдаланылды.

Трансмиссиялық үлгі бойынша есептеулердің нәтижесі Ақша-кредит саясатының 2006-2008 жылдарға арналған негізгі бағыттарын әзірлеу кезінде пайдаланылды.

Ақша-кредит саясатының мәселелері бойынша техникалық көмек туралы. 2005 жылғы шілде айында Америка Халықаралық Ынтымақтастығы Агенттігі (USAID) және Ұлттық Банк арасындағы Өзара түсіністік туралы меморандумды жүзеге асыру шеңберінде USAID тарапынан Ұлттық Банкке техникалық көмек көрсету жөнінде консультациялық көмек көрсетілді. Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты саласындағы қызметін жетілдіру мақсатында Экономикалық даму жөніндегі Қазақстан-Америка бағдарламасы шеңберінде Ұлттық Банкте USAID консультанттары Уоррен Коутс пен Дэвид Кемме жұмыс істеді.

Консультанттар “болжамдық инфляциялық таргеттеу” бағдарламасын жүзеге асыру жөніндегі эконометрикалық үлгілерді Ұлттық Банктің практикасында пайдалану теориясы мен практикасы жөніндегі екі апталық семинардың үш курсын өткізді.

Ақша-кредит саясаты жөніндегі дөңгелек үстел өткізу. 2005 жылғы 21-22 қыркүйекте ЕурАзЭҚ қатысушы мемлекеттерінің орталық (ұлттық) банктерінің ынтымақтастығы туралы келісім шеңберінде семинарлар жүргізу кестесінің жоспарына сәйкес Ұлттық Банк ұйымдастырған “Ақша-кредит саясатын жүргізудің оңтайлы схемасын таңдау” дөңгелек үстелі өтті.

Дөңгелек үстелдің жұмысына ЕурАзЭҚ елдерінің, сондай-ақ Литваның, Польшаның және Чехияның орталық (ұлттық) банктерінің өкілдері, Президент Әкімшілігінің, Үкіметтің, Дүниежүзілік Банктің, USAID-тің, “Маркетингтік-талдама зерттеулер орталығы” АҚ-ның өкілдері қатысты.

Кездесу барысында өтпелі экономикасы бар елдердің орталық банктеріне тән, мемлекеттік бағалы қағаздар портфелінің ашық нарықтың операцияларын жүргізу үшін жеткіліксіз болуы, ресми пайыздық ставкалардың реттеуші рөлінің жеткіліксіздігі, мемлекеттік бағалы қағаздардың қайталама нарығының жеткіліксіз дамуы және басқалары сияқты проблемалар талқыланды.

2.2. Ұлттық Банктің алтынвалюта активтері және оларды басқару

Алтынвалюта активтері көрсеткіштерінің динамикасы. Қазақстан Ұлттық Банкінің жиынтық алтынвалюта активтерінің 2006 жылғы 1 қаңтардағы жалпы көлемі 7,1 млрд. доллар болды, бұл 2005 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 2,2 млрд. долларға аз. Жиынтық алтынвалюта активтері көлемінің өзгеруіне еркін айырбасталатын валютадағы активтердің 2,4 млрд. долларға азаюы және монетарлық алтынның 182,0 млн. долларға ұлғаюы ықпал етті. (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 2.2.1-кесте).

Активтердің валюта бөлігінің есептік кезеңдегі өзгеруіне Қаржы министрлігінің пайдасына негізінен мұнайгаз секторы компанияларынан салық төлеу 3,0 млрд. доллар сомасында шетел валютасының түсуі себеп болды.

Қазақстанның валюта нарығы еркін айырбасталатын валютаға сұраныстың оның ұсынысынан артып кету ықпалында болды. Мәселен, Ұлттық Банктің Қазақстан қор биржасындағы нетто-сатуы 549,9 млн. доллар болды. Биржадан тыс нарықтағы нетто-сатып алу 198,0 млн. доллар болды.

Өткен кезеңде Ұлттық Банк 639,9 млн. доллар сомасында клиенттердің шоттарынан қаражат аудару жүзеге асырды.

Сонымен бірге Ұлттық Банк 2005 жылы Қаржы министрлігінің жалпы сомасы 1,1 млрд. доллар болатын сыртқы борыш бойынша төлемдерін жүзеге асырды және Ұлттық қорға 2,8 млрд. доллар сатты.

Доллармен бағаланған қымбат металдардағы активтер құнының өсуі алтын бағасының өсуінен туындады.

Алтынның әлемдік бағасы 2005 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 1 троя унция үшін 441,85 доллардан 2006 жылғы 1 қаңтарға 513,00 долларға дейін немесе 16,10% өсті, бұл осы резервтік активтің 129,4 млн. долларға өсуіне алып келді.

Ұлттық Банк ішкі нарықта шамамен 52,6 млн.доллар сомаға 82 620,241 троя унция мөлшерде алтын сатып алуды жүзеге асырды.

Осылайша, 2005 жылы Ұлттық Банк жүргізген операциялардың қорытындылары бойынша таза алтынвалюта активтері 2005 жылғы 1 қаңтармен салыстырғанда 2,2 млрд. долларға немесе 2004 жылғы осындай кезеңмен салыстырғанда (-) 23,8% азайды және 7,1 млрд. доллар болды.

Алтынвалюта активтерінің портфелін басқару.

Ұлттық Банк Басқармасының “Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің алтынвалюта активтерін басқару жөніндегі инвестициялық стратегиясын бекіту туралы” 2005 жылғы 9 шілдедегі № 84 қаулысымен 2005 жылғы 1 тамыздан бастап қолданысқа енгізілген жаңа инвестициялық стратегия қабылданды.

Портфельдердің елдер бойынша және валюталық құрылымы өзгерді: қысқа мерзімді портфельге барлық еуро елдері және Англияның нарығы енгізілді, ұзақ мерзімді портфельден Еуропа елдерінің кейбір валюталары олардың еуромен ара салмағының жоғары болуына байланысты алынып тасталды. Сондай-ақ эталоннан рұқсат етілген ауытқуларды қысқарту арқылы инвестициялық портфельді эталондық портфельге жақындату мақсатында өзгерістер енгізілді.

Мынадай композиттік индекс алтынвалюта активтерінің ұзақ мерзімді портфелінің эталондық портфелі болды:

- 35% ML US Treasuries and Agencies 1-3 years
- 35% ML EMU Direct Governments 1-3 years
- 10% ML UK Gilts 1-3 years
- 5% ML US Treasuries, Inflation-linked
- 5% ML Canadian Governments 1-3 years
- 5% ML Australian Governments 1-3 years
- 5% ML Japanese Governments 1-3 years

Мынадай композиттік индекс алтынвалюта активтерінің қысқа мерзімді портфелінің эталондық портфелі болды:

- 50% Merrill Lynch 3-month US Treasury Bill Index
- 40% Merrill Lynch Euro Government Bill Index
- 10% Merrill Lynch UK Gilts 0-1 years

Алтынвалюта активтерінің ұзақ мерзімді портфелі. Алтынвалюта активтерінің ұзақ мерзімді портфелінің нарықтық құны 2005 жылдың басында 3,6 млрд. АҚШ долларын, ал жылдың аяғында – 3,4 млрд. долларды құрады.

Доллардың басқа валютаға қарсы біршама нығаюы доллармен көрсетілген инвестициялық нәтижеге теріс әсер етті. Мәселен, доллар жыл ішінде эталондық портфельге кіретін басқа валюталарға қарсы былайша нығайды: еуроға қарсы 15,2%, ағылшын фунт стерлингiне қарсы 11,8%, жапон йенасына қарсы 15,2%, Австралия долларына қарсы 6,9%. Бұл ретте доллар канада долларына қарсы 2,5% әлсіреді.

Алтынвалюта активтерінің ұзақ мерзімді портфелінің валюталар қоржынында көрсетілген кірістілігі 2005 жылы 2,64% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 2,24% болған кезде үстеме кірістілік 40 б.т. болды.

Алтынвалюта активтерінің ұзақ мерзімді портфелінің АҚШ долларымен көрсетілген кірістілігі 2005 жылы (-)4,56% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі (-)4,92% болған кезде үстеме кірістілік 36 б.т. болды. (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 2.2.1-сурет).

2005 жылы сыртқы басқаруға берілген доллардағы қосалқы портфельдердің үстеме кірістілігі 1-Басқарушының басқаруындағы қосалқы портфель бойынша комиссиялық сыйақыны есептегенде 33 б.т., ал 2-Басқарушының басқаруындағы қосалқы портфель бойынша - 71 б.п. Комиссиялық сыйақыны есептегенде тиісінше 18 б.т. және 50 б.т. болды. (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 3-қосымша).

Ішкі және сыртқы басқарудағы алтынвалюта активтерінің ұзақ мерзімді портфелін секторлық бөлу. Басқарушылар ақшаның және оның баламаларының үлесін 2004 жылдың аяғындағы 3,0%-дан 2005 жылдың аяғындағы 1,5% дейін 1,5% ұлғайтты, мемлекеттік бағалы қағаздар үлесін 71,1%-дан 64,7%-ға дейін 6,3% азайтты, бұл ретте АҚШ-тың инфляциялық бағалы қағаздарының үлесі 2005 жылдың аяғында 5,1% болды, агенттік бағалы қағаздар үлесін 14,9%-дан 17,8%-ға дейін 2,9% ұлғайтты, халықаралық қаржылық ұйымдардың бағалы қағаздарының үлесін 0,2%-дан 0,3%-ға дейін 0,1%, активтермен қамтамасыз етілген бағалы қағаздардың үлесін 7,2%-дан 5,8%-ға дейін 1,4% ұлғайтты, корпоративтік бағалы қағаздар үлесін 3,7%-дан 9,8%-ға дейін 6,2% көбейтті. Кірістілік қисығына ішкі басқарудағы валюта активтерін 2005 жылғы тоқсандар бойынша бөлу II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 1-қосымшада, 2.2.2-кестеде ұсынылған.

Алтынвалюта активтерінің қысқа мерзімді портфелі. Алтынвалюта активтерінің қысқа мерзімді портфелінің нарықтық құны 2005 жылдың басында 3,7 млрд. доллар, ал 2005 жылдың аяғында – 2,2 млрд. доллар болды. Өтімділік портфелінің көлемін алтынвалюта активтерінің қолданылып жүрген инвестициялық стратегиясына сәйкес келтіру үшін есептік кезеңде Ұлттық Банктің ішкі валюта нарығында доллар сатуына байланысты алтынвалюта активтерінің қысқа мерзімді портфелінен өтімділік портфеліне 1,4 млрд. доллар сомаға активтерді аудару жүзеге асырылды.

Алтынвалюта активтерінің қысқа мерзімді портфелінің валюталар қоржынында көрсетілген кірістілігі 2005 жылы 2,99% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 2,82% болған кезде үстеме кірістілік 18 б.т. болды.

Алтынвалюта активтерінің қысқа мерзімді портфелінің АҚШ долларымен көрсетілген кірістілігі 2005 жылы (-)2,00% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі (-)2,17% болған кезде үстеме кірістілік 17 б.т. болды. (II бөлімнің 2.2-бөлімшесіне 2-қосымша, 2.2.2-сурет).

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі. Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелінің нарықтық құны 2005 жылдың басында 551,8 млн. АҚШ доллары, 2005 жылдың аяғында – 370,9 млн. АҚШ доллары болды.

Алтынвалюта активтерінің өтімділік портфелі ақша-кредит саясатын жүргізуге арналған және барлық ағындар мен түрлі төлемдер сондай-ақ ол арқылы жүзеге асырылады, бұл портфель алтынвалюта активтері портфельдерінің кірістілігін бағалауға кірмейді және эталондық портфельі жоқ.

Алтын портфельі. Алтынвалюта активтерінің алтын портфелінің нарықтық құны 2005 жылдың басында 803,6 млн. доллар, 2005 жылдың аяғында 985,5 млн. доллар болды. Жыл ішіндегі түсімдердің жалпы көлемі 82 620,241 алтын унциясы болды.

Алтынвалюта активтері деңгейіне қатысты алтын портфелінің үлесі 2005 жылдың аяғында 14,0% болды.

АВА портфельдерін және Ұлттық қорды басқару бойынша өткен есептік кезеңмен салыстырғанда мынадай жаңа құралдардың түрлерін пайдалану жүзеге асырылды:

- ECP (European commercial paper) – 1 жылға дейін өтеу мерзімі бар құрал;
- ABCP (asset backed commercial paper) – 1 жылға дейін өтеу мерзімі бар құрал;
- Callable bonds with step-up coupon – сатылық купоны бар қайтарылатын бағалы қағаздар;
- PIMCO компаниясы басқаратын UBS FAST-Note, WestLB AG London компаниясы басқаратын Europe Ltd. және USD CMS 10-yr bond құрылымдық өнімдері;
- бірнеше ірі банктерді қамтамасыз ететін, жоғары өтімділікті REMIC – MBS түріндегі MBS;
- ABS credit card deal – ABS, кредиттік карталардың пулымен қамтамасыз етілген;
- AAA кредиттік рейтингі бар, 3 айлық LIBOR + 29b.p. өзгермелі купоны бар, AA-кредиттік рейтингі бар The Bank of New York кепілдік берген ABS Kazkommerzbank – ABS.

III. ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ

2005 жылғы 18 желтоқсанда “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” Қазақстан Республикасының Заңы, сондай-ақ валюталық операцияларды жүргізу және бақылау мәселелерін реттейтін заңға тәуелді нормативтік құқықтық актілер қабылданды.

Қабылданған Заңға сәйкес байланысты мынадай іс-шаралар жүргізілді:

- банктер және сақтандыру ұйымдары жүзеге асыратын тікелей инвестицияларды, шетелге инвестицияларды, қалған барлық инвесторлар Қазақстандық бағалы қағаздар нарығының кәсіби қатысушылары арқылы жүзеге асыратын шетелге портфельдік инвестицияларды лицензиялау жойылды;

- қажетті біліктілік талаптары белгілене отырып, брокерлік-дилерлік қызметті жүзеге асыратын ұйымдардың шетелге инвестицияларды жүзеге асыруына, инвестициялық портфельді, оның ішінде инвестициялық қорларды басқаруға операциялық лицензияларды беру жүйесіне өту жүзеге асырылды;

- филиалдар мен өкілдіктерді ұстауға байланысты операциялық кірістерді қаржыландыру мақсатында шетелдегі шетелдік банктердегі шоттарды; резиденттердің резидент еместер алдындағы тартылған кредиттер мен заемдар бойынша міндеттемелерін қамтамасыз ету ретінде қаражатты есепке алуға арналған шоттарды; шетелде кәсіпорын құру кезінде заңды тұлғаларға уақытша шоттарды; қаржылық ұйымдардың халықаралық бағалы қағаздар нарығында инвестициялау мақсаты үшін шетелдік банктердегі және өзге қаржылық институттардағы банктік шоттарын; елдің ең төменгі талап етілетін рейтингін белгілеместен жеке тұлғалардың ЭЫДҰ елдерінде ашылған шоттарын лицензиялау жойылды;

- резидент еместерге қаржылық заемдар беруге қатысты лицензиялау жойылды;

- резидент еместердің пайдасына жылжымайтын мүлікке меншік құқығын төлеу үшін аударымдарды лицензиялау жойылды.

Валюталық режимді ырықтандыру шеңберінде 2005 жылы жүргізілген жұмыстың негізгі мақсаты валюталық операцияларды жүргізу үшін шектеулерді кейіннен жою және 2007 жылдан бастап ұлттық валютаның толық айырбасталымдығы қағидаттарына өту үшін жағдайлар жасаудан тұрады.

2007 жылдан бастап валюталық операцияларды лицензиялау толық жойылады. Кепілдік берілмеген сыртқы борыштың мониторингі, төлем балансының статистикасы және валюталық операциялар бойынша ақпарат базасын толықтыру мақсатында жекелеген валюталық операцияларға қатысты тіркеу және хабарлау режимдері сақталады.

Осылайша, “Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы” Қазақстан Республикасының Заңы сыртқы сауда мәмілелерін және инвестицияларды жүзеге асыру жағдайларын біршама жақсартуға мүмкіндік жасайды.

2007 жылдан бастап экспорттық-импорттық операцияларды жүзеге асыру кезінде резиденттердің валюта қаражатын қайтаруын бақылау схемасы түбегейлі өзгереді. Бақылау резиденттің экспорттан түсімді немесе импорт бойынша пайдаланылмаған авансты уәкілетті банктердегі шоттарға сыртқы сауда келісім-шартында көзделген мерзімдерде есептеу міндеттемесі болжанатын қайтару талаптарының негізінде құрылатын болады.

Жүйені жеңілдету Ұлттық Банктің, салық және кеден органдарының олардың құзыреті шегінде бақылауымен неғұрлым тығыз үйлесумен жалғасады.

Осыған байланысты экспорттық-импорттық операцияларды жүзеге асыру кезінде резиденттердің валюта қаражатын қайтаруын бақылаудың жаңа схемасын әзірлеу, сондай-ақ жаңа валюталық заңнаманы қолдану Ұлттық Банктің 2006 жылғы валюталық режимді ырықтандыру саласындағы жұмыстарының негізгі бағыттарын құрайды.

Валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты операцияларды лицензиялау. Ұлттық Банк 2005 жылы операциялардың мынадай түрлеріне 2095 лицензия берді:

1) капитал қозғалысына байланысты операцияларды жүргізуге – 1917, оның ішінде экспорттық-импорттық операциялар бойынша – 1570, шетелге инвестициялар – 233, жылжымайтын мүлікке мүліктік құқықтарға ақы төлеуге – 46, кредиттер беруге – 42;

инвестициялық қорлардың қаражатын шетелге инвестициялауды жүзеге асыратын инвестициялық қорлардың басқарушы компанияларына шетелге инвестицияларын – 26;

2) шоттар ашуға – 52, оның ішінде заңды тұлға-резиденттердің шетелдерде – 41, жеке тұлға-резиденттердің шетелдерде – 11;

3) айырбастау операцияларын жүргізуге – 124;

4) кредит ретінде алынған шетел валютасын үшінші тұлғалардың шоттарына есепке алуға – 1;

5) бөлшек сауданы жүзеге асыруға – 1.

Лицензиялау және әкімшілік іс жүргізу рәсімдерін жетілдіру валюталық операцияларды лицензиялау кезінде құқық бұзушыларды анықтаудың кешенді әдісін қамтамасыз етуге мүмкіндік берді, бұл сыртқы экономикалық шарттар бойынша міндеттемелерді орындау тәртібін нығайтуға және соның салдарынан қаражаттың елге қайтарылуына себепші болды.

Есептік кезеңде **экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың** схемасын жетілдіру жөніндегі жұмыс жалғастырылды. Нәтижесінде Ұлттық Банк филиалдарының валюталық бақылау саласындағы автоматтандырылған функцияларға кіруі кеңейтілді. 2005 жылы экспорттық-импорттық валюталық бақылаудың автоматтандырылған схемасының деректерін өңдеу нәтижелері бойынша республикаға қаражатты қайтармау түріндегі ықтимал құқық бұзу фактілері анықталып, әкімшілік және қылмыстық іс қозғау үшін Ұлттық Банк филиалдарына – 4904, Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігіне – 557, Қаржы министрлігінің Кедендік бақылау комитетіне – 7426 жіберілді. Сондай-ақ экспорттық түсімдерді және импорт бойынша тауарды қайтармау сомалары бойынша шынайы деректер Президент Әкімшілігіне ұсынылды.

Валюталық заңнаманы бұзу саласында әкімшілік іс жүргізу. 2005 жылы Ұлттық Банк валюталық заңнама мен статистикалық есеп саласындағы әкімшілік құқық бұзушылық туралы 985 іс қозғады. Оның ішінде 513 істі Ұлттық Банктің орталық аппараты қарады және 72,5%-ы бойынша 25,9 млн. теңгеге айыппұл санкциялары салынды. Ұлттық Банк филиалдары 437 істі қарады, оның ішінде 359 іс бойынша (қаралған істердің 82%-ы) 12,0 млн. теңге өндіріп алынды. Сот органдарына 40 іс жіберілді, оның ішінде 30 іс бойынша 2,7 млн. теңгеге санкциялар салынды.

Осылайша, Ұлттық Банктің (оның ішінде филиалдарының) валюталық заңнама саласындағы әкімшілік құқық бұзушылықтар жөніндегі істерді қарау бойынша қызметі нәтижелерінің бірі республикалық бюджетті 40,7 млн. теңгеге толықтыру болды.

Валюталық бақылау мәселелері бойынша инспекциялау. Ұлттық Банк 2005 жылы екінші деңгейдегі банктердің, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың, басқа заңды тұлғалардың валюталық заңнаманы сақтауына 1 047 тексеру жүргізді, оның ішінде 958 тексеру инспекциялау жоспарлары негізінде және 89 жоспардан тыс тексеру.

Тексерулер барысында анықталған құқық бұзушылықтар бойынша әкімшілік құқық бұзушылық туралы 99 хаттама жасалды, 76 хаттама бойынша жалпы сомасы 6,7 млн. теңге болатын өндіріп алу жүргізілді.

Ұлттық Банк Ұлттық Банктің филиалдары жүргізген тексерулердің нәтижелерін бақылауды және талдауды жүзеге асырады. 2005 жылы уәкілетті банктердің филиалдарын және “Қазпошта” АҚ тексерудің 310 материалы қаралды.

“Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне қаржы нарығын реттеуді жүзеге асыратын мемлекеттік органдар қызметінің мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы” Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 8 маусымдағы № 69-ІІІ Заңына сәйкес Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының заңнамасы талаптарының реттелуі оның құзыретіне кіретін мәселелер бойынша бұзылғаны анықталған жағдайда банкке немесе банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымға шектеулі ықпал ету шараларын қолдануға құқылы.

Осыған байланысты, Ұлттық Банктің аумақтық филиалдарының және орталық аппаратының тексерулерінің нәтижесі бойынша екінші деңгейдегі банктерге және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдарға қатысты 75 шектеулі ықпал ету шаралары қолданылды, оның ішінде: 69 жазбаша ескерту түрінде, 5 міндеттеме хат талап етілді және 1 ұйғарым хат жіберілді. Сондай-ақ 10 санкция қолданылды, оның ішінде 7 белгілі бір мерзімге тоқтата тұру және 3 айырбастау пункттерінің тіркеу куәлігін қайтарып алу.

IV. ҚОЛМА-ҚОЛ АҚША АЙНАЛЫСЫНЫҢ КӨРСЕТКІШТЕРІ

Ұлттық Банктің эмиссиялық операциялары. 2005 жылы Ұлттық Банктің резервтік қорларынан 592,3 млрд. теңге сомаға қолма-қол ақша айналысқа шығарылды. Осы уақыт кезеңінде айналыстан алынған қолма-қол ақшаның көлемі 544,6 млрд. теңге болды. Осылайша алғанда, эмиссиялық нәтиже оң болып қалыптасты және 2004 жылмен салыстырғанда (148,9 млрд. теңге) 3 еседен астам қысқара отырып, (+)47,7 млрд. теңге болды.

Эмиссиялық көрсеткіштің төмендеуі, біріншіден, қаңтар айында айналыстан қолма-қол ақшаны алу көлемінің ұлғаюына, екіншіден, ақша шығарудың маусым-тамыз айларында (2 есе) және қазан-желтоқсан айларында (11,5 есе) күрт қысқаруына байланысты. Қаңтар айында айналыстан қолма-қол ақшаны алу (-)33,5 млрд. теңге болды, бұл соңғы бес жылдағы неғұрлым жоғары теріс эмиссиялық нәтиже болып табылады, осындай өсу эмиссиялардың 2004 жылдың аяғындағы едәуір көлемінен туындады, ол 2005 жылдың басында айналыстағы қолма-қол ақшаны азаю жағына қарай түзетуге әкеп соқты. Ақпан айынан мамыр айына дейін және қыркүйек айында банкноталар мен монеталар эмиссияларының көрсеткіші өткен жылдың тиісті кезеңімен салыстырғанда ұлғайды. 2005 жылғы қараша айында эмиссиялық нәтиженің 2004 жылғы қараша айындағы оң нәтижеден теріс нәтижеге өзгеруі болды.

Жыл бойы тұтастай алғанда экономиканың қолма-қол ақшаға қажеттілігінің маусымдық өзгеруі сақталды: жыл басында және қараша айында экономиканың жұмысы үшін артық қолма-қол ақша алынды, қалған кезеңде халық табысының өсуі, экономиканың сауда, қаржы және басқа секторларының дамуы сияқты оң факторлардың арқасында қолма-қол ақшаға қажеттіліктің қалыпты ұлғаюы байқалды, яғни олар айналысқа шығарылды.

Алматы қаласын және Оңтүстік Қазақстан облысын қоспағанда барлық облыста аймақтар бойынша оң эмиссиялық нәтиже белгіленді. Өткен жылы Оңтүстік Қазақстан облысындағы эмиссиялық нәтиже 2004 жылғы оң нәтижеден (+10,6 млрд. теңге) теріс нәтижеге (-3,8 млрд. теңге) өзгергенін атап өткен жөн. Шығыс Қазақстан (40,9 млрд. теңге), Қарағанды (38,4 млрд. теңге) және Қызылорда (36,8 млрд. теңге) облыстары неғұрлым көп эмиссияланған облыстар болып отыр.

Өткен жылдың көрсеткішімен салыстырғанда эмиссиялық нәтиженің төмендеуі алты облыста және Астана қаласында орташа алғанда 25,9% болып белгіленді. Сонымен бірге Алматы қаласы бойынша айналыстан артық қолма-қол ақшаны алудың едәуір өсуі қалыптасты – 87 млрд. теңгеге немесе 1,5 есе.

Жамбыл, Атырау, Маңғыстау, Қызылорда, Алматы және Ақмола облыстары бойынша 2004 жылға айналысқа қолма-қол ақша шығарудың ұлғайғаны байқалды.

Ұлттық Банк 2005 жыл ішінде мерейтойлық және ескерткіш монеталардың 12 түрін айналысқа шығарды (IV бөлімнің 1-қосымшасы).

Ұлттық валютаның банкноталары мен монеталарының сапалы нақты күйін ұстап тұру. 2005 жылы 91,7 млрд. теңге сомаға қолма-қол ақша айналысына қызмет көрсететін тозған банкноталар мен ақаулы монеталар айналыстан алынды. Алынған банкноталардың неғұрлым үлкен көлемі (23,4 млрд. теңге) номиналы 5000 теңгелік банкнотаға тиесілі.

Занды төлем құралы болуын тоқтатқан банкноталар мен монеталарды және номиналы төмен банкноталарды айналыстан алу жалғасуда. Зерттеліп отырған кезеңде 180,2 млн. теңге сомаға осы ақша белгілері алынды. Алынған банкноталардың неғұрлым үлкен көлемі ескі үлгідегі 1000 және 2000 теңгелік банкноталарға (тиісінше 62,8 млн. теңге және 88,4 млн. теңге) келді. Нәтижесінде 2006 жылғы 1 қаңтарға дайындалған ақша белгілерінен осы ақша белгілерінің 0,8% айналыста қалды.

2005 жылы 140,3 млрд. теңге сомаға тозған және занды төлем құралы ретінде күшін жойған банкноталар жойылды.

Банктердің қолма-қол ақшасының кассалық айналымдары. 2005 жылы өткен жылмен салыстырғанда екінші деңгейдегі банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша айналымының көрсеткіштері банктердің кассаларынан берілетін қолма-қол ақша көлемінен банктердің кассасына түсетін сомалардың басымдықпен өсуін көрсетеді.

Эмиссиялық нәтиженің төмендеуі екінші деңгейдегі банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша айналымының көрсеткіштеріне әсер етті.

Атап айтқанда, банктердің кассаларына қолма-қол ақшаның түсу көлемі өткен жылмен салыстырғанда 44,6% (1399,2 млрд. теңге) ұлғая отырып, есептік кезеңде 4539 млрд. теңге болды, ал қолма-қол ақша беру көлемі 39% (1306,7 млрд. теңге) ұлғая отырып, 4657,3 млрд. теңге болды. Айналымның ұлғаюы салықтың, алымдардың және кедендік төлемдердің түсуін қоспағанда, кассалық айналымның барлық баптары бойынша болды. Қолма-қол ақша беру баптарында өткен жылы да байқалған көлік және байланыс кәсіпорындарына, сондай-ақ ауылшаруашылығы өніміне төлеу үшін қолма-қол ақша беру азайды (IV бөлімнің 2-қосымшасы).

Банктердің кассасына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті өткен жылғы 93,7% қарағанда 97,5% болды.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша қаражаты түсуінің негізгі үлесін:

- тауарларды, қызмет көрсетулерді және орындалған жұмыстарды сатудан (27,5%);
- шетел валютасын сатудан (22,1%);
- жеке тұлғалардың депозиттері бойынша шоттарға түсімдерден (12,3%) түсімдер құрайды.

Банктердің кассаларына қолма-қол ақша қаражаты түсу баптарының арасында неғұрлым 2,4 есе ұлғаю жеке және заңды тұлғалардың несиелерін өтеуге келеді.

Банктердің кассаларынан қолма-қол ақша берудің негізгі үлесін:

- тауарлар, қызмет көрсетулер және орындалған жұмыстар үшін ақы төлеуге қолма-қол ақша беру (21,3%);
- жеке тұлғалардың депозиттері бойынша шоттардан беру (17,5%);
- банкоматтарды толықтыру үшін беру (14,6%) құрайды.

Берілген қолма-қол ақшаның жалпы массасындағы 3,3 есе біршама ұлғаю “жеке және заңды тұлғаларға заемдар беру” бабы бойынша байқалады, олар 108,8 млрд. теңгені құрады.

Есептік кезеңде өткен жылы белгіленген ахуал сақталды. Мәселен, жеке тұлғалардың депозиттеріне түсімдердің ұлғаюы, және соның салдары ретінде осы шоттардан берудің ұлғаюы байқалады, бұл халықтың ұлттық валютаға деген сенімнің сақталғанын растайды. Халық кірісі ұлғаюының жалғасуы заемшыларға деген сенімділікті арттыруға мүмкіндік жасайды, бұл кредиттеу көлемінің ұлғаюында көрінеді.

Сонымен бірге тауарларды, жұмыс пен қызмет көрсетуді өткізуді көрсететін баптар бойынша ақша қаражаты мен оны берудің басым көлемі бар ахуалдың сақталуы жалғасуда. Осы көлемдер бұл баптар бойынша өсу қарқынымен қатар банктердің сома 4000 еселенген айлық есептік көрсеткіш сомасынан асқан кезде заңды тұлғалар арасында қолма-қол жасалмайтын төлемдерді жүзеге асыру туралы заңнаманың талаптарын сақтауына күмән туғызады.

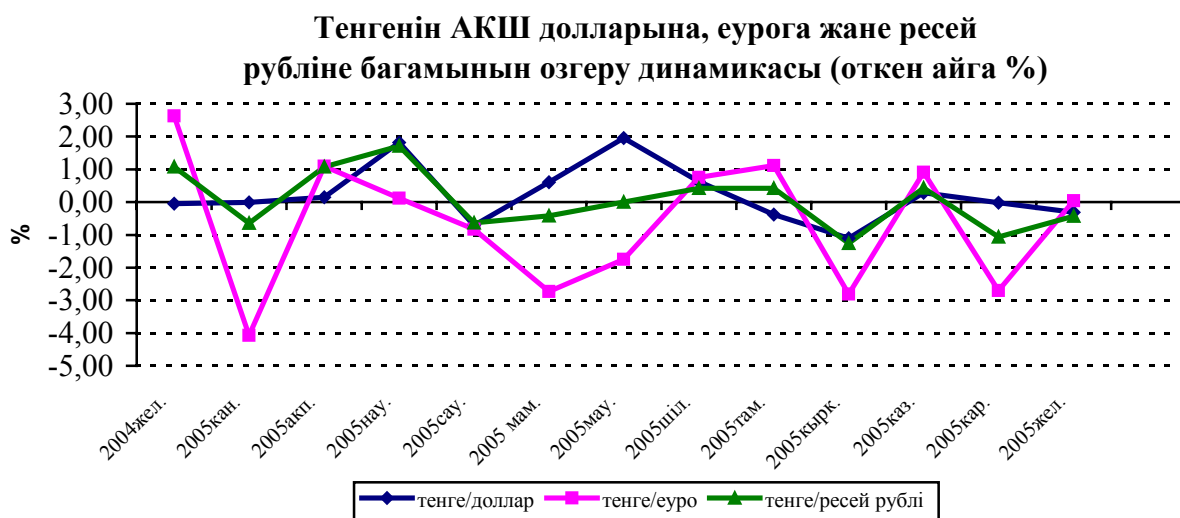
V. ҚАРЖЫ НАРЫҒЫ

5.1. Валюталық нарық

2005 жылы валюталық нарықтағы ахуал теңгенің АҚШ долларына қатысы бойынша нақтылы әлсіреу үрдісімен сипатталды. Жалпы алғанда ол американдық валютаның елеулі нығаюын сипаттайтын әлемдік валюта нарығының конъюнктурасына сәйкес келеді.

Теңгенің орташа алынған айырбас бағамы 2005 жылы бір доллар үшін 132,93 теңге болды. Кезең аяғындағы биржалық бағам бір доллар үшін 133,77 теңге болды. Жыл басынан бері номиналды көрсеткішпен теңге долларға қарағанда 2,9% әлсіреді. Ең жоғары құнсыздану жылдамдығы наурыз және маусым айларында байқалды (тиісінше 1,82% және 1,95%).

2005 жылы теңгенің еуроға қатынасы бойынша ресми бағамы 6,69% нығайды, ресей рубліне 0,22% құнсызданды.

2005 жылы доллар позициясындағы биржалық сауда-саттық көлемі 2004 жылғы осындай көрсеткіштен 26,3% 11,7 млрд. долларға дейін асып түсті.

Биржадан тыс валюталық нарықтағы резидент банктердің мәмілелер көлемі 16,6 млрд. долларға дейін 126,4% ұлғайды.

Ресей рублімен және еуромен жасалған операциялардың валюталық нарықтарының биржалық және биржадан тыс сегменттерінің айналымында шамалы үлесі болды. Биржалық нарықта ресей рублімен және еуромен жасалған операциялардың көлемі 11,5% және 62,9%, тиісінше 106,7 млн. ресей рубліне және 18,6 млн. еуроға дейін азайды. Биржадан тыс валюталық нарықтарында ресей рублімен және еуромен жасалған айырбастау операциялардың көлемі 12,1% және 15,4%, тиісінше, 1306,8 млн. ресей рубліне және 87,1 млн. еуроға дейін азайды.

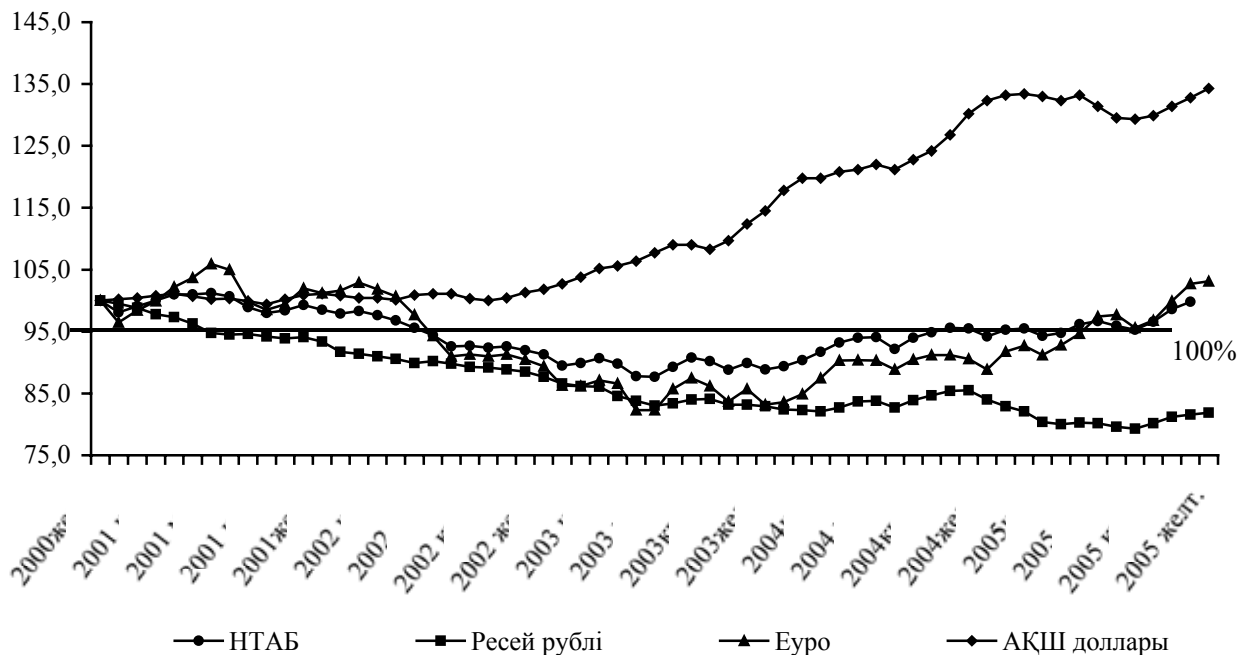
Қолма-қол шетел валютасы нарығында өткен жылдардағыдай долларға артықшылық берілді және тиісінше нарықтың бұл сегментінде осы шетел валютасын сатып алу жөніндегі операциялар басым болды. Мәселен, 2005 жылы айырбастау пункттерінің долларды нетто-сату көлемі 2004 жылмен салыстырғанда 2,3 есе ұлғая отырып, 6087,8 млн. доллар болды.

Бір жылдың ішінде айырбастау пункттерінің еуроны нетто-сату көлемі 35,4% 523,1 млн. еуроға дейін көбейді.

Айырбастау пункттерінің ресей рублін сатып алу және сату көлемі іс жүзінде өзара сәйкес келеді, мұны жинақ ақшаға қарағанда туристік мақсат және іссапар шығыстары үшін осы валютаға қажеттіліктің басым болуымен түсіндіруге болады. 2005 жылы айырбастау пункттерінің ресей рублін нетто-сату көлемі 96,0% 1495,4 млн. рубльге дейін көбейді.

Алдын ала деректер бойынша теңгенің нақты тиімді айырбас бағамының (НТАБ) индексі 2005 жылғы қараша айында 2004 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 5,8% өсті. 2005 жылы теңгенің долларға және еуроға қатысы бойынша нақты нығаюы тиісінше 1,5% және 15,9% болды. Ресей рубліне қатысы бойынша теңге нақты көрсетуде 2,6% әлсіреді.

Нақты айырбас бағамының индекстері,% (2000желтоқсан=100%)

5.2. Банкаралық ақша нарығы

2005 жылы банкаралық ақша нарығындағы қысқа мерзімді қарыз алу банктердің ағымдағы өтімділігін реттеудің негізгі құралының бірі болып қалды.

Есептік кезеңде банктердің қысқа мерзімді теңгедегі депозиттерді орналастыру бойынша белсенділігі артты. 2005 жылы орналастырылған ұлттық валютадағы банкаралық депозиттердің жалпы көлемі 2004 жылмен салыстырғанда 3,9 есе 2279,1 млрд. теңгеге дейін ұлғайды. 2005 жылғы желтоқсан айында теңгемен орналастырылған банкаралық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 2004 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда 2,10%-дан 3,46%-ға дейін көтерілді.

Банктер банкаралық нарықта доллармен депозиттер орналастыру бойынша жоғары белсенділік танытты, себебі долларлық депозиттер 2005 жылы шетел валютасымен қысқа мерзімді қарыз алудың банкаралық ақша нарығында басты құрал болып қалды. Мәселен, доллармен орналастырылған депозиттер көлемі 131,9 млрд. долл. болды, бұл 2004 жылғы көлемнен 5 есе көп, ал орналастырылған долларлық депозиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 3,11%-дан 4,23%-ға дейін ұлғайды.

Шетел валютасымен банкаралық қарыз алудың қалған түрлері бойынша операциялар шамалы көлемде жасалды.

5.3. Депозиттік нарық

2005 жылы қаржы секторының тұрақты дамуы, халықтың кірісінің өсуі және депозиттерді сақтандыру жүйесінің жұмыс істеуі тұрғысында елдің депозиттік нарығындағы ахуал қолайлы болды және жеке әрі заңды тұлғалар ақшасының депозиттерге ағыны есебінен банктер мен кредиттік серіктестіктер ресурстық базасының түсімдік өсуімен сипатталды.

Мәселен, резиденттердің депозиттік ұйымдардағы депозиттері 2005 жылы 1653,5 млрд. теңгеге дейін (валюталық баламасы – 12,3 млрд. доллардан астам) 30,1% өсті.

Занды тұлғалардың депозиттері 1066,2 млрд. теңгені құрай отырып, 28,5% өсті, ал жеке тұлғалардың салымдары 587,3 млрд. теңгеге дейін 33,1% өсті (V бөлімнің 5.3-бөлімшесіне 1-қосымша, 5.3.1-сурет).

2005 жылы депозиттік нарықтың дамуындағы маңызды кезең теңгелік құралдарға сенімнің артуы жағдайында ұлттық валютадағы депозиттердің елеулі түрде өсуі болды. Мәселен, шетел валютасындағы депозиттер 692,8 млрд. теңгеге дейін 26,1% өскен кезде теңгедегі депозиттер 960,7 млрд. теңгеге дейін 33,2% өсті. Нәтижесінде депозиттердің жалпы көлеміндегі теңгелік депозиттердің үлес салмағы 56,8%-дан 58,1%-ға дейін өсті (V бөлімнің 5.3-бөлімшесіне 1-қосымша, 5.3.2-сурет).

2005 жылдың ішінде халықтың банктердегі салымдары өсуінің оң үрдісі сақталды (резидент еместерді қоса алғанда). 2005 жылы салымдардың орташа айлық өсу көлемі 2004 жылғы 8,7 млрд. теңгемен салыстырғанда 12,4 млрд. теңге болды. Нәтижесінде халықтың салымдары бір жаңа 596,8 млрд. теңгеге дейін немесе 4,5 млрд. долларға жуық 33,2% өсті.

Халық депозиттерінің құрылымында доллардың нығаюы жағдайында теңгедегі депозиттермен салыстырғанда шетел валютасындағы депозиттердің басымдықпен өсуі байқалды. Халықтың теңгедегі депозиттері 22,3%-ға өскенде, шетел валютасындағы халықтың салымдары бір жылда 47,7% өсті. Нәтижесінде халықтың теңгедегі депозиттерінің үлес салмағы 57,0%-дан 52,3%-ға дейін төмендеді.

2005 жылы жеке тұлғалардың теңгедегі мерзімдік депозиттері бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 9,3%-дан 9,1%-ға дейін, шетел валютасымен – 5,6%-дан 6,2%-ға дейін көтерілді (V бөлімнің 5.3-бөлімшесіне 2-қосымша).

5.4. Кредиттік нарық

Қолайлы макроэкономикалық жағдайлар және банктердің өсіп отырған ресурстық базасы аясында кредиттік нарық 2005 жылы қаржы нарығының серпінді даму үстіндегі сегменттерінің бірі болып қалды. Банктердің экономикаға кредиттерінің көлемі 2592,1 млрд. теңгеге дейін (19,4 млрд. долл. жуық) 74,7% өсті. Банктердің экономикаға кредиттерінің ЖІӨ-ге қатысты көрсеткіші 2005 жылы 2004 жылмен салыстырғанда 26,8%-дан 34,8%-ға дейін аса жоғары өсті.

Ұлттық валютадағы кредиттердің өсуі шетел валютасындағы кредиттермен салыстырғанда басым сипатта болды. 2005 жылы ұлттық валютадағы кредиттер 1255,8 млрд. теңгеге дейін 75,9% өсті, шетел валютасындағы – 1336,3 млрд. теңгеге (10,0 млрд. долл.) дейін 73,5% өсті. Нәтижесінде теңгемен кредиттердің үлес салмағы 48,1%-дан 48,5%-ға дейін өсті.

2005 жылдың ішінде ұзақ мерзімді кредиттердің (1 жылдан астам мерзімі бар) өсуі қысқа мерзімді кредиттермен салыстырғанда басым сипатта болған кредиттердің мерзімдері бойынша құрылымында да оң өзгерістер болды. Ұзақ мерзімді кредиттер 1722,9 млрд. теңгеге дейін 76,6%, қысқа мерзімді кредиттер – 869,1 млрд. теңгеге дейін 70,9% өсті. Ұзақ мерзімді кредиттердің үлес салмағы 65,7%-дан 66,5%-ға дейін өсті (V бөлімнің 5.4.-бөлімшесіне 1-қосымша, 5.4.1-сурет).

Кредиттік қызмет көрсету нарығындағы негізгі заемшылар корпоративтік клиенттер болып отырғанына қарамастан, 2005 жылы экономикадағы кредиттердің жалпы көлемінде кәсіпорындарға берілген кредиттердің үлес салмағы 79,5%-дан 74,2%-ға дейін төмендеді, ал жеке тұлғаларға кредиттердің үлес салмағы 20,5%-дан 25,8%-ға дейін өсті. (V бөлімнің 5.4-бөлімшесіне 1-қосымша, 5.4.2-сурет). Бұл негізінен ипотекалық және тұтынушылық кредиттеу сияқты банктік өнімдердің түрлерін айтарлықтай кеңейтуге байланысты. Мәселен, 2005 жыл бойы ипотекалық және тұтынушылық кредиттер тиісінше 220,5 млрд. теңге және 320,5 млрд. теңге болып, 2,2 есе өсті.

2005 жылы банктердің шағын кәсіпкерлікке кредиттерінің көлемі 470,2 млрд. теңгеге дейін 63,0% немесе экономикаға берілген кредиттің жалпы көлемінің 18,1% өсті.

Кредиттер бойынша ставка динамикасының түрлі бағыттағы үрдісі бар. Мәселен, 2005 жылғы желтоқсан айында 2004 жылғы желтоқсан айымен салыстырғанда жеке тұлғаларға ұлттық валютамен берілген кредиттер бойынша орташа алынған сыйақы ставкасы 19,5%-дан 19,7%-ға дейін өсті, ал заңды тұлғаларға берілген кредиттер бойынша 13,7%-дан 13,0%-ға дейін төмендеді (V бөлімнің 5.4.-бөлімшесіне 2-қосымша).

5.5. Мемлекеттік бағалы қағаздар нарығы

Қаржы министрлігі өзінің бағалы қағаздарын 2005 жылдың бірінші жартыжылдығында ғана белсенді түрде орналастырды, бұл ретте екінші жартыжылдықта іс жүзінде бағалы қағаздар шығарылған жоқ, жылдың аяғында ғана бір аукцион өткізілді. Бұл жағдай экономиканың мұнай секторының жоғары кірістері есебінен бюджетке қаражаттың жеткілікті түрде түсуімен және осының салдарынан, қазынашылық міндеттемелерді шығару арқылы бюджетті қаржыландыру қажеттілігінің болмауымен түсіндіріледі.

Басқа жағынан алғанда шетел валютасының біршама ағыны Ұлттық Банкті артық өтімділікті реттеу үшін ноталар эмиссиясын ұлғайтуға мәжбүрлейді, бұл оларға қызмет көрсету үшін Ұлттық Банктің едәуір шығындарына әкеп соғады.

Осындай проблемалардың бірі жинақтаушы зейнетақы қорларының Қаржы министрлігінің ұзақ мерзімді мемлекеттік бағалы қағаздарының жетіспеуі жағдайында біршама активтерді қысқа мерзімді ноталарға салуына байланысты болды. Бұл Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының банктік өтімділікке әсер етуін әлсіретті.

Қаржы министрлігінің жаңа қаржы құралы – мемлекеттік ұзақ мерзімді жинақ қазынашылық міндеттемелерін (МЕУЖКАМ) шығаруы көрсетілген проблеманың маңыздылығын біршама төмендетеді.

Тұтастай алғанда 2005 жылы Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздар нарығында мынадай жағдай қалыптасты.

2005 жылы орналастырылған мемлекеттік бағалы қағаздардың көлемі 2004 жылмен салыстырғанда 122,8 млрд. теңгеге дейін 2,7% төмендеді. Жыл бойы Қаржы министрлігі қысқа мерзімді 12 айлық МЕККАМ, орташа мерзімді 3, 4 және 5 жылдық МЕОКАМ-ды, сондай-ақ ұзақ мерзімді 10 және 15-жылдық МЕУЖКАМ орналастырды.

2005 жылдың ішінде өткен жылы басталған мемлекеттік бағалы қағаздар нарығын сапалы дамыту жалғасты. Алғаш рет ұзақ мерзімді МЕУЖКАМ шығару жүзеге асырылды. Бұл ретте, осы қағаздар бойынша орналастыру кезіндегі купонның белгіленген ставкасы: 0,01% - 10-жылдық МЕУЖКАМ бойынша және 0,00% - 15-жылдық МЕУЖКАМ бойынша болды. МЕУЖКАМ салынған ақшаны индекстеу аяқталған купондық кезең үшін инфляцияны орналастыру және индекстеу кезінде белгіленген купон сомасынан алынған индекстелген купонды есептеу арқылы жүргізіледі. Мемлекеттік бағалы қағаздардың осы түрі олардың портфельдерін түрлендіру мақсатында жинақтаушы зейнетақы қорларына арналған.

2005 жылы бір аукционға орналастырылатын қазынашылық міндеттемелер көлемінің көбеюімен қатар өткізілген аукциондар (2004 жылы 28-ден 2005 жылы 7-ге дейін) санының төмендеу үрдісі жалғасты.

Қаржы министрлігінің мемлекеттік бағалы қағаздарының эмиссиясы көлемінің олардың 2005 жылы өтеу көлемінен асып кетуі олардың айналыстағы көлемінің 29,5% (297,2 млрд. теңгеге дейін) көбеюіне әкелді. Нетто-эмиссия бұл ретте 53,1 млрд. теңге болды.

Айналыстан орташа мерзімді индекстелген 4-жылдық МОИКАМ шықты. Қорытындысында бағалы қағаздар айналысының құрылымы 2005 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша мынадай болды: жалпы көлемнен қысқа мерзімді МЕККАМ 11,4%, орташа мерзімді МЕОКАМ (айналыс мерзімі бір жылдан 5 жылға дейін) – 55,2%, ұзақ мерзімді МЕУКАМ (айналыс мерзімі 5 жылдан астам) – 20,9%, орташа мерзімді индекстелген

МОИКАМ (айналыс мерзімі бір жылдан 5 жылға дейін) – 0,2%, ұзақ мерзімді МУИКАМ (айналыс мерзімі 5 жылдан астам) – 0,1% және ұзақ мерзімді жинақ МЕУЖКАМ (айналыс мерзімі 5 жылдан астам) – 12,2%.

Қаржылық операциялар кірістілігінің көрсеткіштері қаржы нарығының маңызды индикаторлары болып табылады. Олар эмитенттерге және кредиторларға ақша қаражатын қарызға алу бағасын көрсетеді, кредиттік ресурстарды сату және сатып алу туралы шешім қабылдауға, сондай-ақ осы шешімдерді жүзеге асырудың қаржылық салдарын бағалауға мүмкіндік жасайды. Экономиканың ұзақ мерзімді өсу қарқыны, инфляциялық күту, заемдардың ұзақтығы, төлемдерді уақыт бойынша бөлу сипаты, түрлі тәуекелдер пайыздық ставканы қалыптастыруға әсер ететін факторлар (детерминанттар) болып табылады.

2005 жыл бойы 12-айлық МЕККАМ бойынша кірістілік 3,16%-дан 2,75%-ға дейін төмендеді, бағалы қағаздардың қалған түрлері бойынша есептік кезең ішінде бір рет қана аукциондар өткізілді және олар бойынша кірістілік: 3-жылдық МЕОКАМ бойынша – 3,82%, 4-жылдық МЕОКАМ бойынша – 3,53%, 5-жылдық МЕОКАМ бойынша – 4,09% болды.

VI. ТӨЛЕМ ЖҮЙЕЛЕРІ

Қазіргі уақытта жұмыс істейтін Қазақстанның төлем жүйелері тұрақты және тиімді түрде қызмет жасайды және төлемдер жүргізудің жоғары деңгейдегі қауіпсіздігімен ерекшеленеді. 2005 жылы Ұлттық Банк төлем жүйелерін одан әрі дамыту жұмысын жалғастырды.

Тәжірибе алмасу мақсатында 2005 жылғы қыркүйекте Ұлттық Банк Жапония, Австрия, Италия, Түркия, Латвия, Ресей, Украина, Беларусь, Молдова, Армения, Әзірбайжан, Тәжікстан және Қырғызстан орталық (ұлттық) банктері өкілдерінің қатысуымен «Төлем жүйелері қаржы жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде» кездесуін өткізді. Көрсетілген кездесуді өткізу шеңберінде тәжірибе алмасты және төлем жүйелерін құру және жұмыс істеу аспектілерін, орталық банк жұмысының негізгі басымдықтарын, сондай-ақ төлем жүйелерінің тиімді жұмыс істеуін және дамуын қамтамасыз ету саласындағы өзекті проблемаларды және қазіргі заманғы үрдістерді бірлесіп талқылады.

Қазақстанның төлем жүйелерін Еуропалық Одақтың стандарттарына жақындату мақсатында Ұлттық Банк 2005 жылы банктердің өздерінің клиенттеріне тағайындайтын банктік шоттарының құрылымын реформалау жұмысын жалғастырды. Осы жұмыстарды жүргізу шеңберінде шоттың жаңа құрылымы, шоттың жаңа бірыңғай құрылымына өту мерзімі және тәртібі әзірленді.

Халықаралық төлем жүйелерін құру саласында Мемлекетаралық банкпен жалпы төлемдік-есеп айырысу жүйесін құруға қатысты өзара іс-әрекет жөніндегі жұмыс жалғасты. Осы жүйені құрудың және жұмыс істеуінің негізін қалайтын құжаттар келісілді және Мемлекетаралық банкке қатысушы мемлекеттердің төлемдік-есеп айырысу жүйесінің пилоттық жобасын іске қосуға байланысты негізгі мәселелер пысықталды.

Негізгі орталық орналастырылған ауданда техногендік немесе табиғи апаттар, ірі авариялар туындаған жағдайда, сондай-ақ әскери уақыт жағдайында төлем жүйесінің жұмысын жедел жаңартуға мүмкіндік беретін резервтік орталықты құру және белсенді жағдайда ұстау төлем жүйесінің тұрақты жұмыс істеуін қамтамасыз ету барысының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Осыған байланысты Ұлттық Банк Астана қаласында жаңа резервтік орталықты құру тұжырымдамасын әзірлеуде. Жаңа резервтік орталықты салу шеңберінде негізгі назар резервтік орталықтың үйін жобалау мен салуға және резервтік орталықтың үйі құрылысының орнын таңдауға жалпы талаптар (өлшемдер) әзірлеуге бөлінді. Жаңа резервтік орталық төлем жүйелерінің үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін ғана емес, сондай-ақ Ұлттық Банктің елдің және Ұлттық қордың алтынвалюта активтерін басқару жөніндегі стратегиялық маңызды функцияларын орындау, сондай-ақ бүгінгі банктік ақпарат жүйелерін және деректер базасын тиісті техникалық деңгейде қолдау үшін пайдаланылады деп болжанады.

Ұлттық Банк 2005 жылы төлем карточкаларының нарығын дамытуға баса назар аударды. Төлем карточкалары нарығының инфрақұрылымын дамытуға жағдайлар жасау мақсатында Үкіметтің «Қазақстан Республикасына импортталатын тауарларды қосылған құн салығынан босату ережесін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2002 жылғы 23 қаңтардағы №84 қаулысына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» 22.06.2005 жылғы № 606 қаулысы қабылданды.

Екінші деңгейдегі банктердің Төлем карточкаларының ұлттық банкаралық жүйесінің жұмысына нақты қатысуын ынталандыру мақсатында «Ұлттық процессинг орталығы» акционерлік қоғамының Ұлттық Банкке тиесілі акциялар пакетін мүдделі екінші деңгейдегі банктерге сатуға қатысты іс-шаралар жүргізілді.

Тұтастай алғанда 2005 жылы ел экономикасын одан әрі дамыту жағдайында қолма-қол жасалмайтын төлемдер санының және көлемінің тиісті көбеюі байқалды. Мәселен, 2005 жылы ұлттық төлем жүйелері арқылы жүргізілген қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы көлемі 51 705,7 млрд. теңге болды, қолма-қол жасалмайтын төлемдер саны 23,2 млн.

транзакция деңгейінде қалыптасты. 2004 жылмен салыстырғанда қолма-қол жасалмайтын төлемдер көлемі 72,1%, ал төлемдер саны – 33,4% көбейді.

6.1. Банкаралық ақша аудару жүйесі (БААЖ). 2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша БААЖ-де 51 пайдаланушы тіркелді.

2005 жылы төлемдер саны 28,1% 7,9 млн. транзакцияға дейін, төлемдер сомасы – 72,7% 50,3 трлн. теңгеге дейін өсті.

2005 жылы БААЖ арқылы негізінен Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен (БААЖ-дағы төлемдердің жалпы көлемінен 37,8%), банктердің және олардың клиенттерінің банкаралық депозиттерімен және меншікті қаражатының аударымдарымен (23,1%) операциялары және шетел валютасымен және қымбат металдармен операциялар (11,4%) бойынша төлемдер өткізілді.

Осыған байланысты БААЖ-дағы төлемдер көлемінің байқалған көбеюі негізінен Қазақстан резиденттерінің бағалы қағаздарымен (86,0%), банктердің және олардың клиенттерінің банкаралық депозиттерімен және меншікті қаражатының аударымдарымен (2,2 есе) операциялары, сондай-ақ шетел валютасымен және қымбат металдармен (83,5%) операциялар бойынша төлемдер көлемінің өсуіне себепші болды. Осы төлемдер көлемінің көбею сомасы БААЖ-дағы төлемдер көлемінің жалпы өсімінен 84,9% болды. Сондай-ақ төлемдер көлемінің жүйесінде тауарлар және материалдық емес активтердің - 33,1%, көрсетілген қызметтің - 19,5% және бюджетке төлемдер және бюджеттен төлемдер - 48,0% өскенін атап өткен жөн.

Елдің жүйелік-мәнді төлем жүйесі бола отырып, БААЖ іс жүзінде елдегі қолма-қол жасалмайтын төлемдер көлемінің негізгі ағынын - талданатын кезеңдегі қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы көлемінен 97,2% өңдеді, бұл сан бойынша қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санының 34,2% болды. Осы арақатынас БААЖ-нің елдегі неғұрлым ірі және басым төлемдерді ғана өткізетін фактіні растайды.

Бұл ретте жүйенің талданатын кезеңдегі жұмысының тиімділігін оң деп бағалауға болады, себебі жүйедегі ақша ағынының елеулі өсімі (72,7%) жүйедегі орындалмаған төлем құжаттары көлемінің қысқаруымен (88,6%) қатар жүрді.

6.2. Банкаралық клиринг. Банкаралық клирингте қатысушылар саны 2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 34 қатысушы болды.

2005 жылы клиринг жүйесінде өңделген төлем құжаттарының саны жалпы сомасы 1,4 трлн. теңгеге 15,3 млн. құжат болды. 2004 жылмен салыстырғанда осы жүйедегі төлем құжаттарының саны 36,3%, ал төлемдер сомасы – 53,6% ұлғайды.

Клиринг жүйесінде өтетін төлемдердің түрлері бойынша 2005 жылғы төлемдердің ең көп үлесі тауарлар және материалдық емес активтер үшін төлемдерге (жүйедегі төлемдердің жалпы көлемінен 30,6%) тиесілі, олардың өсуі 2004 жылмен салыстырғанда 62,3%, көрсетілген қызмет үшін төлемдер (үлесі 25,1%) – өсуі 62,9%, сондай-ақ бюджетке төлемдер және бюджеттен төлемдер (үлесі 26,9%) – өсуі 51,5% болды. Төлемдердің көрсетілген түрлері көлемінің көбею сомасы Банкаралық клирингтегі төлемдер көлемінің жалпы өсімінен 86,1% болды.

Сонымен қатар, басымдылығы жоғары болып табылмайтын және 5 млн. теңге сомадан аспайтын төлемдерді жүргізуге арналған Банкаралық клирингте олардың жалпы санынан барлық қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жартысынан астамы – 65,8% жүзеге асырылды, бұл елдегі қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы көлемінің 2,8% болды.

Жүйенің жиынтық мәні кемінде 3% болатын қолма-қол жасалмайтын төлемдердің барлық санының жартысынан астамын жүргізуі жүйенің төлемдердің көбін ұсақ сомаға өткізуге арналған мақсатының орындалғанын көрсетеді.

Талданып отырған жылдағы жүйені дамытуда оң бағаланады, себебі күші жойылған төлем құжаттары санының тиісті 14% төмендеуі кезінде төлемдер саны мен көлемінің көбеюі (тиісінше 36,3% және 53,6%) байқалды.

6.3. Төлем құралдары. 2005 жылы екінші деңгейдегі банктер және «Қазпочта» АҚ 47,6 трлн. теңге сомаға 85,1 млн. транзакция өткізді. 2004 жылмен салыстырғанда әр түрлі төлем құралдарын пайдалану саны 34,4%, төлемдер сомасы – 39,9% ұлғайды (VI бөлімнің 6.3-бөлімшесіне 1-қосымша).

Қолданылатын төлем құралдарының түрлері бойынша қолма-қол жасалмайтын төлемдер құрылымы өткен кезеңдермен салыстырғанда айтарлықтай өзгерген жоқ. Бұрынғысынша, төлем тапсырмалары (жоғарыда көрсетілген төлем құралдарын пайдалана отырып қолма-қол жасалмайтын төлемдердің жалпы санынан 35,8% және жалпы көлемінен 94,3%) және төлем карточкалары (тиісінше 58,6% және 1,8%) Қазақстанның аумағында ең көп таралған болып табылады. Бұл ретте, бір төлем тапсырмасының орташа сомасы 2005 жылы 1,5 млн. теңге болды және 2004 жылмен салыстырғанда 18,2% көбейді. Төлемдердің саны бойынша төлем карточкаларының жоғары үлес салмағы және төлемдердің көлемі бойынша төменгі үлес салмағы негізінен қолма-қол ақшаның аздаған сомасын (қолма-қол ақшаны алу бойынша бір транзакцияның орташа сомасы 2005 жылы - 17,6 мың теңге болды) алу үшін осы төлем құралын пайдаланумен сипатталады.

Төлемдік талап-тапсырмаларды (төлемдердің саны бойынша 0,1% және көлемі бойынша 0,5%) және инкассалық өкімдерді (төлемдердің саны бойынша 0,4% және көлемі бойынша 0,3%) пайдалану үлесі елеусіз ғана болды.

Төлем құралдарының жалпы санының өсуі негізінен төлем тапсырмалары санының 4 590,7 мың транзакцияға және төлем карточкаларын пайдалана отырып операциялар санының 13 231,4 мың транзакцияға өсуіне себепші болды. Төлемдер көлемінің өсуі негізінен төлем тапсырмаларын пайдалана отырып, төлемдер көлемінің 12,7 трлн. теңгеге көбеюіне байланысты болды.

Төлем карточкалары. Қазақстанның төлем карточкаларының нарығын дамытуда оң өзгерістер байқалуда. Төлем карточкаларының танымал болуы клиенттердің арасында тұрақты түрде өсіп келеді, бұл банктерді түрлі карточкалық бағдарламаларды дамытуға ынталандырады. Төлем карточкаларын пайдалана отырып төлемдер, оның ішінде тауарлар және қызмет көрсету үшін қолма-қол жасалмайтын төлемдер көлемінің, айналыстағы карточкалар санының одан әрі өсу үрдісі байқалады.

2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша 21 екінші деңгейдегі банктің (банктердің жалпы санынан 58%) және «Қазпочта» АҚ-ның төлем карточкаларын шығаруға лицензиясы бар, оның ішінде төлем карточкаларын нақты 20 банк және «Қазпочта» АҚ шығарады.

Екінші деңгейдегі банктер жергілікті жүйелердің мынадай төлем карточкаларын: Altyn card – «Қазақстан Халық Банкі» АҚ және «АТФБанк» АҚ, SmartAlemCard – «ТұранӘлем Банкі» АҚ, Ситибанк Қазақстан жергілікті карточкасын - «Ситибанк Қазақстан» АҚ, Дуэт - «Валют-Транзит Банк» АҚ, Каспийский - «Банк Каспийский» АҚ, Цесна Банк жергілікті карточкасын - «Цеснабанк» АҚ және KazCard – «Қазпочта» АҚ шығарады. Бұдан басқа, Қазақстандық банктер VISA International, Europay International, American Express International және Diners Club International халықаралық жүйелерінің төлем карточкаларын шығарады және таратады.

Қазіргі уақытта, Қазақстанда, 2005 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша бір төлем карточкасы орташа алғанда 6 адамға тиесілі болғанда, бір төлем карточкасы орташа алғанда республиканың 5 адамына тиесілі.

2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша қазақстандық банктер эмиссиялаған және таратқан карточкаларының жалпы саны 3,2 млн. бірлікке жетті, бұл өткен жылдың тиісті кезеңінің деңгейінен 36,3% асты. Осы карточкаларды ұстаушылар саны талданатын кезеңде 35,2% көбейді және 3,1 млн. адам немесе елдің экономикалық белсенді халқының жалпы

санынан 39% (2005 жылғы 1 қаңтардағы арақатынас 29%) болды. Бұрынғысынша, елдегі неғұрлым танымал карточкалар Visa International халықаралық төлем жүйесінің карточкалары болып табылады, оларды елдегі тұрғындардың 15% пайдаланады.

2005 жылғы желтоқсанда «Қазпочта» АҚ Kazcard жергілікті төлем жүйесінің карточкаларын шығаруға кірісті және 2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша осы карточкалардың 267 бірлігі шығарылды, ұстаушылар саны 267 адам болды. Kazcard карточкасы MasterCard халықаралық төлем жүйесіне тиесілі M-Chip4 MasterCard Preauthorized Debit (MPAD) қазіргі заманғы технологияны пайдалануға негізделген. MasterCard Europe Компаниясы және «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ (ҰПО) осы технологияны Kazcard төлем карточкаларының банкаралық жүйесін құруға арналған жергілікті нұсқада пайдалану құқығын ҰПО-на беру туралы шартқа қол қойды. Осындай құқық, барлық еуразиялық аймақта алғаш рет MasterCard қатысушысы болып табылмайтын процессинг ұйымына берілді. Жеке (заңды тұлғалардың) жеке (бизнес) бірегейлендіру номерін және электронды-сандық қолдарын Kazcard-қа орналастыру және оны «электрондық үкімет» жүйесінде төлем құралы және мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелеріне кіру құралы ретінде ғана емес, сондай-ақ Алматы қаласында аймақтық қаржы орталығын құру жөніндегі жобаны іске асыру шеңберінде пайдалану болжанады. «Электрондық үкімет» жүйесін құру тұжырымдамасына сәйкес азаматтар мен ұйымдардың мемлекеттік органдардың қызмет көрсетулеріне қол жеткізуі «электрондық үкімет» порталы арқылы жүзеге асырылатын болады.

Қазақстандық эмитенттердің төлем карточкаларын пайдалана отырып жүргізілген транзакцияларының көлемі 2005 жылы 849,1 млрд. теңге болды, өсу 2004 жылмен салыстырғанда 50,0% болды. Транзакциялар саны 2005 жылы 49,8 млн. транзакция болды және 2004 жылмен салыстырғанда 36,1% көбейді.

Талданатын жылы қолма-қол ақшаны алу жөніндегі операциялармен салыстырғанда төлем карточкалары бойынша қолма-қол жасалмайтын төлемдердің елеулі басым өсімі байқалды. Мәселен, 2005 жылы қолма-қол жасалмайтын төлемдер саны мен көлемінің өсімі 2,6 есе және тиісінше қолма-қол ақша алу жөніндегі операциялардың саны мен көлемінің өсіміне қарсы 2,8 есе тиісінше 28,5% және 44% болды.

Осылайша, 2005 жылы төлем карточкалары нарығын дамытудың маңызды ерекшелігі қолма-қол жасалмайтын төлемдерді жүзеге асыруға арналған сауда-саттық жабдығы желілерін және сауда ұйымдарын тиісті кеңейтуден орын алған қолма-қол жасалмайтын есеп айырысуларда төлем карточкаларын пайдаланудың айтарлықтай көбеюі болып табылады.

2006 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша, Қазақстанда төлем карточкаларын ақы төлеуге қабылдайтын 3426 сауда кәсіпорны жұмыс істейді, бұл өткен жылдың осы кезеңіндегі олардың санынан 45,5% артты. Бұл ретте осы кәсіпкерлер төлем карточкалары арқылы тауарлар мен қызмет көрсетуге ақы төлеуге арналған жабдықты өздерінің 4799 сауда нүктелеріне орналастырды, сауда нүктелері санының өсімі 2005 жылғы 1 сәуірдегі³ деңгеймен салыстырғанда 62,7% болды.

Қазақстанның төлем карточкаларына қызмет көрсету желісі мынадай түрде берілді: 7010 сауда терминалы және 1692 банкомат. 2005 жылғы 1 қаңтардағы кезеңмен салыстырғанда сауда терминалдары санының 66,5% және банкоматтар санының 50,5% өсімі байқалады.

³ Ұлттық Банк сауда нүктелерінің саны бойынша ақпарат жинауды ҚҰБ Басқармасының «Төлем карточкалары бойынша мәліметтер жасау және ұсыну жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы» 03.02.05 жылғы № 21 қаулысына сәйкес 2005 жылғы 1 сәуірден бастап жүзеге асыра бастады (жаңа редакцияда).

VII. НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ ҚЫЗМЕТ

Заңнаманы жетілдіру мақсатында валюталық реттеу және бақылау, ақша төлемі мен аударымдары, мемлекеттік сатып алу сияқты негізгі мәселелерді (бағыттарды) реттейтін нормативтік құқықтық актілерді жетілдіру бойынша жұмыс жалғасты.

2005 жылы Ұлттық Банк әзірлеген Қазақстан Республикасының 3 Заңы және Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы қабылданды:

1. Қазақстан Республикасының Президенті 2005 жылғы 8 шілдеде қол қойған «Қазақстан Республикасының кейбір заң актілеріне қаржы нарығын реттеуді жүзеге асыратын мемлекеттік органдар қызметінің мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының № 69-III ҚРЗ Заңы;

2. Қазақстан Республикасының Президенті 2005 жылғы 13 маусымда қол қойған «Валюталық реттеу және валюталық бақылау туралы» Қазақстан Республикасының № 57-III ҚРЗ Заңы;

3. Қазақстан Республикасының Президенті 2005 жылғы 9 маусымда қол қойған «Қазақстан Республикасының кейбір заң актілеріне валюталық реттеу және валюталық бақылау мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының № 56-III ҚРЗ Заңы;

4. Қазақстан Республикасының Президенті 2005 жылғы 15 қарашада қол қойған «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ережесін және құрылымын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің №1672 Жарлығы.

Әділет министрлігінде мыналарға қатысты Ұлттық Банктің 56 нормативтік құқықтық актілері тіркелді:

- инвестициялық портфельдерді басқарушылардың, зейнетақы активтерін инвестициялық басқаруды жүзеге асыратын ұйымдардың, бағалы қағаздар нарығында брокерлік-дилерлік қызметті жүзеге асыратын ұйымдардың, бағалы қағаздар ұстаушылардың тізілімі жүйесін жүргізу жөніндегі қызметті жүзеге асыратын ұйымдардың, бағалы қағаздар нарығында трансфер-агенттік қызметті жүзеге асыратын ұйымдардың, жинақтаушы зейнетақы қорларының, кредиттік серіктестіктер мен ипотекалық компаниялардың, екінші деңгейдегі банктердің және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың, сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының және сақтандыру брокерлерінің қаржылық есептері;

- Біріккен Ұлттар Ұйымының 50-жылдығына арналған 20 теңгелік монетаны айналыстан шығару;

- ломбардтардың банктік және өзге де операциялардың бухгалтерлік есебін жүргізу;

- төлем карточкалары бойынша мәліметтерді бекіту және ұсыну;

- өкімдердің нысандарын (салыққа қатысты) бекіту;

- Қазақстан Республикасы қаржы нарығының жекелеген субъектілері жүзеге асыратын сатып алынған борыштық бағалы қағаздармен операциялардың бухгалтерлік есебін жүргізу;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қысқа мерзімді ноталарын шығару, орналастыру, айналысқа шығару және өтеу ережесі;

- Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен бөлшек сауданы жүзеге асыруды және қызмет көрсетуді лицензиялау ережесі;

- Қазақстан Республикасының аумағында қызметін жүзеге асыратын резидент еместердің валюталық операциялардың мониторингін жүзеге асыру ережесі;

- әкетілетін қолма-қол шетел валютасының шығу заңдылығын растайтын құжаттардың тізбесі;

- уәкілетті банктердің ішкі валюта нарығында сұраныс пен ұсыныс көздері бойынша есеп беру тізбесі, нысандары және ұсыну мерзімдері;

- Қазақстан Республикасында валюталық операцияларды жүзеге асыру ережесі;

- монетарлыққа қатысты қызметті айқындау және т.б..

Оның ішінде Ұлттық Банктің нормативтік құқықтық актілеріне мыналарға қатысты өзгерістер мен толықтырулар енгізілді:

- тауарлар (жұмыс, қызмет көрсету) экспортынан түскен шетел валютасындағы түсімді міндетті сату;

- ұлттық валютаның айналыстағы ақша белгілерінің дизайны (нысаны) өзгерген кезде оларды ауыстыру;

- банктің корреспонденттік шотын жүргізу тәртібі;

- төлем құжаттарын ресімдеу және орындау тәртібі;

- клиринг ұйымдарының қызметін инспекциялау тәртібі;

- банктердің және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын ұйымдардың корреспонденттік шоттары бойынша ақша төлемдері мен аударымдарының лимиті;

- «жалпы сақтандыру» саласындағы сақтандыру және қайта сақтандыру бойынша операциялардың бухгалтерлік есебін жүргізу;

- екінші деңгейдегі банктердің, кредиттік серіктестіктердің және ипотекалық компаниялардың Бас бухгалтерлік кітабын жасауға арналған шоттары толық көрсетілген бухгалтерлік есептің үлгі шот жоспары;

- валюталық құндылықтарды пайдалануға байланысты операцияларды лицензиялау ережесі;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің кредиттері, несиелері және депозиттері бойынша сыйақы (мүдде) есептеу ережесі;

- Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің филиалдарында заңды және жеке тұлғалармен кассалық операцияларды жүргізу ережесі;

- банк болып табылмайтын заңды тұлғалардың банкноталарды, металл ақшаны және құндылықтарды инкассациялау, жіберу жөніндегі қызметін лицензиялау және реттеу ережесі;

- екінші деңгейдегі банктердің аударым және жай вексельдермен операцияларды жүзеге асыру мәселелері;

- Қазақстан Республикасының мемлекеттік жіктеушісін – төлем белгілеудің бірыңғай жіктеушісін қолдану ережесі;

- екінші деңгейдегі банктердің, кредиттік серіктестіктердің және ипотекалық компаниялардың ақша-кредиттік және қаржылық шолуын жасау үшін Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкіне беретін есебінің тізбесі, нысандары және ұсыну мерзімдері;

- Қазақстан Республикасында төлем карточкаларын шығару және пайдалану ережесі;

- Қазақстан Республикасының валюталық заңнамасын сақтау мәселелері жөніндегі тексерулерді ұйымдастыру ережесі;

- Қазақстан Республикасында қолма-қол шетел валютасымен айырбастау операцияларын ұйымдастыру;

- Қазақстан Республикасында экспорт-импорт валюта бақылауын ұйымдастыру;

- ең аз резервтік талаптар туралы ереже және басқалары.

Сондай-ақ 2005 жылы Ұлттық Банк мемлекеттік сатып алуға; «Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қоры» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ акцияларының мемлекеттік пакетін дайындауға және жекешелендіруге; Экономикалық қылмысқа және сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес агенттігі мен Ұлттық Банк арасындағы жалған ақша жасау

фактілерінің алдын алу және ашу жөніндегі өзара іс-әрекетінің ережесіне; 2010 жылға дейін жекешелендіруге жатпайтын мемлекеттік меншік объектілерінің тізбесіне; Шағын кәсіпкерлікті дамыту қорына; Ұлттық Банк пен Американдық халықаралық ынтымақтастық агенттігі арасындағы Экономикалық даму жөніндегі Қазақстандық-Американдық бағдарлама шеңберінде грант беру туралы өзара түсіністігі туралы меморандумға; Мемлекеттік заемдар мен гранттарды жоспарлау, тарту және пайдалану тиімділігі мәселелері жөніндегі үйлестіру кеңесін құруға; мемлекеттік сатып алу шағын кәсіпкерлік субъектілерінен жүзеге асырылатын 2005 жылға арналған тауарлар, жұмыстар және қызмет көрсету номенклатурасын бекітуге; «Қазақстан Республикасындағы қалтарысты экономиканың мөлшерін қысқарту жөніндегі экономикалық саясаттың және ұйымдық шаралардың 2005-2010 жылдарға арналған негізгі бағыттары» бағдарламасына; Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Иран Ислам Республикасының Үкіметі арасындағы ұзақ мерзімді сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы келісімді және Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Иран Ислам Республикасының Үкіметі арасындағы ұзақ мерзімді сауда-экономикалық ынтымақтастық туралы 1999 жылғы 6 қазандағы келісімге толықтыру мен өзгеріс енгізу туралы хаттаманы бекітуге; әкімшілік құқық бұзушылықтар және оларды жасаған адамдар туралы орталықтандырылған деректер банкін құруға; «Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» АҚ қаржылық тұрақтылығын қамтамасыз ететін нормалар мен лимиттер белгілеуге; капиталдың шетелге кетуін, жалған және әдейі жасалған банкроттықты, ақшаны заңсыз ауыстыруды болдырмау жөніндегі бірлескен ұйымдық іс-шаралар жоспарын бекітуге; Салық салуға жеңілдігі бар шетелдік мемлекеттердің тізбесіне; Туристік саланы дамытудың 2006-2008 жылдарға арналған бағдарламасына және оны іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарына; Мемлекеттік тіркеуге жататын жылжымалы мүлік кепілін тіркеу ережесіне және басқаларына қатысты Үкіметтің 81 қаулысына және басқа да құқықтық актілерге заңдық сараптама жүргізді.

VIII. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ БАНКТІҢ АҚПАРАТТЫҚ-ТҮСІНДІРУ ҚЫЗМЕТІ

8.1. Халықаралық ынтымақтастық

2005 жыл бойы Ұлттық Банктің халықаралық қызметі көбінесе алыс шет елдермен және ТМД елдерімен, сондай-ақ халықаралық қаржы институттарымен ынтымақтастықты одан әрі күшейту қажеттілігіне негізделді.

Алыс шет елдермен ынтымақтастық. 2005 жылғы 27 – 30 қараша аралығындағы кезеңде Ұлттық Банк «Жоғары экономикалық өсу кезеңіндегі қаржылық тұрақтылықты сақтау» конференциясын өткізді.

Қатысушылардың аса жоғары деңгейі, атап айтқанда ТМД, Еуропа, Азия ұлттық (орталық) банктерінің, халықаралық қаржы институттарының (Халықаралық Валюта Қоры, Дүниежүзілік банк, Халықаралық Есеп айырысу Банкі, Еуропалық Қайта құру және даму банкі) басшылары, Қазақстан Республикасының министрліктері мен ведомстволарының, сондай-ақ Қазақстан қаржыгерлері қауымдастығының басшылары конференцияның қорытындысы болып табылады.

Конференцияда, пікірталас шеңберінде, қатысушылар өтпелі экономика үшін неғұрлым өзекті мәселелерді – жоғары экономикалық өсу кезеңінде қаржылық тұрақтылықты қалай сақтау керектігін белсенді түрде талқылады. Екі жұмыс күнінің ішінде мұнай өндіретін елдердің орталық банктері мұнайға жоғары баға жағдайында кездесетін қиыншылықтары, мұнай өндіретін елдердің фискальды саясатының ерекшеліктері, артық бюджеттік кірістері бар үкіметтердің жұмыс тәжірибесі талқыланды. Бұл проблемалар көптеген өсуші экономикаға тән, сондықтан олар конференцияға қатысушы елдердің призмасы арқылы қарастырылды. Мәселен, жалғасып келе жатқан экономикалық өсу жағдайында макроэкономикалық тұрақтылық жетістіктері Қытай үлгісінде қаралды, ал қаржылық тұрақтылықты сақтаудың еуропалық тәжірибесін Бельгия Банкінің мамандары талдады. Дүниежүзілік Банктің Орта Азиядағы миссиясының басшысы Деннис де Трей Қазақстанның тұрақты өсуін талдап беруі есте қалды.

2005 жылғы 3-6 шілдеде Астана қаласында Қытай Халық Республикасының Төрағасы Ху Цзиньтаудың Қазақстан Республикасына ресми сапары шеңберінде келіссөздер болып өтті, оның барысында басқаларымен қатар Қазақстандық банктердің ҚХР аумағында жұмыс істеу проблемасы туралы мәселе талқыланды.

2005 жылғы 14-16 шілдеде Астана қаласында Қытай-Қазақстан ынтымақтастық жөніндегі комитетінің екінші отырысы болды, оның күн тәртібіне Қазақстан Республикасының коммерциялық банктерінің ҚХР аумағындағы қызметін кеңейту мүмкіндігі туралы мәселе енгізілді.

2005 жылғы 11 - 15 желтоқсан аралығындағы кезеңде Қытай-Қазақстан қаржылық ынтымақтастық жөніндегі шағын комитетін өткізу шеңберінде Қытай Халық Республикасына Қазақстан делегациясы сапармен барды, оның барысында мынадай іс-шаралар жүргізілді:

- 2005 жылғы 12 желтоқсанда Шанхай қаласында заңсыз жолмен алынған ақшаны «жылыстаумен» күрес және лаңкестікті қаржыландыруға қарсы іс-әрекет ұйымдастыру, сондай-ақ аймақтық қаржы орталығын құру және дамыту мәселелері жөнінде семинар болып өтті.

- 2005 жылғы 13 желтоқсанда Қытай қор биржасына және Unionpau қаржы мекемесіне (Қазақстандағы Процессинг орталығына ұқсас) барып қайтты.

- 2005 жылғы 14 желтоқсанда Пекин қаласында Қытай-Қазақстан қаржылық ынтымақтастық жөніндегі шағын комитетінің отырысы болып өтті. Отырысқа Ұлттық Банктің және Қытай Халық Банкінің, Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігінің, ҚХР банктік қадағалау жөніндегі комиссиясының, Тараптардың

мүдделі министрліктері мен ведомстволарының және коммерциялық банктерінің өкілдері қатысты.

Екі елдің ұлттық валюталарын пайдалана отырып операциялар көлемін көбейтуге қолайлы жағдайлар жасау мақсатында отырыс барысында Қытай Халық Банкі мен Ұлттық Банктің арасында Шекаралас аудандардағы саудадағы банкаралық есеп айырысулар туралы келісімге қол қойылды. Бұл ретте, қытай тарапының сұрауы бойынша Тараптардың тауар сату және қызмет көрсету жөнінде тиісті есеп айырысулар жүзеге асырылатын шекаралас аудандарды нақты белгілеуге қатысты көрсетілген Келісімге өзгерістер мен толықтырулар енгізуге қатысты хаттама дайындау және қол қою жоспарланады. Сондай-ақ, банк қызметін қадағалау саласында ынтымақтастықты одан әрі нығайту мақсатында Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі мен ҚХР банктік қадағалау жөніндегі мемлекеттік комиссиясы арасында банктердің қызметін қадағалау саласындағы ынтымақтастық туралы өзара түсіністік туралы Меморандумға қол қойылды. Бұдан басқа, Қытай Банкі мен «Қазақстан Халық Банкі» АҚ өкілдерінің арасындағы келіссөздер барысында Банкаралық ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды.

Рейтингтік агенттіктермен ынтымақтастық. Ұлттық Банк 2005 жылғы 31 наурыз - 1 сәуір аралығындағы кезеңде «Standard & Poor's» рейтинг агенттігі делегациясының Алматы қаласына сапарын дайындады. Ұлттық Банктің, қазақстандық және шетелдік компаниялардың, халықаралық қаржы ұйымдарының, АҚШ-тың және Германияның Қазақстан Республикасындағы елшіліктерінің өкілдерімен кездесулер ұйымдастырылды. Сапар Экономика және бюджеттік жоспарлау министрлігімен үйлестірілді. «Standard & Poor's» халықаралық рейтинг агенттігі дайындаған Қазақстан Республикасы бойынша есептің жобасымен жұмыс жүзеге асырылды. «Standard & Poor's» рейтинг агенттігі миссиясының нәтижелері бойынша елдің шетел валютасындағы ұзақ мерзімді облигациялары бойынша кредиттік рейтингі «BBB-» деңгейінде расталды, шетел валютасындағы қысқа мерзімді рейтинг «А-3» және ұлттық валютадағы ұзақ мерзімді облигациялар бойынша «BBB» деңгейінде қалды, ұлттық валютадағы қысқа мерзімді кредиттік рейтинг сондай-ақ «А-3» деңгейінде қалды, барлық рейтингтердің «тұрақты» болжамы бар.

Сондай-ақ, Ұлттық Банк 2005 жылғы 12 сәуірде Алматы қаласына «Moody's Investors Service» халықаралық рейтинг агенттігі делегациясының сапарын дайындады. «Moody's Investors Service» халықаралық рейтинг агенттігі дайындаған Қазақстан Республикасы бойынша есептің жобасымен жұмыс жүзеге асырылды.

Өткізілген сапар нәтижелері бойынша Moody's Investors Service елдің шетел валютасындағы ұзақ мерзімді облигациялар бойынша инвестициялық кредиттік рейтингін «Baa3» деңгейінде және жергілікті валютадағы ұзақ мерзімді облигациялар бойынша «Baa1» деңгейінде растады, шетел валютасындағы банктік депозиттерін «Ba1» деңгейінде бағалады, сондай-ақ барлық рейтингтер бойынша «оң» болжам расталды.

Жоғарыда айтылғандармен қатар, 2005 жылғы 13-15 қыркүйекте «Fitch Ratings» халықаралық рейтинг агенттігі делегациясының Алматы қаласына сапары дайындалып, үйлестірілді. Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі Төрағасының орынбасарымен, Ұлыбританияның Қазақстан Республикасындағы елшісімен, Дүниежүзілік Банкпен, ТұранӘлем Банкінің Төрағасымен, АҚШ елшілігімен, сондай-ақ Ұлттық Банктің басшылығымен кездесулер өткізілді. Қазақстан Республикасы бойынша есептің жобасымен жұмыс жүргізілді.

ТМД елдерімен ынтымақтастық. 2005 жыл бойы Ұлттық Банк Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның шеңберінде жұмысын жалғастырды.

2005 жылғы 16-17 тамызда Астана қаласында ұйымдастырушысы Ұлттық Банк болған Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссиясының 5-отырысы болып өтті.

Осы отырысқа тараптардың орталық (ұлттық) банктерінің, Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігінің, Ресей Федерациясы Экономикалық даму министрлігінің, Экономика және бюджеттік жоспарлау және қаржы министрліктерінің, Ресей банктері қауымдастығының және Қазақстан қаржыгерлері қауымдастығының, Ресей Федерациясының Қазақстан Республикасындағы сауда өкілдігінің, Қазақстан Республикасы бағалы қағаздардың орталық депозитарийінің, екі мемлекеттің коммерциялық банктерінің, сақтандыру компанияларының, инвестициялық қорларының өкілдері қатысты.

Көрсетілген отырыс барысында Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясы арасындағы Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссиясының жұмыс жоспары туралы, Қазақстан мен Ресей арасында Инвестициялық банк құру жұмысының барысы туралы, қаржы саласындағы банкаралық және өзге де ынтымақтастық туралы, екі елдің қор нарықтарының өзара іс-әрекетін қамтамасыз ету мақсатында Қазақстан Республикасы Орталық депозитарийінің Ресей Федерациясының тиісті ұйымдарымен өзара іс-әрекеті туралы келісімді жасау мүмкіндігі туралы, Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігі мен Ресейдің Орталық Банкі арасында Қазақстанның және Ресейдің сақтандыру компанияларының, зейнетақы және инвестициялық қорларының ынтымақтастығы туралы келісім (Өзара түсіністік меморандумы) жасауды жеделдету туралы, сондай-ақ Ресей Федерациясының Үкіметі мен Қазақстан Республикасының Үкіметі арасындағы бұрынғы КСРО-ның мемлекеттік ішкі борышына (Сыртқыэкономбанк, ҚР Қаржы министрлігі) байланысты мәселелерді реттеу жөніндегі келісімнің жобасы туралы мәселелер талқыланды.

2005 жылғы 20 қазанда Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының арасындағы экономикалық ынтымақтастық жөніндегі үкіметаралық комиссиясының 9-отырысы болып өтті, оның барысында Банкаралық және инвестициялық ынтымақтастық жөніндегі шағын комиссияның жұмысы туралы және Мемлекетаралық экономикалық даму банкі құру туралы мәселелер талқыланды.

Қазақстан және Әзірбайжан, сондай-ақ Молдова, Түркменстан, Грузия, Беларусь Республикасы, Литва және Украина арасында 1992-1993 жылдардағы сауда-экономикалық қатынастардың нәтижелері бойынша туындаған борыштық міндеттемелерін реттеу мәселесі бойынша жұмыс жүргізілді.

Ұлттық Банктің өкілдері Үкіметаралық қазақстан-әзірбайжан экономикалық ынтымақтастық жөніндегі комиссиясының отырысына (2005 жылғы 22 мамыр) қатысты. Осыған байланысты, Қазақстан және Әзірбайжан тараптары Әзірбайжан Республикасының Қазақстан Республикасының алдындағы берешегін реттеу мәселесі жөнінде бірыңғай пікірге келген жоқ, сондай-ақ, осы проблеманы шешу негізсіз созылғанын ескере келіп, Ұлттық Банк осы мәселені Мемлекет басшылары деңгейінде қарау туралы ұсыныс енгізді.

Сондай-ақ Ұлттық Банк Қазақстан Республикасы мен Беларусь Республикасы арасындағы ұзақ мерзімді экономикалық ынтымақтастығының 2001 – 2008 жылдарға арналған бағдарламасын іске асыру жөніндегі бірлескен іс-шаралар жоспарының тармақтарын орындау бойынша жұмысын жалғастырды. Беларусь Республикасы мен Қазақстан Республикасы арасындағы мемлекетаралық есеп айырысуларды реттеу жөніндегі мәселені қарау нәтижесінде, сондай-ақ тараптардың пайда болған берешекті бағалау барысына түрлі ымырасыз пікір айтуына және бірыңғай пікірге келмеуіне байланысты осы мәселені Мемлекет басшылары деңгейінде қарау туралы ұсыныс енгізу жөнінде шешім қабылданды.

Ұлттық Банктің өкілдері Қазақстан Республикасы мен Украинаның арасындағы үкіметаралық комиссияның 6-отырысына (2005 жылғы 28 мамыр) қатысты. Отырыс нәтижелері бойынша Қазақстан Республикасы мен Украинаның арасындағы өзара мәселелерді реттеу жөнінде қосымша консультациялар өткізуге шешім қабылданды. Сонымен қатар, Ұлттық Банк Қазақстан Республикасы мен Украинаның арасындағы

Экономикалық ынтымақтастықтың 1999-2009 жылдарға арналған бағдарламасына іс-шаралар жоспарының тармақтарын орындау бойынша жұмысты жалғастырды.

Ұлттық Банктің өкілдері Қазақстан Республикасы мен Түркменстан арасындағы борыштық міндеттемелерді реттеу жөніндегі жұмыс тобының отырысына (2005 жылғы 23-24 қараша) қатысты. Келіссөздердің нәтижелері бойынша Тараптар рубльмен берешек сомасы туралы бірыңғай пікірге келді, сонымен бір мезгілде Түркменстан Орталық Банкі мен Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі арасындағы өзара есеп айырысуларды түпкілікті салыстыру актісіне қол қойылғаннан кейін доллар баламасындағы берешекті қайта есептеу әдісін айқындау туралы шешім қабылданды.

Интеграциялық ведомстволармен ынтымақтастық. 2005 жыл бойы Ұлттық Банк ЕурАзЭҚ шеңберінде жұмысты жалғастырды.

ЕурАзЭҚ-тың Мемлекетаралық кеңесінің 2005 жылғы 22 маусымдағы № 220, 222 және 226 шешімдеріне сәйкес тиісінше ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің валюта саласындағы ынтымақтастығы туралы тұжырымдамасы, ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің экономиканы дамытудың негізгі макроэкономикалық көрсеткіштерін келісу тәртібі және ЕурАзЭҚ-на мемлекетаралық мақсатты бағдарламаларын қаржыландыруға арналған арнайы қорлардың қаражатын (арнайы шоттарын) қалыптастыру және пайдалану тәртібі туралы ереже бекітілді.

2005 жылғы 15-17 мамырда Москва қаласында ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің басшылары кеңесінің (бұдан әрі - Кеңес) 12-отырысы болып өтті, оның барысында ЕурАзЭҚ-на қатысушы мемлекеттердегі жеке тұлғалардың ақша қаражаттарының трансшекаралық аударымдарының тәртібі және тәсілдері туралы, орталық банктердің еуропалық жүйесінің тәуелсіздік қағидаттарына сәйкес ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің тәуелсіздігін заңнамалық қамтамасыз етудің салыстырмалы талдауы туралы мәселелер талқыланды, ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің басшылық құрамын және мамандарын кәсіби оқытудың 2005 жылға арналған бағдарламасы, сондай-ақ «ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттер арасында жүргізілетін тауар айналымына байланысты төлемдер туралы мәліметтер» нысаны бекітілді.

2005 жылғы 21 қазанда Кеңестің 13-отырысы болды, оның ұйымдастырушысы Ұлттық Банк болып табылады. Осы отырыс барысында ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің және/немесе өзге де құзыретті органдарының банктер мен банктік емес кредиттік мекемелердің акциялары мен облигацияларын эмиссиялау жөніндегі және ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің үкіметтерінің бағалы қағаздар нарығындағы қаржылық агенттері ретіндегі функциялары туралы, ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің қылмыстық жолмен алынған кірістерді жылыстаумен және лаңкестікті қаржыландырумен күрес мәселелері жөнінде ақпарат алмасуы туралы, ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің валюта саласындағы ынтымақтастығы туралы тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар жоспары туралы, банк топтарын шоғырландырылған негізде қадағалауды жүзеге асыру тәртібі туралы, ЕурАзЭҚ-на мүше мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің қызметкерлерін кәсіби оқытудың 2006 жылға арналған бағдарламасы туралы мәселелер талқыланды.

2005 жылғы 1 сәуірде Москва қаласында Мемлекетаралық банк кеңесінің отырысы болды, оның барысында мынадай: «PriceWaterHouseCoopers» аудиторлық компаниясы дайындаған Мемлекетаралық банктің қаржылық есебінің аудиторлық қорытындысы туралы, Мемлекетаралық банктің 2004 жылғы қызметінің қорытындылары туралы, 2005 жылға арналған бюджетті бекіту туралы, Мемлекетаралық банктің «Интернавигация» Мемлекетаралық қаржылық-өнеркәсіп тобынан және «Интернавигация» Халықаралық қаржылық-өнеркәсіп тобының орталық компаниясы» ЖШҚ-нан шығуы туралы мәселелер қаралды.

2005 жылғы 18 қарашада Москва қаласында Мемлекетаралық банк Кеңесінің отырысы өтті, оның күн тәртібіне: 1993 жылғы 22 қаңтардағы Мемлекетаралық банкті құру

туралы келісімге өзгерістер мен толықтырулар енгізу жөніндегі хаттаманың жобасы туралы, Мемлекетаралық банк Жарғысының жобасы туралы, Мемлекетаралық банктің 2005 жылдың 9 айы ішіндегі қызметінің қорытындысы туралы, Мемлекетаралық банк қызметінің перспективалық бағдарламасын орындаудың барысы туралы, Банктің жаңа бағдарламасы мен Жарғысын қабылдау туралы, Мемлекетаралық банктің инвестициялық жобалары туралы мәселелер кіргізілді.

Ұлттық Банк 2005 жылдың ішінде ТМД Атқару Комитетінің шеңберінде жұмыс жүргізді. ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің 2003 – 2010 жылдары экономика саласындағы өзара іс-әрекетінің тиімділігін дамытуға және арттыруға бағытталған аса маңызды іс-шараларды іске асыру жоспары шеңберіндегі жұмыс жалғастырылды. Ұлттық Банк ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің экономикалық ынтымақтастығының практикалық міндеттерін шешудегі өзара іс-әрекеттің тиімділігін арттыру, оның ішінде еркін сауда аймағы жұмысының тетігі жөнінде ұсыныстар жасады.

Ұлттық Банктің өкілдері Мемлекетаралық валюталық комитеттің отырысына (2005 жылғы 17 қараша, Москва қ.) қатысты, оның нәтижелері бойынша ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің валюта саласындағы ынтымақтастығы және олардың қызметін үйлестіру тұжырымдамасын іске асыру жөніндегі іс-шаралар бағдарламасы және «ТМД-ға қатысушы мемлекеттердің банктік секторларының ахуалын сипаттайтын негізгі көрсеткіштер» метадекретер кестесі бекітілді.

Ұлттық Банк 2005 жылдың ішінде Беларусь Республикасының, Қазақстан Республикасының, Ресей Федерациясының және Украинаның 2003 жылғы 23 ақпанда құрылған интеграциялық бірлестік шеңберіндегі жұмысты жалғастырды. Осы Интеграциялық бірлестік шеңберінде Бірыңғай экономикалық кеңістіктің нормативтік-құқықтық базасын құрайтын бірқатар құжаттар әзірленді.

Ұлттық Банктің өкілдері сонымен қатар Интеграциялық бірлестік шеңберіндегі Жоғары деңгейдегі топ болып табылатын Бірыңғай экономикалық кеңістіктің бес отырысына қатысты (Москва 2005 жылғы 8 сәуір, Астана 2005 жылғы 13 мамыр, Киев 2005 жылғы 24 маусым, Минск 2005 жылғы 29 шілде, Москва 2005 жылғы 21 қазан).

Есептік кезеңде осы Интеграциялық бірлестік шеңберінде төрт Келісімді қол қоюға дайындау жөнінде белсенді жұмыс жүргізілді: «БЭКке қатысушы мемлекеттердің арасындағы шекарадан өтетін жеке тұлғалардың валютаны алып өту тәртібі туралы келісім», «Бірыңғай экономикалық кеңістікке қатысушы мемлекеттердің аумағындағы инвестициялық қызмет және капиталдың еркін қозғалысы туралы келісім», «Валюталық реттеу және валюталық бақылау саласындағы саясаттың қағидаттары туралы келісім», «Ақша-кредит және валюта саясатын жүргізуге арналған бірыңғай тәсілдер туралы келісім».

Ұлттық Банк өкілдерінің қатысуымен Статистика методологиясын біріздендіру және мемлекеттік статистика органдарын үйлестіру шараларын орындауды бақылау тетігі туралы келісім, Банктік заңнаманы Базель қағидаттарына сәйкес үндестіру туралы келісім, Жеке тұлғалардың кредит-қаржы мекемелеріндегі салымдарына кепілдік беру (сақтандыру) жүйелерін үндестіру туралы келісім, Бірыңғай экономикалық кеңістікке қатысушы мемлекеттердің арасындағы қызмет көрсету саудасы туралы келісім, БЭК құру туралы келісімге қатысушы мемлекеттердің негізгі макроэкономикалық көрсеткіштерінің тізбесі туралы келісім, БЭК құру туралы келісімге қатысушы мемлекеттердің макроэкономикалық көрсеткіштерін жақындату жөніндегі шараларды жүзеге асыруды бақылау туралы келісім, Сауда және тарифтер жөніндегі комиссияны құру туралы шарт, Беларусь Республикасы, Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы және Украина арасында БЭК құру жөніндегі халықаралық шарттардың күшіне енуі туралы хаттама әзірленді.

2005 жылдың ішінде Шанхай Ынтымақтастық ұйымының қызметі жөніндегі жұмыс жандандырылды. 2005 жылғы 26 қазанда ШЫҰ Үкіметтері Басшыларының кеңесі болды, оның барысында ШЫҰ шеңберіндегі банкаралық ынтымақтастық (бірігу) туралы келісімге қол қойылды, сондай-ақ 2005 жылғы 26 қазандағы № 16 шешімге сәйкес ШЫҰ-ға мүше

мемлекеттердің көпжақты сауда-экономикалық ынтымақтастығының бағдарламасын орындау жөніндегі іс-шаралар жоспарын іске асыру тетігі бекітілді.

2005 жылдың ішінде Ұлттық Банк Шанхай Ынтымақтастық ұйымының Даму қорын құру және жұмыс істеу тетігін әзірлеу бойынша белсенді жұмыс жүргізді. Ұлттық Банк Шанхай Ынтымақтастық ұйымының Даму қорының жұмыс істеу қағидаттарын айқындайтын жарғылық құжаттардың жобаларын әзірледі және Тараптардың қарауына енгізді. Есептік кезең ішінде Ұлттық Банк өкілдері ШЫҰ Даму қорын құру мәселесі бойынша бірыңғай позиция әзірлеу мақсатында сарапшылардың, ҚР мүдделі министрліктері мен ведомстволары басшыларының мәжілісіне (2005 жылғы 27 маусымда, 2005 жылғы 8-9 тамызда Астана қаласында), ШЫҰ Даму қорын құру тәртібін және жұмыс істеу қағидаттары туралы ұсыныстар дайындау жөніндегі сараптамалық жұмыс тобының отырысына (2005 жылғы 28-29 наурызда Пекин қласында), Жоғары лауазымды тұлғалар комиссиясының отырысына және ШЫҰ-ға мүше мемлекеттер министрліктерінің мәжілісіне (2005 жылғы 8-11 тамыз, 2005 ж. 10-11 қазан), Ведомствоаралық жұмыс тобының отырысына (2005 жылғы 6 қазан, 2005 жылғы 18 қазан) қатысты.

2005 жылы Ұлттық Банк 1991–1995 жылдар аралығындағы кезеңде Қазақстан Республикасы жасаған халықаралық шарттарды түгендеу жөніндегі жұмысты жалғастырды. Ұлттық Банк өкілдері Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарын түгендеу мәселелері жөніндегі ведомствоаралық комиссияның отырыстарына қатысты.

Техникалық көмек. Ұлттық Банк 2005 жылдың ішінде Азия Даму Банкі мен Ұлттық Банк арасындағы өзара түсіністік туралы меморандумды дайындады және қол қойды, сондай-ақ Қазақстан Республикасының министрліктерімен және ведомстволарымен Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Азия Даму Банкінің арасындағы «Қаржы секторын басқару» жобасын іске асыру үшін грант беру жөнінде Хат-келісімге қол қою туралы» Қазақстан Республикасының Үкіметі қаулысының жобасын келісу бойынша жұмыс жүргізілді. Бұл жоба үш кезеңнен тұрады. Бірінші кезең елдің алтынвалюта резервтерін басқару жөніндегі бэк-офис жүйесін бағалау үшін ақпараттық технологиялар бойынша мамандандырылған консультант іздестіруге арналған АДБ гранттарын бөлуді, сондай-ақ инфляциялық таргеттеуге өту мәселелері бойынша техникалық көмекті көздейді. Екінші кезең банктік емес қаржы мекемелерін реттеу мен бақылауды күшейтуге үлес қосатын болады, сондай-ақ бағалы қағаздар нарығын дамытуға көмектесіп, ақшаның жылыстауын халықаралық стандарттарға сәйкес бақылау режимін белгілеуге ықпал ететін болады. Үшінші кезең халықаралық стандарттарға толық сәйкестікке және қаржы секторын барынша жақсы реттеу мен бақылауды іске асыруға қол жеткізуге көмектеседі. Қазіргі кезде Хат-келісімге қол қою рәсімі аяқталды.

Сондай-ақ 2005 жылы мүдделі мемлекеттік органдар және USAID өкілдерінің қатысуымен Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Америка Құрама Штаттарының Үкіметі арасындағы өзара түсіністік туралы меморандумның экономикалық ынтымақтастық жөніндегі қазақстандық-американдық бағдарламасы туралы мәселелерін талқылау үшін Ұлттық Банктің өкілдері қатысқан бірқатар мәжілістер өткізілді. Мәжілістер барысында Ұлттық Банктің ақша-кредит саясаты саласындағы қызметін жетілдіру үшін көрсетілген Бағдарлама бойынша грант тарту мәселелері талқыланды.

Ұлттық Банктің өкілдері Техникалық көмек үйлестірушілердің отырысына (2005 жылғы 15-17 маусымда, Санкт-Петербург қ.) қатысты, оның қорытындысы бойынша Халықаралық Есеп айырысу Банкіне 2004 жылдың ішінде Ұлттық Банк алған техникалық көмек туралы есеп жіберілді.

Сонымен қатар, техникалық көмек шеңберінде Польша Ұлттық Банкі өкілдерінің презентациялар өткізу, сондай-ақ мүдделі бөлімшелердің өкілдерімен бірқатар кездесулер өткізу мақсатында сапары ұйымдастырылды.

Халықаралық қаржылық ұйымдармен ынтымақтастық. Ұлттық Банк Халықаралық Қайта құру және Даму Банкінің Ұлттық Банкте ашқан «А» шотына қызмет

көрсету жөнінде жұмыс жүргізді. Сондай-ақ Дүниежүзілік Банктің келісім-шарттарын төлеуге арналған қаражатты аудару бойынша өкімдер дайындау жүзеге асырылды, шотқа қызмет көрсету мәселесі жөнінде Дүниежүзілік Банкпен хат алмасу жүзеге асырылды.

Бұдан басқа, Ұлттық Банктің Төрағасы Ә.Ғ. Сәйденовтің Вашингтон қаласына, АҚШ, Халықаралық Валюта Қоры мен Дүниежүзілік Банктің 2005 жылғы 23–27 қыркүйек аралығындағы мерзімде өткізілген Жыл сайынғы Жиналысына сапары ұйымдастырылды.

Ұлттық Банк Қазақстан Республикасының Үкіметі мен Ислам Даму Банкінің арасындағы ынтымақтастық бойынша іс-қимылдардың Бірлескен Жоспары жөнінде жұмыс жүргізді.

8.2. Ұлттық Банктің ақпараттық-түсіндіру қызметі

Ұлттық Банк мынадай мерзімді басылымдарды жариялауды жалғастырды: Қазақстан Ұлттық Банкінің Хабаршысы/Вестник Национального Банка, Статистикалық Бюллетень/Статистический Бюллетень/Statistical Bulletin, Төлем балансы/Платежный баланс, Экономикалық Шолу/Экономическое Обозрение, Жылдық есеп (қазақ, орыс тілдерінде), сондай-ақ Ұлттық Банктің сайтында «Инфляцияға шолу» тоқсан сайынғы басылым орналастырылды.

Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының негізгі бағыттарын және қызметінің басқа мәселелерін түсіндіру мақсатында республикалық бұқаралық ақпарат құралдарында 3817 сөз сөйлеулер ұйымдастырылды, оның ішінде баспасөз басылымдарында – 2211, ақпараттық агенттіктердің таспаларында – 1180, «Қазақ радиосында» - 14, «Радио 31-дегі» «Территория тенге» бағдарламасында – 45, теледидарда – 318, интернет-сайттарда - 49.

Аймақтық бұқаралық ақпарат құралдарында Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметіне қатысты 754 материалы орналастырылды.

Есептік кезеңде «Егемен Қазақстан» газетінде мемлекеттік тілде 4 бет «Ұлттық Банк хабарлайды, түсіндіреді, түсініктеме береді», «Казахстанская правда» газетінде орыс тілінде 10 бет «Национальный Банк информирует, разъясняет, комментирует» жарияланды, оларда ақша-кредит саясаты, валюталық реттеу, төлем жүйесі, ұлттық қор, ипотекалық кредиттеу, ақша айналысы мәселелері халыққа түсіндірілді.

Қазақстан Республикасының шет елде оңды бет-бейнесін қалыптастыру мақсатында Ұлттық Банк басшыларының сөйлеген сөздерінің 16 жарияланымы ұйымдастырылды. «Institutional Investor» журналында Ұлттық Банктің және оның филиалдарының қызметі туралы ақпараттық материалдары бар 5 арнайы бет орналастырылды.

15 баспасөз конференциясы, оның ішінде екеуі – Ұлттық Банктің Кассалық операциялар және құндылықтарды сақтау орталығымен бірлесіп Орталыққа сапа менеджменті жүйесінің ISO 9001:2000 халықаралық стандартының талаптарына сәйкестік сертификатын тапсыруға байланысты, «Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-мен, «Ақша-кредит саясатын жүргізудің оңтайлы схемасын таңдау» атты дөңгелек үстелдің қорытындысы бойынша, орталық (ұлттық) банктер өкілдерінің «Төлем жүйелері қаржы жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде» тақырыбы бойынша кездесулерінің қорытындысы бойынша, ЕурАзЭҚ қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің басшылары кеңесінің 13-ші отырысының қорытындысы бойынша, «Жоғары экономикалық өсу кезеңдерінде қаржы тұрақтылығын сақтау» халықаралық конференциясының қорытындысы бойынша ұйымдастырылды.

Есептік кезең ішінде Ұлттық Банктің 2004 жылғы жылдық есебін мақұлдау туралы, ресми қайта қаржыландыру ставкасын белгілеу және 2004 жылғы төлем балансы, қаржы нарығындағы ағымдағы жағдай туралы, халықаралық резервтер және ақша базасы туралы, қымбат металдардан жасалған қазақстандық мерейтойлық монеталардың көркем фотокөрмесін өткізу туралы, алдағы уақытта жаңа дизайндағы банкноталарды айналысқа шығару туралы, ЕурАзЭҚ қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің басшылары кеңесінің 13-ші отырысы туралы, «Жоғары экономикалық өсу кезеңдерінде

қаржы тұрақтылығын сақтау» халықаралық конференциясы туралы 40 баспасөз релизі таратылды).

«Репутация» коммуникативтік технологиялар орталығымен бірлесіп, «Халықтың және сарапшылардың Ұлттық Банкті қабылдауы» атты социологиялық зерттеу жүргізу ұйымдастырылды, оның нәтижелері бойынша бұқаралық ақпарат құралдарымен жүргізілетін жұмысқа түзетулер енгізілді.

Жүргізілетін экономикалық реформаларды түсіндіру және халықтың банк жүйесіне сенімін нығайту мақсатында 2005 жылдың тамызынан бастап «31-арна» ТРК-да Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің «Территория тенге» деген апта сайынғы теледидар бағдарламасын шығару ұйымдастырылды. Әрбір бағдарламада халыққа түсінікті нысанда орталық банктің негізгі функциялары, Ұлттық Банктің ақша-кредит саясатының бағыттары және қызметінің басқа мәселелері туралы әңгімеленеді, Ұлттық Банктің Төрағасы көрермендерден келіп түсетін сұрақтарға жауаптар береді, бұл Ұлттық Банктің қазіргі басшысының бейнесін тануға, халықпен кері байланыс жасауға мейлінше үлес қосады.

Алматы қаласында және Қазақстан Республикасының аймақтарында 15 PR-акция ұйымдастырылды (студенттермен кездесулер, монеталардың көрмелері, Америка Сауда Палатасы ұйымдастырған «Дөңгелек үстелге» қатысу, Ұлттық Банктің Банкнот фабрикасының 10 жылдық мерейтойын өткізу жөніндегі іс-шаралар және т.б.).

Қазақстанның қаржы секторы және банк жүйесі туралы материалдарды орналастыратын қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдарының мониторингі жүзеге асырылды, «БАҚ Ұлттық Банктің қызметі туралы» 257 күнделікті шолу және «БАҚ қаржы жүйесі туралы» 257 күнделікті шолу дайындалды, бұның өзі уақтылы назар аудару және қажетті шешімдер қабылдау мақсатында Ұлттық Банк туралы ақпаратты бақылауға мүмкіндік береді.

IX. БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕПТІ ЖӘНЕ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕП БЕРУДІ ЖЕТІЛДІРУ

2005 жылы Ұлттық Банк қаржылық ұйымдарда бухгалтерлік есепке алуды және қаржылық есеп беруді жетілдіру жөніндегі жұмысты жалғастырды. Атап айтқанда, екінші деңгейдегі банктердің жылдық қаржылық есебінің нысандары, ломбардтардың банктік және өзге де операцияларының және Қазақстан Республикасының қаржы нарығының жекелеген субъектілерінің сатып алынған борыштық бағалы қағаздармен операцияларының бухгалтерлік есебін жүргізу жөніндегі нормативтік құқықтық актілері әзірленді және бекітілді.

«Жалпы сақтандыру» саласында сақтандыру және қайта сақтандыру операцияларының бухгалтерлік есебін жүргізу жөніндегі нұсқаулыққа, екінші деңгейдегі банктердегі, кредиттік серіктестіктердегі және ипотекалық компаниялардағы бухгалтерлік есептің Үлгі Шот жоспарына, екінші деңгейдегі банктердің шоғырландырылған қаржылық есепті жасау ережесіне, сондай-ақ сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдары мен сақтандыру брокерлерінің жылдық қаржылық есебінің нысандарына өзгерістер мен толықтырулар енгізілді.

Жыл бойы екінші деңгейдегі банктердің, сақтандыру (қайта сақтандыру) ұйымдарының және жинақтаушы зейнетақы қорларының олардың автоматтандыру жүйелеріне қолданылып жүрген заңнама қоятын талаптарды орындауын бақылау шеңберінде жұмыс жүргізілді. Қаржылық ұйымдарға тиісті ұсынымдар берілді.

Ұлттық Банк қаржылық ұйымдардың қолданылып жүрген қаржылық есеп беру стандарттарының және жаңадан шығатын халықаралық стандарттардың (ХҚЕС) өзгерістері мен толықтыруларын қолдануда тұрақты түрде методологиялық көмек көрсетеді. Осы жұмыс шеңберінде түсіндірмелер және ұсынымдар, атап айтқанда, (2005 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енген ХҚЕС-тағы өзгерістер мен толықтыруларды қолдану бойынша түсіндірмелер, бағалы қағаздар нарығы кәсіби қатысушыларының меншікті активтерімен жасайтын РЕПО және кері РЕПО операцияларын; жинақтаушы зейнетақы қорларының зейнетақы активтері есебінен сатып алынған мемлекеттік ұзақ мерзімді жинақ қазынашылық міндеттемелерімен операцияларын; инвестициялық портфельді немесе зейнетақы активтерін басқару бойынша операцияларды; екінші деңгейдегі банктердің сатып алынған бағалы қағаздармен, аккредитивтермен және клиенттердің активтерін сенімгерлік басқару бойынша операцияларды есепке алу бойынша ұсынымдар дайындалды.

2005 жылы Қазақстан Республикасының Білім министрлігі мақұлдаған "Банктердегі бухгалтерлік есеп. Халықаралық есепке алу және қаржылық есеп беру стандарттары" оқу-практикалық құралы жарияланды. Бұл кітап коммерциялық банктерде ХҚЕС қолдану бойынша бухгалтерлік есепті реформалаудан және республика экономикасының қаржы секторының қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттарына көшкеннен кейін әзірленген тұңғыш оқу құралы болып табылады. Оқу құралы экономикалық жоғары оқу орындары мен колледждерінің студенттеріне, бухгалтерлік курстардың тыңдаушыларына арналған, кәсіби бухгалтерлер мен аудиторларды даярлауда пайдалануға болады, сондай-ақ жұмыс тәжірибесі бар бухгалтерлерге және қаржы қызметкерлеріне ұсынылады.

Ұлттық Банк жыл бойы Орталық Бухгалтер Үйінің банк жүйесінің үздік бухгалтері және зейнетақы жүйесінің үздік бухгалтері деген атаққа конкурстар ұйымдастыруы мен өткізуіне қатысты.

Қаржылық ұйымдар қызметкерлерінің кәсіби деңгейін арттыру, сондай-ақ бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп беру бойынша кадр даярлау мақсатында, Ұлттық Банк екінші деңгейдегі банктер, сақтандыру ұйымдары және жинақтаушы зейнетақы қорлары үшін дәрістер өткізді.

Х. ҚАРЖЫ МЕКЕМЕЛЕРІНЕ КӨРСЕТІЛЕТІН ҚЫЗМЕТТЕР

10.1. Ұлттық қорды басқару

Ұлттық қордың валюталық портфелінің нарықтық құны 2005 жылғы 31 желтоқсанда 8,1 млрд. долларға, оның ішінде тұрақтандыру портфелі 2,6 млрд. долларға (32,06%) және жинақ портфелі 5,5 млрд. долларға (67,94%) тең болды. Қор портфелінің құрамына кіретін бағалы қағаздардың және басқа қаржы құралдарының нарықтық құны Ұлттық Банктің ABN AMRO Mellon Global Securities Services кастодиан банкінің деректеріне негізделеді.

Ұлттық қордың ABN AMRO Mellon Global Securities Services кастодиан банкінің деректері бойынша 2005 жылы 193,8 млн.долл. мөлшерінде негізгі валюта – АҚШ долларымен есептелген инвестициялық кіріс (жұмсалған және жұмсалмаған) пайда болды.

Ұлттық қор активтерін басқарудағы кірістілік. 2005 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығында Ұлттық қордың кірістілігі 3,29% болды. Ұлттық қордың кірістілігі құрылғаннан бастап қоса алғанда 2005 жылғы 31 желтоқсанда 23,73% болды, бұл жылдық көрсетуде 4,75% болды. Кірістілікті есептеу Ұлттық қордың негізгі валютасы - АҚШ долларымен жүзеге асырылды (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 1-қосымша).

2005 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығында тұрақтандыру портфелінің кірістілігі 3,28% болды, бұл эталондық портфельдің кірістілігінен 0,18% жоғары (Merrill Lynch 6-month US Treasury Bill Index) (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 2-қосымша 10.1.1-сурет).

2005 жылдың ішінде АҚШ нарығы пайыздық ставкалардың өсуімен сипатталды, бұл кірістіліктің МБҚ өтелгенге дейін өсуіне, тиісінше бағалардың кемуіне әкелді.

2005 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығында жинақ портфелінің кірістілігі 3,16% болды. Эталондық портфельдің кірістілігі 2005 жылғы 1 қаңтар - 31 желтоқсан аралығында 2,85% (75%-CWGB excluding Japan Index 60% USD hedged (90%) плюс CWGB Japan Index 60% USD hedged (10%) және 25% MSCI World excluding Energy) (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 2-қосымша 10.1.2-сурет) болды. 2005 жылы жинақ портфелінің үстеме кірістілігі оң - 0,31% болды.

Жинақ портфелінің активтерін барлық мандат түрлері бойынша басқарудың қорытындысы оң нәтиже көрсетті. Алайда, 2005 жылы ең үлкен кірістілік көрсеткішіне «Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша және «Активтерді ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша активтерді басқару нәтижесінде қол жетті. (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 3-қосымша 10.1.3-сурет). Сөйтіп, 2005 жылы бірінші мандат түрі бойынша кірістілік 8,41% болды, ал екінші мандат түрі бойынша кірістілік 5,62% болды. Жинақ портфелінің «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша басқарылатын активтерінің кірістілігі 2005 жылы 1,07% кірістілік көрсетті.

Жинақ портфелінің «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқару. Жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқаруды ҚР Ұлттық Банкі дербес, сол сияқты инвестициялық басқару жөніндегі халықаралық компаниялар да (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады. 2005 жылғы 31 желтоқсандағы жағдай бойынша ҚР Ұлттық Банкінің дербес басқаруындағы жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтері 63,24% болды, ал осы қосалқы портфельдің қалған 36,76% активтері сыртқы басқаруда болды (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 3-қосымша 10.1.4-сурет).

Облигациялардың қосалқы портфелін немесе жинақ портфелінің «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқару кірістілігі 2005 жылы 1,07% болды. Осы қосалқы портфельдің эталондық портфелінің кірістілігі CWGB excluding Japan Index 60% USD hedged (90%) плюс CWGB Japan Index 60% USD hedged (10%) 1,00% болды. Сонымен, осы мандат түрін басқару нәтижесінде алынған үстеме кірістілік 2005 жылы 0,07% болды.

Жинақ портфелінің «Ауқымды облигациялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқару нәтижелері бойынша 2005 жылы сыртқы басқарудағы активтердің үстеме кірістілігі

0,04% тең болды, Ұлттық Банктің дербес басқаруындағы активтердің үстеме кірістілігі (–) 0,02% болды (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 4-қосымша 10.1.1-кесте).

Жинақ портфелінің «Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқару. Жинақ портфелінің «Ауқымды акциялар» мандатының түрі бойынша активтерін басқаруды инвестициялық басқару жөніндегі тек қана халықаралық компаниялар (сыртқы басқарушылар) ғана жүзеге асырады.

Осы мандат түрі бойынша активтерді басқару кірістілігі 8,41% болды, ал бэнчмарк кірістілігі 8,35% болды. Сонымен, осы мандат түрі бойынша активтерді басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты оң болды, үстеме кірістілік 0,06% болды.

Жинақ портфелінің «Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша активтерін басқару. Жинақ портфелінің «Ауқымды тактикалық бөлу» мандатының түрі бойынша активтерін басқаруды инвестициялық басқару жөніндегі 2 халықаралық компания (сыртқы басқарушылар) жүзеге асырады.

Бэнчмарк кірістілігі 2,85% болғанда, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың кірістілігі 5,62% болды. Сонымен, жинақ портфелінің осы мандат түрі бойынша активтерін басқарудың нәтижесі эталондық портфельге қатысты оң болды, үстеме кірістілік 2,77% болды (Х бөлімнің 10.1-бөлімшесіне 4-қосымша 10.1.2-кесте).

10.2. Ұлттық Банктің клиенттеріне қызмет көрсету бойынша кастодиандық, брокерлік және басқа да қызмет

Ұлттық Банк 2005 жылы «Мемлекеттік жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-на және «Қазақстан Даму Банкі» АҚ-на кастодиандық қызмет көрсетуді жалғастырды. Кастодиандық сақтаудағы активтер сомасы 2006 жылғы 1 қаңтарда 126,2 млрд. теңге болды, бұл өткен жылмен салыстырғанда 17,8% аз.

Ұлттық Банктің кастодиандық қызмет көрсетуден түскен кірістері 55,3 млн. теңгені, өтелген шығындары 14,6 млн. теңгені құрады.

2005 жылдың ішінде Ұлттық Банк «Қазақстан Даму банкі» АҚ-на брокерлік қызмет көрсетуді жалғастырды. Бұдан басқа, 2005 жылғы тамыз бен қазанда Ұлттық Банк тиісінше «Ұлттық инновациялық қор» АҚ-на және «Қазақстанның тұрғын үй құрылыс жинақ банкі» АҚ-на брокерлік қызмет көрсетуді жүзеге асыра бастады. Бұл ретте «Ұлттық инновациялық қор» АҚ-ның және «Қазақстанның тұрғын үй құрылыс жинақ банкі» АҚ-ның бұрын Ұлттық Банктің сенімгерлік басқаруында болған барлық бағалы қағаздары брокерлік қызмет көрсетуге аударылды. Қызметтің осы түрін көрсетуден түскен кіріс 0,3 млн. теңге болды.

Ұлттық Банк 2005 жылы «Қазақстанның депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ, «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ, «Ұлттық Процессинг орталығы» АҚ, «Сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ, «Экспорттық кредиттер мен инвестицияларды сақтандыру жөніндегі мемлекеттік сақтандыру корпорациясы» АҚ, «Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ, «Қазақстанның тұрғын үй құрылыс жинақ банкі» АҚ, «Ұлттық инновациялық қор» АҚ, «Қазақстанның ипотекалық кредиттерге кепілдік беру қоры» АҚ және «Мемлекеттік әлеуметтік сақтандыру қоры» АҚ-на қызмет көрсетуді жалғастырды.

Клиенттердің Ұлттық Банктің сенімгерлік басқаруындағы активтері 2006 жылғы 1 қаңтарда 49,5 млрд. теңгені құрады, бұл 2004 жылмен салыстырғанда 50,1% артық (Х бөлімнің 10.2-бөлімшесіне 1-қосымша). Ұлттық Банктің сенімгерлік басқаруына түскен қаражат бір жылда 42,3 млрд. теңгеге дейін 6% қысқарды. Сенімгерлік басқарудан алынған қаражат 31,2 млрд. теңгені (2004 жылы – 48,0 млрд. теңге) құрады. Активтерді сенімгерлік басқару бойынша қызмет көрсетуден түскен кіріс 2006 жылғы 1 қаңтарда 14,8 млн. теңге, өтелген шығындар 10,3 млн. теңге болды.

XI. ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ІШКІ ҚЫЗМЕТ

11.1. Ұйымдық құрылым

Ұлттық Банктің құрылымы және жалпы штаттық саны (3580 адам) Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ережесін және құрылымын бекіту туралы» 2003 жылғы 31 желтоқсандағы № 1271 Жарлығымен бекітілген.

Ұлттық Банктің құрылымы 2005 жылы Ұлттық Банктің құрылымын оңтайландыруға және «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Автобазасы» РМК және «Алматы Ұлттық Банк ғимараттарын пайдалану орталығы» РМК (ҚК) негізінде «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметін қамтамасыз ету орталығы» РМК (ҚК) құрылуына байланысты өзгеріске ұшырады.

Есептік кезең аяғында Ұлттық Банктің ұйымдық құрылымына 10 департамент, 10 дербес басқарма, орталық аппараттың 1 дербес бөлімі, 17 филиал, Ұлттық Банктің Ресей Федерациясындағы Өкілдігі, 5 бағынышты ұйым (XI бөлімнің 11.1-бөлімшесіне 1-қосымша) кірді.

Ұлттық Банк сондай-ақ үш акционерлік қоғамның құрылтайшысы (100,0% акция Ұлттық Банкке тиесілі) болып табылады. Бұдан басқа, Ұлттық Банк «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ құрылтайшыларының бірі (Ұлттық Банктің үлесі - 80,6%) және «МЖЗҚ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ акционерлерінің бірі (Ұлттық Банктің үлесі - 64,0%) болып табылады.

11.2. Кадр саясаты және қызметкерлерді оқыту

Ұлттық Банктің штаттық саны есептік кезеңнің аяғында өткен жылмен салыстырғанда 4,8% артты, бұл Ұлттық Банк құрылымының өзгеруіне және «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Қазақстан Теңге сарайы» РМК, «Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Банкнот фабрикасы» РМК өндірістік бағдарламаларының ұлғаюына байланысты болды. Акционерлік қоғамдар бойынша штат саны Ұлттық Банкке «МЖЗҚ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ-ның 64,0% акцияларына тікелей ие болу және басқару құқығын жүзеге асыруға рұқсат берілуіне байланысты 2,1 есе артты.

Ұлттық Банктің нақты саны есептік кезеңнің аяғында өткен жылмен салыстырғанда 3,9% көбейді, акционерлік қоғамдар бойынша 2,3 есе көбейді (XI бөлімнің 11.2-бөлімшесіне 1-қосымша, 11.2.1-кесте).

Ұлттық Банк бойынша кадрлардың тұрақтамау деңгейі өткен жылмен салыстырғанда 1,9 пайыздық тармаққа өсіп, тұтастай алғанда 14,8% болды.

Бұл ретте Ұлттық Банктің орталық аппараты бойынша тұрақтамау деңгейі 2004 жылғы деңгейде қалды, ал филиалдар бойынша осы көрсеткіш 4,5 пайыздық тармаққа өсіп, 15,1%-ға жетті, ұйымдар бойынша тұрақтамау деңгейі 0,2 пайыздық тармаққа кеміді.

Акционерлік қоғамдарда тұрақтамау деңгейінің бұдан әрі төмендеу үрдісі жалғасқаны байқалады. 2004 жылмен салыстырғанда осы көрсеткіш 11,9 пайыздық тармаққа азайды.

Ұлттық Банк бойынша қызметкерлердің білімі құрылымында жоғары білімі бар қызметкерлердің үлес салмағы 58,8%, орта арнаулы білімі бар қызметкерлер 21,2%, орта білімі бар қызметкерлер 20,0% құрады. Акционерлік қоғамдар бойынша осы көрсеткіштер тиісінше 92,1%, 7,9%, 0% болды.

Орталық аппаратта және филиалдарда Ұлттық Банкте «он жылдан жиырма жылға дейін» жұмыс өтілі бар қызметкерлердің үлес салмағы мейлінше жоғары, тиісінше 29,3% және 34,4% болды.

Ұлттық Банктің 34 әкімшілік мемлекеттік қызметшісіне аттестация жүргізілді, оның нәтижесі бойынша 34 адам атқарып отырған қызметіне сай келеді. РМК-дардың 13 номенклатуралық қызметкеріне аттестация жүргізілді, оның нәтижесі бойынша 13 адам атқарып отырған қызметіне лайықты.

Орталық аппараттың және Ұлттық Банк филиалдарының номенклатуралық 82 бос әкімшілік мемлекеттік қызметіне және номенклатуралық қызметтеріне (орталық аппараттың 80 қызметі және филиалдардың 2 номенклатуралық қызметі) тағайындау үшін сегіз конкурс өткізілді. Конкурса 257 үміткер қатысты. Өткізілген конкурстар бойынша жеңімпаздардың саны 43 адам. 14 адам Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің кадр резервіне алынды.

9 бос техникалық қызмет орнына конкурс өткізілді. Конкурса 5 адам қатысты. Конкурстың қорытындысы бойынша бос қызмет орнына 1 адам алынды.

«Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметін қамтамасыз ету орталығы» РМҚ (ҚК) басшысының бос тұрған қызмет орнына 2 конкурс өткізілді. Конкурстарға 5 адам қатысты. Конкурстың қорытындысы бойынша бос қызмет орындарына 2 адам алынды.

Президенттің 2005 жылғы 25 тамыздағы №1633 Жарлығымен «Қазақстан Конституциясына 10 жыл» мерейтойлық медалімен Ұлттық Банк жүйесінің және акционерлік қоғамдардың 33 қызметкері марапатталды.

Президенттің 2005 жылғы 22 желтоқсандағы №1682 Жарлығымен Ұлттық Банктің қызметкерлері мемлекеттік наградалармен: «Құрмет» орденімен 3 адам, «Ерен еңбегі үшін» медалімен 2 адам марапатталды, 2 қызметкерге Қазақстан Республикасының Құрмет грамотасы тапсырылды.

2005 жылы оқығандардың саны: Ұлттық Банктегі курстар мен тағылымдамаларда – 541 (оның ішінде басқа ұйымдардың өкілдері – 12); ҚР оқу орталықтарында – 366; ТМД аумағында – орталық аппараттың 49 қызметкері және филиалдың 1 қызметкері; шет елдерде – орталық аппараттың 175 қызметкері және филиалдың 5 қызметкері; қазақ тілі курстарында – орталық аппараттың 121 қызметкері және Ұлттық Банк филиалдарының 279 қызметкері; ағылшын тілін оқыту курстарында – 70 қызметкер болды.

Шақырылған шетелдік орталық банктер (Дойче Бундесбанк) өкілдерінің қатысуымен 2005 жылы Ұлттық Банктің мамандары мен басшылары үшін «Қаржылық есеп берудің халықаралық стандарттары» және «Қолма қол ақшаны басқару және логистика» тақырыптары бойынша 2 семинар өткізілді.

Ұлттық Банктің 24 қызметкері ЕурАзЭҚ-на қатысушы мемлекеттердің орталық (ұлттық) банктерінің басшы құрамы мен мамандарын кәсіби оқыту бағдарламасы аясында 2005 жылы өткізілген Халықаралық семинарлардың жұмысына қатысты. Ресей Банкі Ұлттық Банктің қызметкерлеріне 2 тағылымдама ұйымдастырды.

Бұдан басқа, Ұлттық Банк «Ақша-кредит саясатын жүргізудің оңтайлы схемасын таңдау» атты дөңгелек үстел, орталық (ұлттық) банктер өкілдерінің «Төлем жүйелері қаржы жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде» кездесуін өткізді.

Ұлттық Банк елдің жоғары оқу орындарына қаржы секторы үшін мамандар дайындауда белсенді көмек көрсетуді жалғастыруда.

2005 жылы Т. Рыскұлов атындағы Қазақ экономикалық университетінің МВА бағдарламасы бойынша магистратурасының 41 магистрантының екінші оқу бітіруі болды. Барлық түлектер жұмысқа орналастырылды, оның ішінде Ұлттық Банкке 10, Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігіне 15, екінші деңгейдегі банктерге 12, басқа ұйымдарға 4 оқу бітіруші.

2005-2006 оқу жылында бір жылдық оқу нысанына 46 магистрант, оның ішінде 39 магистрант (84%) тегін негізде қабылданды. Оқу мынадай мамандықтар бойынша жүргізіледі: қаржы талдаушысы – 15, актуарий – 10, тәуекел менеджері – 12, қаржылық ұйымдардағы ақпараттық жүйелер – 9. Бұдан басқа, 2006 жылы екіжылдық бағдарлама бойынша оқыған 39 магистрант оқуын аяқтайды:

- мынадай мамандықтар бойынша: қаржы талдаушысы – 16, банк ісі – 12, сақтандыру ісі – 5, актуарий – 6.

2005 жылы «Қашықтықтан оқыту» тәжірибелік магистрлік бағдарламасы басталды.

Ұлттық Банктің орталық аппаратының бөлімшелерінде жоғары оқу орындарының 44 студенті, оның ішінде Магистратураның 16 магистранты кәсіби іс-тәжірибеден өтті.

Ұлттық Банктің атаулы стипендиясына өткізілген конкурстың нәтижелері бойынша 39 қатысушының ішінен 2 жеңімпаз анықталды: С. Торайғыров атындағы Павлодар университетінің студенті және Қазақ-Британ Техникалық Университетінің студенті.

Қызметкерлерге еңбекақы және әлеуметтік төлемдер төлеу. Қызметкерлерді сақтандыруды, әлеуметтік салықты және әлеуметтік аударымдарды қоса есептегенде, Ұлттық Банктің еңбекақы төлеу қоры бойынша нақты шығыны 2005 жылы өткен жылмен салыстырғанда 16,1% ұлғайды, бұл Ұлттық Банк бөлімшелері санының өсуіне және Ұлттық Банк қызметкерлерінің жалақысының артуына байланысты болды.

Акционерлік қоғамдар бойынша көрсетілген шығыстар олардың санының көбеюіне байланысты 51,6% өсті (ХІ бөлімнің 11.2. бөлімшесіне 1-қосымша, 11.2.2- кесте).

2005 жылы өткен жылмен салыстырғанда Ұлттық Банктің бір қызметкерінің орташа жалақысы 14,1% өсті, бұл 2005 жылғы 1 шілдеден бастап Ұлттық Банк қызметкерлерінің жалақысының артуына байланысты болды.

Ұлттық Банктің акционерлік қоғамдары құрамының өзгеруіне (құрамына орташа жалақысының деңгейі мейлінше төмен «МЖЗҚ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ кіргізілді және орташа жалақысының деңгейі едәуір жоғары «Қазақстан ипотекалық компаниясы» АҚ және «Қазақстанның ипотекалық кредиттерге кепілдік беру қоры» АҚ шығарылды) байланысты, акционерлік қоғамдар бойынша бір қызметкердің орташа жалақысы 2,2 есе азайды.

Ұлттық Банк қызметкерлерді сақтандыруды жүзеге асыруды жалғастырды.

Медициналық сақтандыру шартын қолдану кезінде (2005 жылығы 20 сәуір - 2005 жылғы 31 желтоқсан аралығында) 1947 қызметкер жалпы сомасы 84,5 млн. теңге болатын қызметті пайдаланды.

Ұлттық Банк жүйесінің бұрынғы қызметкерлерін - саны есептік кезеңнің аяғында 1076 адам болған жұмыс істемейтін зейнеткерлерін әлеуметтік қолдау жүзеге асырылды. 2005 жылы оларға жалпы сомасы 31 млн. теңгеге қайырымдылық көмек көрсетілді.

2005 жылы Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінде мемлекеттік тілді дамытудың 2005-2007 жылдарға арналған бағдарламасы және Тілдерді қолдану мен дамытудың 2001-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын іске асыру жөніндегі Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің 2005-2006 жылдарға арналған іс-шаралар жоспары бекітілді. Бағдарламаны және Жоспарды орындау шеңберінде 2005 жылы мемлекеттік тілді оқыту курстары ұйымдастырылды. Бөлімшелер қызметкерлерінің жекелеген құжаттарды өз бетімен мемлекеттік тілде дайындау жұмысы жалғасуда, Ұлттық Банк актілерінің, шешімдері мен өзге де құжаттарының үлгі нысандарын дайындау жөніндегі тұрақты жұмыс істейтін комиссияның жұмысы ұйымдастырылды. Ұлттық Банк орталық аппаратының, облыстық филиалдар мен ұйымдарының барлық бөлімшелері жұмыста пайдалану үшін банк терминдерінің орысша-қазақша сөздігімен, қарарлардың мемлекеттік тілдегі үлгілерімен қамтамасыз етілді. Орталық аппарат қызметкерлерінің арасында мемлекеттік тілді білуге арналған конкурс өткізілді.

Қызметкерлердің жалақысын есепке алу мен есеп айырысуды автоматтандыру процесін жетілдіру жөніндегі жұмыс жалғасты.

11.3. Ақпарат технологияларын дамыту

Ұлттық Банктің интеграцияланған автоматтандырылған ақпарат жүйесін (ИААЖ) одан әрі дамыту мақсатында мынадай негізгі бағыттар бойынша жобалау жұмыстары жүргізілді:

- «ҚҰБАЖ-3Ц» автоматтандырылған ақпарат жүйесін (ААЖ) дамыту: «Қымбат металдармен орналастырылған депозиттер (алтынвалюта активтері үшін)» модулін, «KASE-мен интерфейс» модулін әзірлеу, «Клиент-банк» модулін ендіру, «Бағалы қағаздар» модулін дамыту, «Ішкі нарықтағы қымбат металдар» модулін кастомизациялау, «Кассалық операциялар және құндылықтарды сақтау орталығымен байланыс» модулін әзірлеу, «Қолма-

қол ақшаны басқару» модулін әзірлеу және сенімділік мен қауіпсіздік бойынша талаптарды қамтамасыз етуге қатысты;

– жаңа шағын жүйелерді ендіру: «Электрондық мұрағат» модулінің пилоттық жобасы, факсимильді байланыс арқылы жіберілген ақпарат қабылдауды/беруді және сақтауды автоматтандыратын бағдарламалық қамтамасыз етуді сатып алу және ендіру, Ұлттық Банктің еншілес ұйымдарының бизнес-жоспарлауын бақылауға арналған бағдарламалық қамтамасыз етуге қойылатын талаптарды әзірлеу бойынша жұмыстар жүргізу;

функционалын пысықтауға және жетілдіруге, «ҚҰБАЖ-3Ц» ААЖ-мен өзара іс-әрекет жасауға, қауіпсіздік және парольмен қорғау бойынша талаптарды қамтамасыз етуге, қолданылып жүрген шағын жүйелерді кезең-кезеңімен мемлекеттік тілге көшіруге, деректер базасы деңгейінде орталықтандыруға және нормативтік анықтамалық ақпарат жүргізуге қатысты ИААЖ шағын жүйелерін дамыту және пысықтау.

Зерттеу жұмыстары мынадай бағыттар бойынша жүргізілді:

- Check Point Firewall-1 және Check Point SecureClient (прокси-серверсіз) функционалын пайдалана отырып, филиалдардың Интернет желісіне және электрондық почтаға кіруінің қарапайым схемасын сынақтан өткізу;

- Ұлттық Банктің ақпараттық сервері ядросының жаңартылған нұсқасын (Content Tools) Интернет желісінде сынақтық серверде сынақтан өткізу;

- желілік басқару жүйелерін талдау;

- аппараттық-бағдарламалық құралдарды пайдалана отырып, «ҚҰБАЖ-3Ц» шағын жүйесі мен Reuters, Bloomberg сыртқы жүйелері арасындағы автоматты қорғалған ақпарат алмасуды қамтамасыз ету.

TÜV CERT әдісі бойынша жүргізілген сертификаттық аудит ақпарат технологиясы бөлімшесінің сапа менеджменті жүйесінің ISO 9001-2000 стандартының талаптарына сәйкестігін растады. Сертификатты TÜV NORD CERT GmbH & Co. KG сертификаттау жөніндегі орган берді.

Корпоративтік желіні дамыту бойынша жұмыс аясында есепке алу жазбаларын жүргізуді және Microsoft Windows 2003 Active Directory-ге көшіруді орталықтандыру жөнінде жұмыстар басталды.

Құрылымданған кабель желісінің сегменттерін оңтайландыру орындалды.

Ұлттық Банктің 7 ИААЖ шағын жүйесін мемлекеттік тілді ендіруді қамтамасыз ететін, осының алдындағы нұсқасымен салыстырғанда өнімділікке қатысты артықшылық беретін Oracle 9i 9.2.0.4. нұсқасына аудару жүзеге асырылды.

Қазақстан Республикасында бірыңғай ақпараттық кеңістік құру бойынша жұмыс шеңберінде Қазақстан Республикасы Президентінің 2004 жылғы 10 қарашадағы № 1771 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасында «электрондық үкімет» құрудың 2005-2007 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы бойынша жүргізілетін жұмыстарға қатысты.

Ұлттық Банк орталық аппаратының бөлімшелерінде және филиалдарында пайдаланылатын 38 тапсырма мен ИААЖ шағын жүйелеріне қызмет көрсету мен басқару бойынша жұмыстар жүргізілді.

Қаржы жылының кезеңін іркілістерсіз және ескертулерсіз пайдаланушылардың тарапынан өткізу қамтамасыз етілді, пайдаланушыларға барлық сұратулары бойынша консультативтік және практикалық көмек көрсетілді, пайдаланушылардың жұмысын жақсарту үшін қажетті есептер әзірленді.

Серверлерді, құрылымданған кабель желісінің активті жабдығын, деректер базасын және почта жүйелерін жұмыс жағдайында ұстау, ЭЕМ залының қосымшалар кешені бойынша ақпарат шешу және беру қамтамасыз етілді. Басқару сапасын жақсартуға, Ұлттық Банктің ақпараттық жүйелерін пайдаланушылардың өсіп отырған қажеттіліктерін ақпарат технологияларының ағымдағы жағдайына сәйкес барынша қанағаттандыруға, сенімділік,

өнімділік, қауіпсіздік саласында анықталған кемшіліктерді жоюға бағытталған әр түрлі қызмет бағыттарын дамыту және жетілдіру жөніндегі жұмыстар қатар жүргізілді.

Компьютер жабдығына техникалық қызмет көрсету және жүйелік қызмет көрсету, сондай-ақ Ұлттық Банктің орталық аппараты бөлімшелерінің және оның филиалдарының есептеу және ұйымдастыру техникасы құралдарына ағымдағы жөндеу жүргізу жөнінде жұмыстар жүргізілді.

11.4. Ішкі аудит

Есептік жылы Ұлттық Банк Басқармасының 2004 жылғы 29 желтоқсандағы № 204 қаулысымен бекітілген Ұлттық Банк бөлімшелерін тексерудің 2005 жылға арналған жоспарына сәйкес орталық аппараттың бөлімшелеріне, Ұлттық Банктің ұйымдарына, филиалдарына, Ресейдегі Өкілдігіне және автоматтандырылған ақпараттық шағын жүйелерге 38 аудиторлық тексеру жүргізілді. Есептік кезеңде жоспардан тыс 4 тексеру жүргізілді.

Есептік жылы жүргізілген аудиторлық тексерудің нәтижелері тұтастай алғанда Ұлттық Банк бөлімшелерінің жүктелген міндеттері мен функцияларын орындағанын көрсетті. Аудиторлық тексерудің нәтижелері бойынша ішкі бақылау жүйесіне баға берілді және қажет болған жағдайда, оны жетілдіру жөнінде тиісті ұсынымдар ұсынылды.

Есептік жылы Ұлттық Банктің ішкі аудитінің методологиялық базасын жетілдіру жөніндегі жұмыс жалғасты. Аудиторлық тексеру жүргізу және есептер дайындау жөніндегі Ішкі аудит департаментінің қызметін ұйымдастыру бойынша нұсқау, Аудит салаларының жаңартылған тізбесі, Нормативтік құқықтық актілердің жобаларын қарау тәртібі және басқа да ішкі құжаттар бекітілді.

Сондай-ақ Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінде процестік тәсілді ұйымдастыру және интеграцияланған тәуекел-менеджментті ендіру жөнінде методологиялық жұмыс жүргізілді. Ұлттық Банктегі ішкі бақылаудың қағидағтары туралы ереженің және Ұлттық Банкте тәуекелдерді басқаруды ұйымдастыру ережесінің жобалары әзірленді.

Ұлттық Банктің қызметіндегі операциялық тәуекелдерді азайту мақсатында оның құрылымын өзгерту жөнінде ұсыныстар дайындалды (Ұлттық Банктің қаржы тұрақтылығын қамтамасыз ету жөніндегі функцияларын орындау және Ұлттық Банктің фронт- және бэк-офистік функцияларын бөлу).

Ұлттық Банктің 2005 жылғы жылдық қаржылық есебіне аудит жүргізген кезде сыртқы аудитордың («Делойт және Туш» ЖШС) жұмысын Ұлттық Банктің бөлімшелерімен үйлестіру жүзеге асырылды.

11.5. Қаржы-шаруашылық қызмет

Алтынвалюта активтерін қайта бағалаудың нәтижелерін ескере отырып, 2005 жылы Ұлттық Банк 7 586,4 млн. теңге сомада таза кіріс алды, ал 2004 жылы қайта бағалауды ескергендегі нәтиже 59 696,4 млн. теңге сомадағы шығын болған еді (6 356,1 млн. теңге арнайы резервтер шоттарына жатқызылғаннан кейін) (XI бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.1-кесте).

Есептік кезеңде Ұлттық Банктің кірісі 28,8 млрд. теңгені құрады және 11,1 млрд. теңгеге (62,7%) ұлғайды. Шығындар 21,2 млрд. теңгеге жетіп, 56,2 млрд. теңгеге (72,6%) кеміді.

Еншілес ұйымдардың пайдасы 1,8 млрд. теңгені (РМК – 1,1 млрд. теңге, АҚ – 712,6 млн. теңге) құрады.

Монетарлық қызмет бойынша 2005 жылы сыртқы және ішкі нарықтардағы операциялардың нәтижесінде алтынвалюта активтерінің орташа көлемі 6,4 млрд. доллардан 8,4 млрд. долларға дейін (31,3%) өсті, нетто-кіріс 66,1 млрд. теңгеге (127%) өсіп, 14,0 млрд. теңге мөлшерінде қалыптасты (XI бөлімнің 10.5. бөлімшесіне 1-қосымша, 10.5.2-кесте).

Сыртқы нарықтағы операциялар бойынша нетто-кірістер валюталық портфель бойынша нетто-кірістердің - 12,4 млрд. теңгеге (81,5%) және алтын портфельі бойынша –

155,5 млн. теңгеге (1,8 есе) ұлғаюы нәтижесінде 12,5 млрд. теңгеге (82,8%) өсіп, 27,7 млрд. теңге мөлшерінде қалыптасты.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқару мынадай көрсеткіштермен сипатталады:

- *алтын портфелі бойынша*: нетто-кірістер 1,8 есе өсіп, 99,7 млн. теңгені құрады. Алтынның әлемдік бағасының өсуіне және алтын портфелі көлемінің ұлғаюына байланысты алтын портфелінің орташа нарықтық құны 733,0 млн. доллардан 846,0 млн. долларға жетіп, 113,0 млн. долларға (15,4%) өсті, оның ішінде депозитке орналастырылған алтынның нарықтық құны 552,8 млн. долларға дейін жетіп, 68,8 млн. долларға (14,2%) өсті;

- *валюталық портфель бойынша*: есептік кезеңде орташа нарықтық құн 35,7% өсіп, 7,6 млрд. долларды құрады. Валюталық портфель мөлшерінің, оның ішінде:

өтімділік портфелі – 783,2 млн. долл. дейін жетіп, 456,7 млн. долл. (139,8%);

қысқа мерзімді портфель – 3,2 млрд. долл. дейін жетіп, 1,3 млрд. долл. (165,3%);

ұзақ мерзімді портфель – 3,6 млрд. долл. дейін 221,3 млн. долл. (6,5%) өсуі нәтижесінде нетто-кірістер 12,4 млрд. теңгеге (81,5%) өсе отырып, 27,6 млрд. теңгені құрады.

Ұлттық Банктің алтынвалюта активтерін басқару жөніндегі Инвестициялық стратегияға қабылданған өзгерістерге сәйкес 2005 жылы алтынвалюта активтерінің құрылымы өзгертілді. Сөйтіп, эталондық портфельдегі активтерді бұдан әрі түрлендіру мақсатында *қысқа мерзімді портфель* бойынша Германия мемлекеттік бағалы қағаздарының индексі еуро аймағына кіретін барлық елдердің борыштық міндеттемелері кіретін индекске ауыстырылды, сондай-ақ Англия қысқа мерзімді бағалы қағаздарының нарығы кіргізілді.

Ұзақ мерзімді портфель валюталарының қоржынынан швед және дат кроналары, сондай-ақ швейцар франкі алынып тасталды, канада және австралия долларларының, жапон йенінің пайыздық арақатынасы артты. Валюталық портфельдің негізгі үлесі АҚШ долларымен номинирленген активтерден тұрады, бұл жыл ішінде АҚШ долларының нығаюы жағдайында үстеме кірістіліктің ұлғаюына мүмкіндік берді.

Сыртқы басқарудағы активтердің көлемі 588,8 млн. доллардан 334,0 млн. долларға дейін (43,3%) кеміді. Сыртқы басқарудағы алтынвалюта активтері бойынша операциялардан болған нетто-шығындар 322,8 млн. теңгені құрады.

Ішкі басқарудағы активтер 52,3% өсіп, 7,7 млрд. долл. болды, нетто – кірістер 13,3 млрд. теңге (91,1%) өсіп, 27,9 млрд. теңге болды.

Ішкі нарықтағы операциялар бойынша нетто-шығындар 145,7 млн. теңге (1,0%) қысқарып, 14,5 млрд. теңге болды.

Бұл ретте, мемлекеттік бағалы қағаздармен операциялар бойынша нетто-шығындар 5,8 млрд. теңгеге (41,4%) азайды, бұл Ұлттық Банктің қысқа мерзімді ноталарын орналастыру көлемінің 235,1 млрд. теңгеге (59,4%) және оларды орналастыру мерзімінің төмендеуіне байланысты болды. 2005 жылдың аяғында ноталардың көлемі 161,1 млрд. теңгені құрады.

Екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі депозиттері бойынша шығындардың көлемі 1,9 млрд. теңгеге жетіп, 2,9 есе өсті, бұл тарту көлемдерінің ұлғаюына байланысты болды. Үкімет депозиттері бойынша - 2,4 млрд. теңгеге дейін 44,6%-ға, бұған себеп Ұлттық Банктегі депозиттерде орналастырылған қаражаттың едәуір ұлғаюы болды.

Ішкі қаржы жүйесімен, қаржылық емес ұйымдармен және жеке тұлғалармен операциялар бойынша есепке алынуы 2004 жылы Ұлттық Банктің монетарлық емес бөлігінде жүзеге асырылған ұлттық валюта банкноталары мен монеталарын сатып алу бойынша 3,7 млрд. теңге мөлшеріндегі нетто-шығындар есепке алынды, шығындар сомасы 2,5 млрд. теңгені құрады.

Есептік кезеңде банктерге және жеке тұлғаларға берілген заемдар бойынша провизиялар құрылды және жойылды, соның нәтижесінде 352,5 млн. теңге мөлшерінде нетто-кіріс алынды, бұл өткен жылдың көрсеткішінен 345,0 млн. теңге артық.

2005 жылы **монетарлық емес қызмет бойынша** кірістер 309,6 млн. теңгені құрады және 881,0 млн. теңгеге (74,0%) төмендеді, шығындар 6,8 млрд. теңге мөлшерінде қалыптасты, оның ішінде Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігінің шығындары - 904,5 млн. теңге, олар 2,0 млрд. теңгеге (23,2%) төмендеді. Нәтижесінде нетто-шығындар 1,2 млрд. теңгеге төмендей отырып (15,2%), 6,5 млрд. теңгені құрады (ХІ бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 2-қосымша, 10.5.3-кесте).

Кірістердің төмендеуі, негізінен, мынадай баптар бойынша түсімдердің қысқаруы есебінен болды:

кассалық операциялар бойынша кірістер – 2005 жылдан бастап Ұлттық Банктің 106,1 млн. теңгені құраған монета өнімдерін (алтын, коллекциялық, күміс монеталар) сатудан түскен кірістер монетарлық қызметке жатқызылды, көрсетілген кірістер 2004 жылы монетарлық емес қызмет құрамында 114,0 млн. теңге болған еді;

өтелген шығындар – 24,0 млн. теңге болды және 595,4 млн. теңгеге (96,1%) азайды. Есептік кезеңдегі 1,1 млрд. теңге сомадағы кірістердің негізгі үлесі де (кастодиандық және сенімгерлік қызмет бойынша) есепке алудағы өзгерістерге байланысты монетарлық қызмет нәтижелерінің құрамында көрсетілді;

басқа кірістер – 151,4 млн. теңгеге (42,9%) төмендеп, 201,6 млн. теңге сомада қалыптасты. Осы топ бойынша кірістердің төмендеуіне негізінен 2004 жылғы 1 сәуірден бастап Банкнот фабрикасының (Ұлттық Банк филиалының) «Банкнот фабрикасы» РМК-на бөлінуі әсерін тигізді. 2004 жылы монетарлық емес қызметтен түскен кірістердің жалпы сомасындағы Банкнот фабрикасы кірістерінің үлесі 18,0% (214,0 млн. теңге) болды, көрсетілген кірістер 2005 жылы болған жоқ.

Монетарлық емес қызмет бойынша шығындар 2,0 млрд. теңгеге (23,2%) төмендеп, 6 766,4 млн. теңге мөлшерінде, негізінен, 3,7 млрд. теңге сомадағы 2005 жылдан бастап монетарлық қызметке жатқызылған ұлттық валюта банкноталары мен монеталарын дайындауға жұмсалған шығындардың азаюы есебінен қалыптасты.

Есептік жылы негізгі ұлғаю мынадай баптар бойынша болды:

негізгі құрал-жабдықтармен, материалдық емес активтермен және тауар-материалдық құндылықтармен операциялар бойынша шығындар - 201,4 млн. теңгеге (14,9%) өсіп, 1,6 млрд. теңге сомада қалыптасты. Өсуге негізгі құрал-жабдықтар, материалдық емес активтер және тауар-материалдық құндылықтар сатып алу, сондай-ақ 2005 жылдың басынан бері осыдан бұрын «ҚРҰБ қызметін қамтамасыз ету орталығы» РМК-ның балансында есепте тұрған автокөлік құралдарын Ұлттық Банктің балансына қабылдау есебінен амортизациялау бойынша қосымша шығындар себепші болды;

басқа шығындар – 577,2 млн. теңге сомада қалыптасты және 171,7 млн. теңгеге (42,4%), негізінен, бағдарламалық қамтамасыз етуге техникалық қолдау және қызмет көрсету бойынша қызмет көрсету құнының ұлғаюы есебінен, сондай-ақ, ақпараттық шағын жүйелерді бес тапсырма бойынша өнеркәсіптік пайдалануға ендіруге және «Фасти» құжат айналымы жүйесінің нұсқасын жаңартуға байланысты өсті;

қызметкерлерге жұмсалған шығындар – 3,1 млрд. теңгені құрады және 222,0 млн. теңгеге (7,8%) көбейді, бұл 2005 жылғы 1 шілдеден бастап Ұлттық Банктің қызметкерлеріне еңбекақы төлеудің жаңа жүйесін ендіруге байланысты;

әкімшілік шығындар – 1,3 млрд. теңге сомада қалыптасты және 55,4 млн. теңгеге (4,5%) өсті. Өсу, негізінен, 2005 жылғы 1 наурыздан бастап Фрейм Реле арналары жылдамдығының артуына және 2005 жылғы 1 сәуірден бастап Интернет желісіне кіру арнасының өткізу қабілетінің артуына байланысты телекоммуникациялық қызмет құнының артуымен түсіндіріледі;

Ұлттық Банктің **күрделі шығыстары** 1 891,8 млн. теңгеге (71,7%) төмендеп, 746,5 млн. теңге сомада пайдаланылды. Жалпы сомадан, Қаржы нарығы мен қаржы ұйымдарын реттеу және қадағалау агенттігінің шығыстары 141,2 млн. теңгені құрады (ХІ бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 3-қосымша, 10.5.4-кесте).

Күрделі шығыстардың төмендеуі ағымдағы жылы ірі құрылыс объектілерінің және күрделі жөндеудің болмауына байланысты болды. Бұдан басқа, есептік жылы 15,2 млн. теңгеге тек қана «Бағалы қағаздардың орталық депозитарийі» АҚ-ның акцияларын сатып алу жүзеге асырылғанына қарамастан, 2004 жылы «Ұлттық процессинг орталығы» АҚ, «Банкнот фабрикасы» РМК, «Қазақстан актуарлық орталығы» АҚ, «МЖЗҚ» ЖЗҚ» АҚ жарғылық капиталдарына жалпы сомасы 1 022,4 млн. теңге болатын қаражат аударылды.

Ұлттық Банктің ұйымдары. Ұлттық Банктің республикалық мемлекеттік кәсіпорындарының өнім (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) сатудан түскен кірістері 2005 жылы 7,8 млрд. теңгені, өнім (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) өндіру бойынша шығыстар 6,1 млрд. теңгені құрады. Бюджетке корпоративтік табыс салығын төлегеннен кейінгі кәсіпорындардың таза кірісі 1,1 млрд. теңге болды.

Ұлттық Банк кәсіпорындары қызметінің көрсеткіштері таза кірісінің 2004 жылмен салыстырғанда 209,8 млн. теңгеге (24,4%) көбеюімен сипатталады (ХІ бөлімнің 10.5-бөлімшесіне 4-қосымша, 10.5.5-кесте).

Құрылтайшысы Ұлттық Банк болып табылатын акционерлік қоғамдар. Акционерлік қоғамдардың кірісі 2005 жылы 2,1 млрд. теңгені, шығыстары 1,2 млрд. теңгені құрады. Таза кіріс 712,6 млн. теңге мөлшерінде қалыптасты.

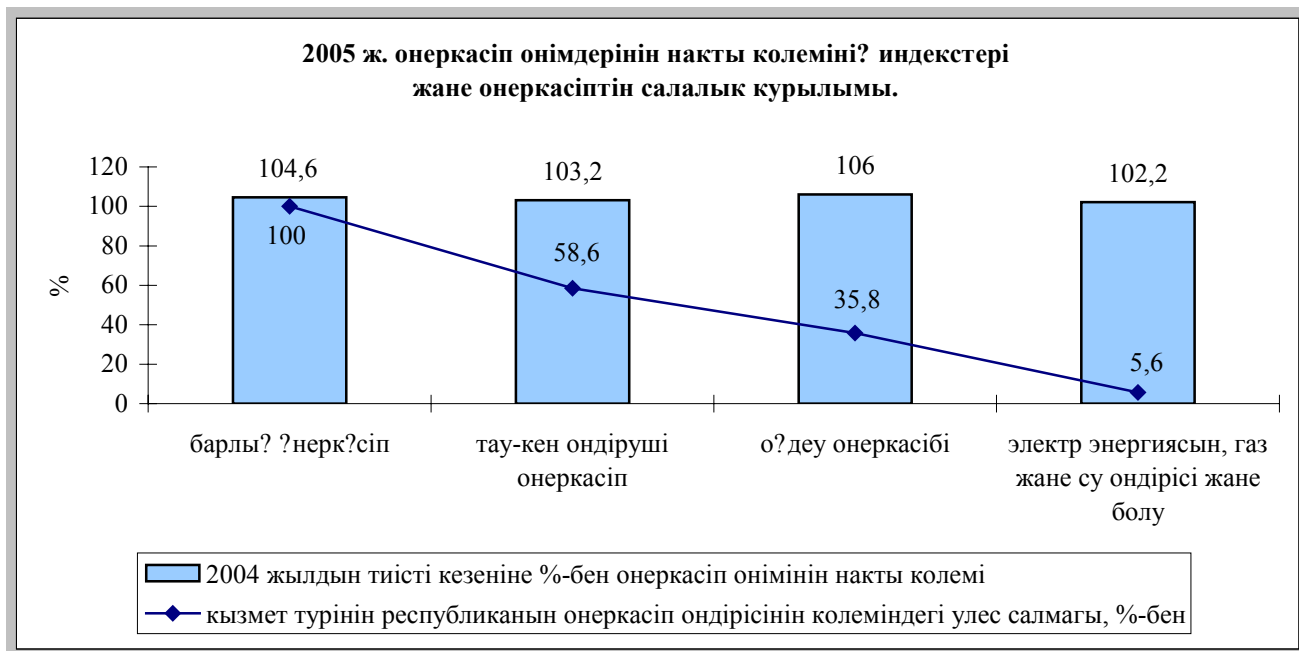
Жалпы алғанда, акционерлік қоғамдар қызметінің нәтижелері негізгі қызмет көрсеткіштерінің жақсаруымен: депозиттерге кепілдік беру жүйесіне қатысушы банктердің күнтізбелік жарналар көлемінің өсуімен, «СТКҚ» АҚ-ның сақтандыру төлемдеріне кепілдік беру резервінің ұлғаюымен, «МЖЗҚ» ЖЗҚ» АҚ-ның таза кірісінің өсуімен сипатталады.

СТАТИСТИКАЛЫҚ ҚОСЫМШАЛАР

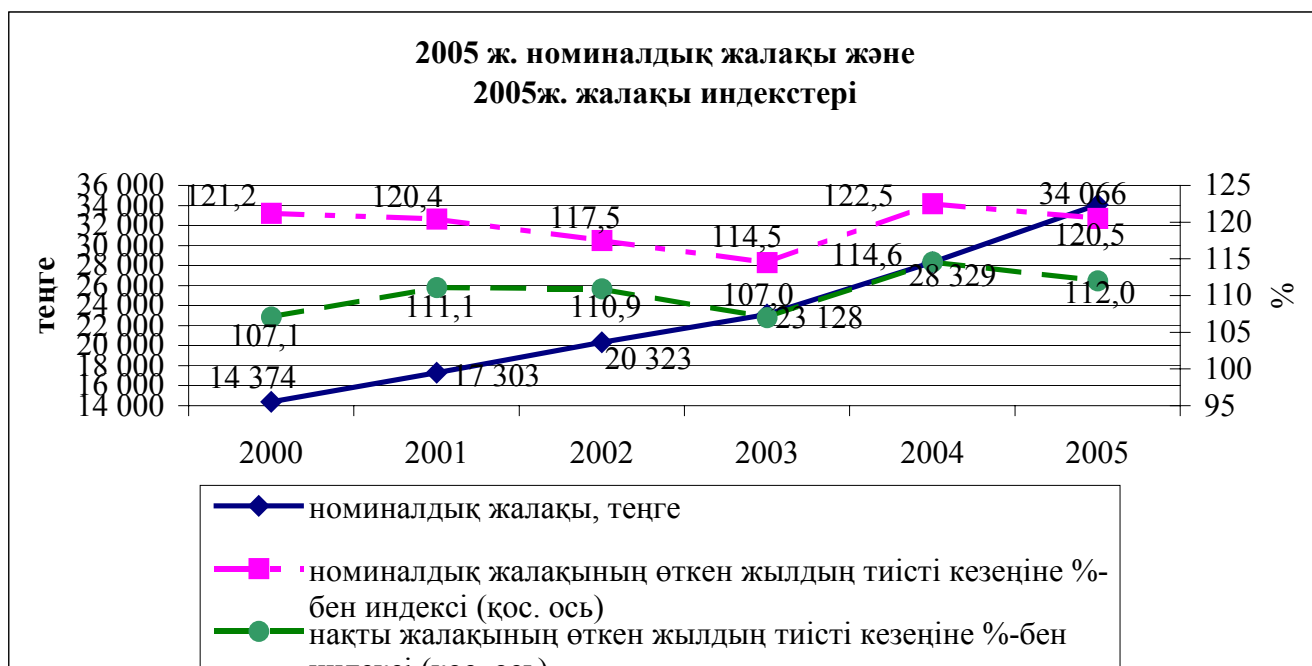
I БӨЛІМНІҢ 1.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	60
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	61
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	62
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	63
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 4-ҚОСЫМША	64
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 5-ҚОСЫМША	65
I БӨЛІМНІҢ 1.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 6-ҚОСЫМША	66
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	67
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	68
I БӨЛІМНІҢ 1.4 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	69
II БӨЛІМНІҢ 2.1 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	70
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	71
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	72
II БӨЛІМНІҢ 2.2 БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	73
IV БӨЛІМГЕ 1-ҚОСЫМША	74
IV БӨЛІМГЕ 2-ҚОСЫМША	75
V БӨЛІМНІҢ 5.3-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	76
V БӨЛІМНІҢ 5.3-БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	77
V БӨЛІМНІҢ 5.4-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	78
V БӨЛІМНІҢ 5.4-БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	79
VI БӨЛІМНІҢ 6.3-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	80
X БӨЛІМНІҢ 10.1-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	81
X БӨЛІМНІҢ 10.1-БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	82
X БӨЛІМНІҢ 10.1-БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	83
X БӨЛІМНІҢ 10.1-БӨЛІМШЕСІНЕ 4-ҚОСЫМША	84
X БӨЛІМНІҢ 10.2-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	85
XI БӨЛІМНІҢ 11.1-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	86
XI БӨЛІМНІҢ 11.2-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	87
XI БӨЛІМНІҢ 11.5-БӨЛІМШЕСІНЕ 1-ҚОСЫМША	88
XI БӨЛІМНІҢ 11.5-БӨЛІМШЕСІНЕ 2-ҚОСЫМША	89
XI БӨЛІМНІҢ 11.5-БӨЛІМШЕСІНЕ 3-ҚОСЫМША	90
XI БӨЛІМНІҢ 11.5-БӨЛІМШЕСІНЕ 4-ҚОСЫМША	91

I бөлімнің 1.1 бөлімшесіне 1-қосымша

1.1.1-сурет

1.1.2-сурет

I бөлімнің 1.2 бөлімшесіне 1-қосымша

1.2.1-кесте

Мониторингке қатысушылар санының динамикасы

	Сұрату жүргізілген тоқсан				
	2005ж. 1-тоқс.	2005ж. 2-тоқс.	2005ж. 3-тоқс.	2005ж. 4-тоқс.	2006 ж. 1-тоқс.
Қатысушы кәсіпорындар саны	1301	1327	1337	1341	1343
олардың ішіндегі ірілері мен орташалары	1015	1007	1013	1004	1114
Ел экономикасындағы ірі және орташа кәсіпорындардың саны	4243	4301	4301	4405	4405
Қатысушы ірі және орташа кәсіпорындардың үлесі (2ж./3ж.ет),%	23,9	23,4	23,6	22,8	25,3
Мониторингке қатысушылардың өнімдерді сатудан түскен кірісінің үлесі, %	66,0	65,6	63,8	71,4	73,0

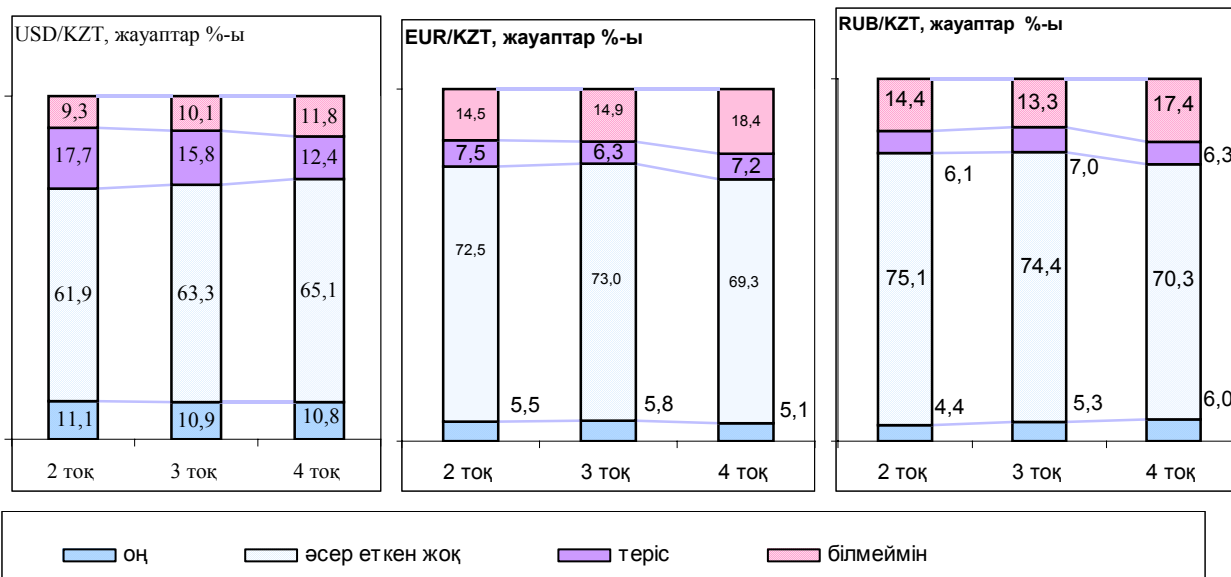
Экономикалық конъюнктураның және қаржылық ахуалдың экономиканың нақты секторындағы 2005ж. (нақты) және 2006ж. I тоқсандағы (күтілетін) өзгерісі

Шаруашылық жүргізудің жалпы шарттарының және олардың факторларының конъюнктурасы

1.2.1-сурет

Валюта бағамының ықпалы

2005 ж. 4-тоқсанда валюта бағамы өзгерісінің кәсіпорындардың шаруашылық қызметіне тигізетін ықпалын бағалау.

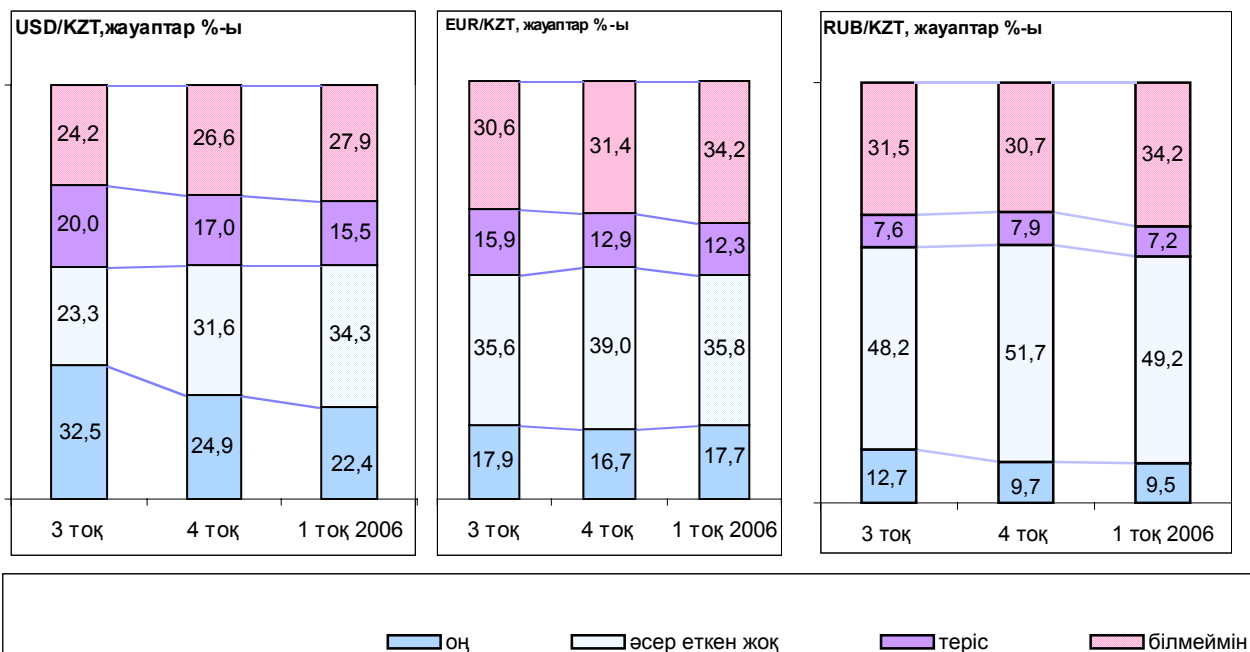

Теңгенің АҚШ долларына қатысты бағамы өзгерісінің шаруашылық қызметіне тигізген оң ықпалын кәсіпорындардың 10,8%-ы, еуроға қатысты – 5,1%-ы және ресей рубліне қатысты – 6%-ы атап өтті. Теріс ықпалын тиісінше 12,4%, 7,2% және 6,3% кәсіпорын атап өтті. Кәсіпорындардың көпшілігі – тиісінше 65,1%, 69,3% және 70,3% кәсіпорын теңге бағамы өзгерісінің ықпалын байқамады.

I бөлімнің 1.2 бөлімшесіне 2-қосымша

1.2.2-сурет

2006 ж. 1-тоқсанның аяғына күтілетін валюта бағамының өзгерісін бағалау.

22,4% кәсіпорын теңгенің АҚШ долларына, 17,7% кәсіпорын еуроға, 9,5% кәсіпорын ресей рубліне қатысты нығайуын күтеді;

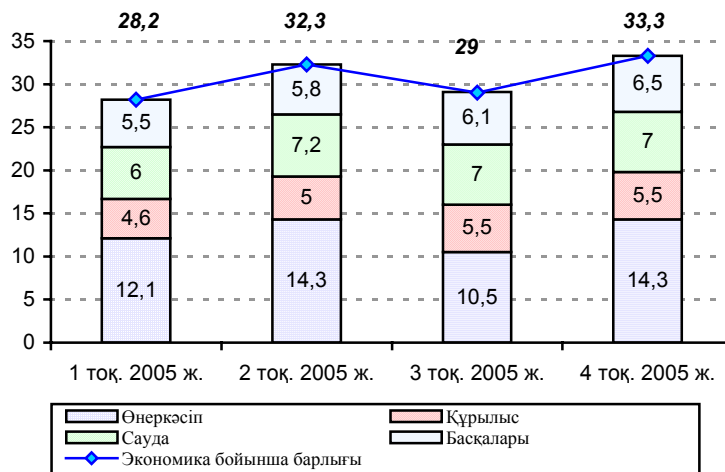
2) тиісінше 15,5%, 12,3% және 7,2% кәсіпорын теңгенің құнсыздануын күтеді;

3) тиісінше 34,3%, 35,8% және 49,2% кәсіпорын 2006 ж. 1-тоқсанда теңгенің бағамы өзгермейді деп есептейді.

1.2.3-сурет

1.2. Банктердің кредиттері

2005 ж. 4-тоқсанда алдыңғымен салыстырғанда кредит алған кәсіпорындардың үлесі 29%-дан 33,3%-ға дейін, бірінші кезекте өнеркәсіп (14,3%), сауда және жөндеу (7%) және құрылыс (5,5%) кәсіпорындары өскен.

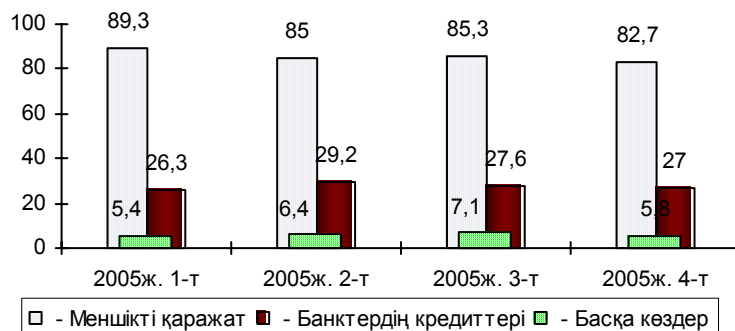

I бөлімнің 1.2 бөлімшесіне 3-қосымша

1.2.4-сурет

1.3. Айналым қаражатын қаржыландыру көздерін бағалау

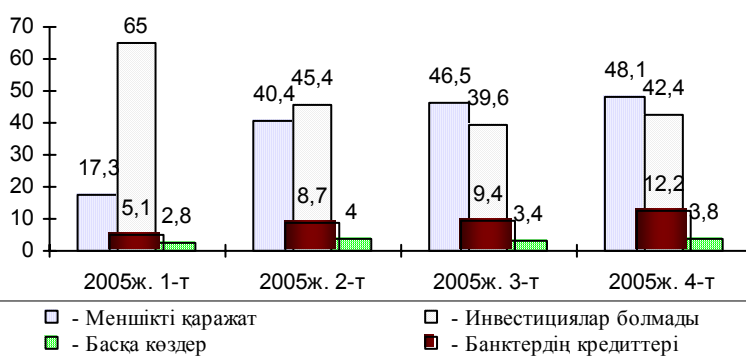
2005 ж. 4-тоқсанда 3-тоқсанмен салыстырғанда айналым қаражатын толықтыруды қаржыландыру үшін меншікті қаражатты пайдаланатын кәсіпорындардың үлесі біршама азайды (82,7%). Сондай-ақ айналым қаражатын қаржыландыру үшін басқа көздерді пайдаланған кәсіпорындардың саны (5,8%) және банктердің кредиттерін пайдаланған кәсіпорындардың саны да азайды (27%).

1.2.5-сурет

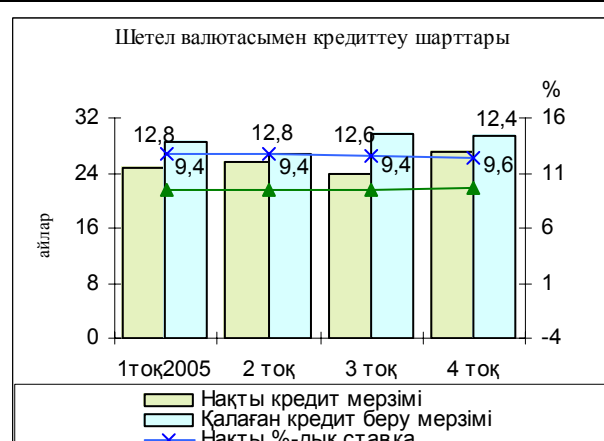
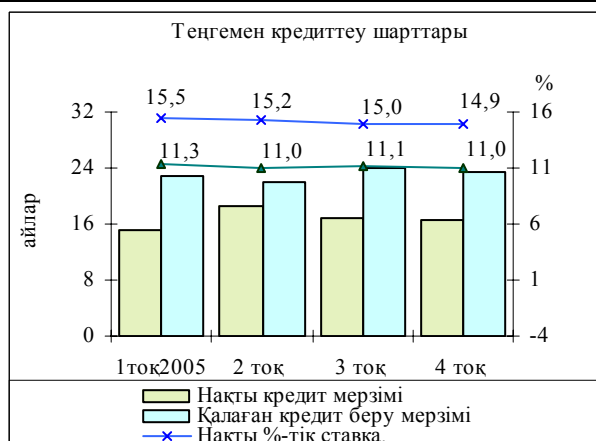
Инвестицияларды қаржыландыру көздерін бағалау

2005 ж. 4-тоқсанда 3-тоқсанмен салыстырғанда инвестициялар үшін меншікті қаражатын және банктердің кредиттерін пайдаланған кәсіпорындардың саны артқан – 48,1% және 12,2%. Сондай-ақ негізгі қаражатқа инвестицияларды қаржыландыруды жүзеге асырмайтын кәсіпорындардың үлесі артты – 42,4%. Осы деректер кәсіпорындардың инвестициялық белсенділігінің өсуін сипаттайды.

1.2.6-сурет

Кредиттеу шарттары

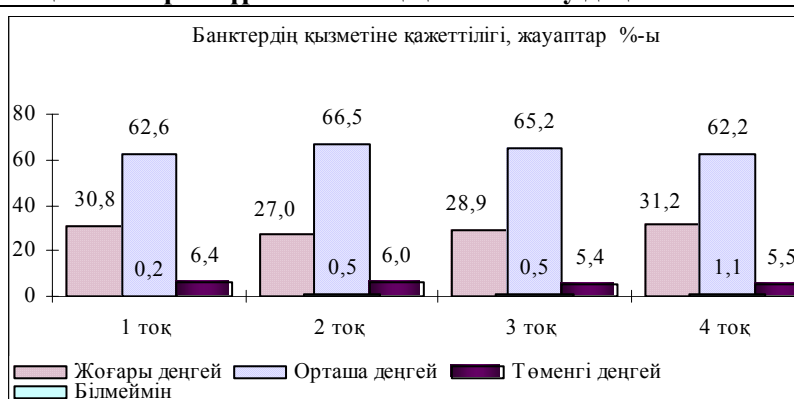
2005 ж. 4-тоқсанда кредиттеу шарттарында айтарлықтай өзгеріс болған жоқ: теңгемен және шетел валютасымен берілетін кредиттер бойынша орташа пайыздық ставка іс жүзінде өзгермеді. Кәсіпорындар алғысы келетін пайыздық ставка туралы да өндірістік активтердің рентабельділігі тұрғысынан алғанда осыны айтуға болады.

I бөлімнің 1.2 бөлімшесіне 4-қосымша

1.2.7-сурет

Кәсіпорындардың банктер көрсететін қызметтерге сұранысының қанағаттану деңгейі

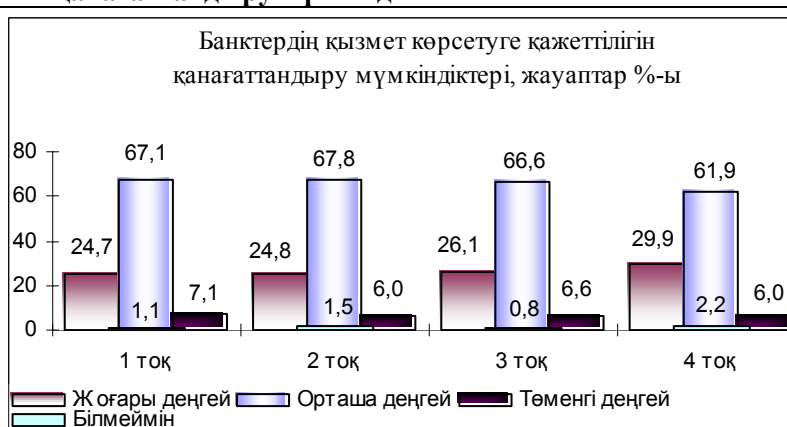
2005 ж. 4-тоқсанда 31,2% кәсіпорын банктердің қызмет көрсетуіне жоғары қажеттілік танытты. Тиісінше, 62,2% кәсіпорын осы көрсеткіштің орташа деңгейін атап өтті. 5,5% кәсіпорын банктердің қызмет көрсетуіне төмен қажеттілік танытты. Банктердің қызмет көрсетуіне қажеттілікті қанағаттандыру деңгейін 95,6% кәсіпорын қалыпты деп, 4,4% кәсіпорын төмен деп бағалады.

1.2.8-сурет

1.7. Банктердің қызметіне қажеттілікті қанағаттандыру мүмкіндігі

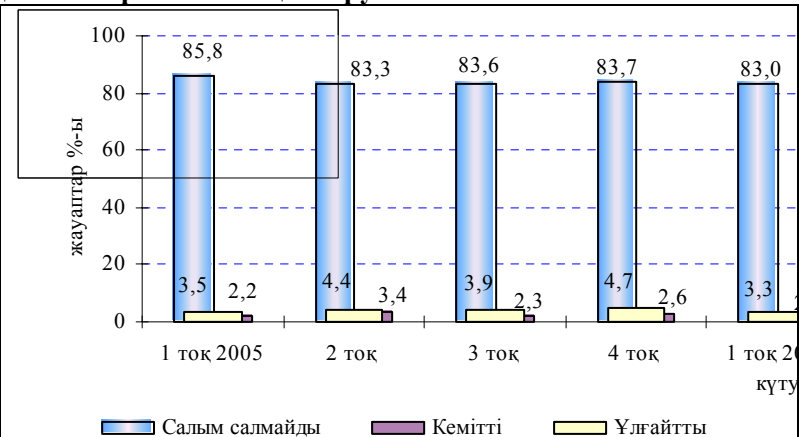
2005 ж. 4-тоқсанда сұрату жүргізілген кәсіпорындардың 29,9%-ы банктердің қызметін алу мүмкіндігінің жоғарылығын, 61,9%-ы – орташа деңгейін және 6%-ы – осы көрсеткіштің төмен деңгейін атап өтті.

1.2.9-сурет

1.8. Кәсіпорындардың банктердегі депозиттері көлемінің өзгеруі

2005 ж. 4-тоқсанда алдыңғымен салыстырғанда кәсіпорындардың үлесі: 1) банктердің депозиттерінде салымдары жоқтары аз ғана ұлғайған (83,7%-ға дейін); 2) банктердегі депозиттерін көбейткендері артқан (4,7%); 3) депозиттерін азайтқандары сондай-ақ артқан (2,6%). 2006 ж. 1-тоқсанда айтарлықтай өзгерістер күтілмейді.

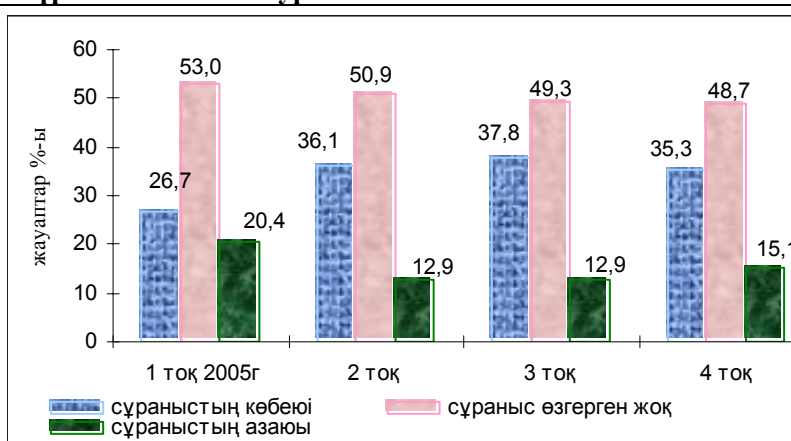
I бөлімнің 1.2 бөлімшесіне 5-қосымша

2. Дайын өнім бағаларының өзгерісін, іскерлік белсенділікті және экономиканың нақты секторының қаржылық жағдайын бағалау

1.2.10-сурет

2.1. Кәсіпорындардың дайын өніміне сұраныс конъюнктурасы

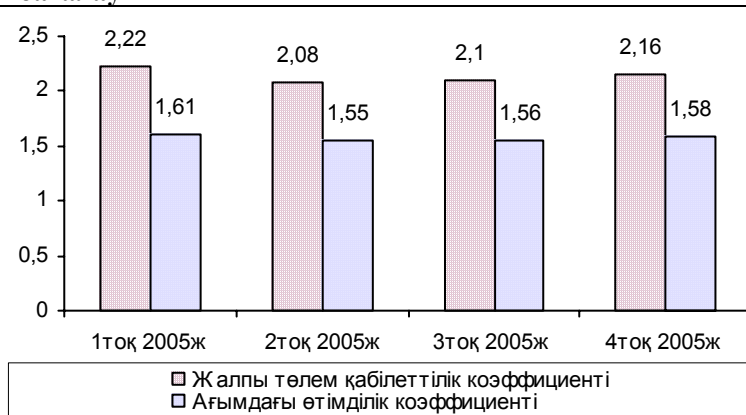
2005 ж. 4-тоқсанда 3-тоқсанмен салыстырғанда дайын өнімге сұранысқа жағдай нашарлаған: сұраныстың артқанын атап өткен кәсіпорындардың үлесі 35,3%-ға дейін азайған; бір мезгілде сұраныстың төмендегенін атап өткен кәсіпорындардың үлесі 15,1%-ға дейін артқан. 2006 ж. 1-тоқсанда дайын өнімге сұраныстың ары қарай түсетіні күтіледі.

1.2.11-сурет

2.2. Төлем қабілетін және өтімділікті бағалау

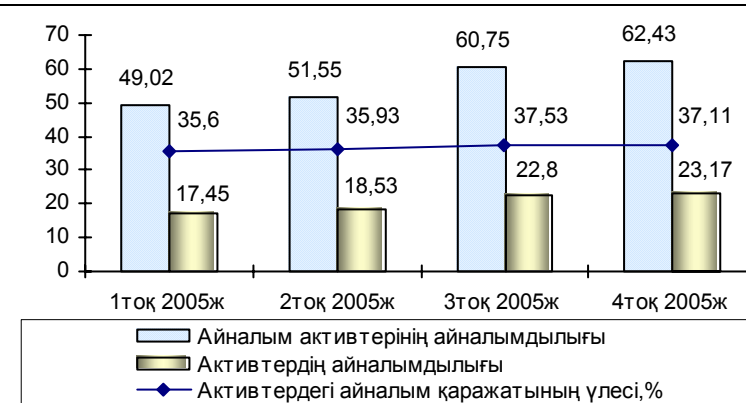
Айналым активтері ағымдағы міндеттемелерді толық жауып қана қоймай (4-тоқсанда ағымдағы өтімділік коэффициенті 1,58 болды) инвестициялардың ең төменгі кепілдігіне мүмкіндік береді. Нақты сектордың міндеттемелерді барлық активтерімен жабу қабілеті тиімді деңгейде қалып отыр: жалпы төлем қабілетінің коэффициенті 2,16.

1.2.12-сурет

2.3. Іскерлік белсенділікті бағалау

2005 ж. 4-тоқсанда 3-тоқсанмен салыстырғанда айналым қаражатының активтердегі үлес салмағы 37,1%-ға азайған. 4-тоқсанда өнім сатудан түскен түсімнің көлемі активтерге орналастырылған қаражаттың 23,2%-ының және айналым активтеріне орналастырылған қаражаттың 62,4%-ының орнын толтырады. Осы көрсеткіштер кәсіпорындардың іскерлік белсенділігінің айтарлықтай артқанын сипаттайды.

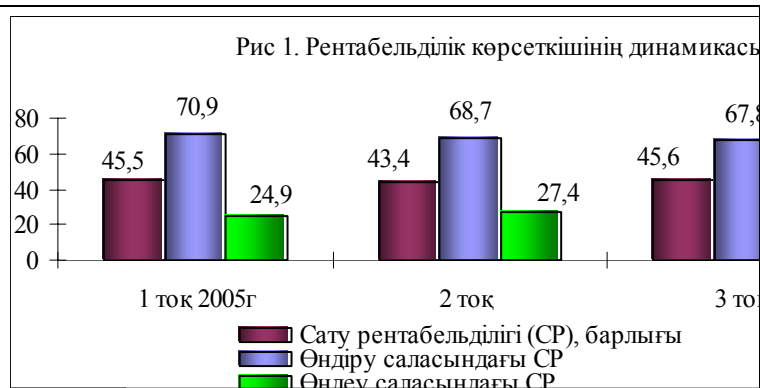

I бөлімнің 1.2 бөлімшесіне 6-қосымша

1.2.13-сурет

2.4. Сату рентабельділігін бағалау

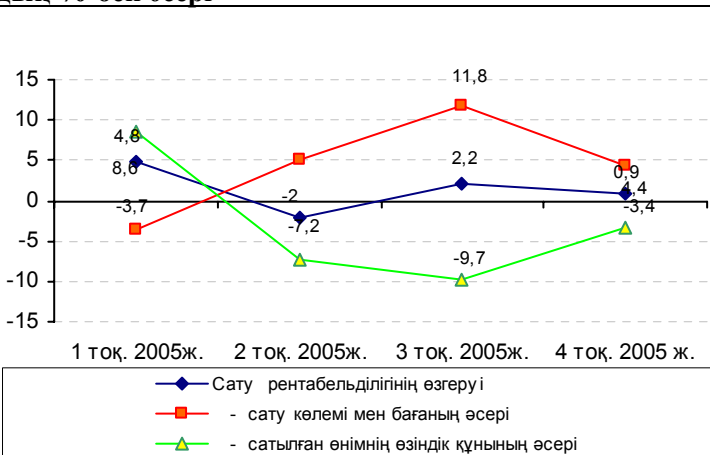
2005 ж. 4-тоқсанда өндіру саласындағы (69,1%) осы көрсеткіштің жоғары деңгейімен негізделген сату рентабельділігі (46,5%) болып отыр. Өңдеу саласында көрсеткіш артқан (31%-дан 31,8%-ға). Осылайша, өндіру саласы тұтастай алғанда инвестициялар үшін аса тартымды сала болып қалып отыр.

1.2.14-сурет

2.5. Сату рентабельділігіне факторлардың %-бен әсері

2005 ж. 4-тоқсанда 3-тоқсанмен салыстырғанда сату рентабельділігі негізгі факторлардың жиынтық әсері салдарынан 0,9%-ға артқан: 1) сату көлемінің (сатылған өнімнің бағасы мен нақты көлемі) өзгеруі сату рентабельділігінің 4,4%-ға өсуіне алып келген; 2) сатылған өнімнің өзіндік құнының өсуі сату рентабельділігінің 3,4%-ға азаюына алып келген. Нәтижесінде сату рентабельділігі 46,5%-ға дейін артқан.

I бөлімнің 1.4 бөлімшесіне 1-қосымша

Қазақстан Республикасының Төлем балансы: талдамалық көрінісі

млн. АҚШ доллары

	2003	2004	2005	2005			
				I	II	III	IV
A. Ағымдағы шот	-272,6	454,9	-485,7	439,5	253,2	-187,7	-990,7
Сауда балансы	3679,0	6785,4	10321,8	2258,9	2711,2	2827,3	2524,4
Экспорт	13232,6	20603,1	28300,6	5753,1	7512,9	7509,0	7525,6
Импорт	-9553,6	-13817,7	-17978,8	-3494,2	-4801,7	-4681,7	-5001,2
Қызмет көрсету балансы	-2040,4	-3027,0	-5215,4	-737,2	-1209,8	-1459,6	-1808,7
Экспорт	1712,3	1999,1	2251,0	482,0	534,0	611,5	623,6
Импорт	-3752,7	-5026,2	-7466,4	-1219,2	-1743,8	-2071,1	-2432,3
Кірістер балансы	-1746,6	-2815,3	-5179,7	-1072,9	-1180,3	-1402,1	-1524,3
Тартылған кредиттер мен заемдар бойынша сыйақы төлемдері	-277,5	-410,2	-817,9	-177,3	-196,5	-196,0	-248,0
Тікелей инвесторлардың кірістері	-1448,3	-2331,8	-4611,5	-929,5	-1057,9	-1270,6	-1353,4
Ұлттық Қордың резервтері мен активтері бойынша сыйақы	191,7	258,5	410,0	91,6	103,0	95,6	119,8
Баскасы (нетто)	-212,5	-331,8	-160,3	-57,7	-28,9	-31,1	-42,6
Ағымдағы трансферттер	-164,7	-488,2	-412,4	-9,3	-67,8	-153,3	-182,0
B. Капиталмен және қаржымен операциялардың шоты	2738,0	4489,0	531,9	-59,5	-612,2	562,0	641,6
Капиталмен операциялар шоты	-27,8	-20,3	13,9	4,9	10,9	-3,4	1,5
Қаржылық шот	2765,8	4509,2	517,9	-64,4	-623,1	565,4	640,0
Тікелей инвестициялар	2213,4	5391,6	1721,1	651,8	-703,6	885,9	887,0
қаржыландыру (нетто)	4479,6	9614,9	6170,0	1397,2	1118,8	1848,8	1805,2
өтеу	-2266,2	-4223,3	-4448,9	-745,4	-1822,4	-962,9	-918,2
Портфельдік инвестициялар	-1891,0	-417,8	-4044,0	-220,8	240,0	-647,5	-3415,6
o.i. Үкіметтің еуробондтары	54,3	21,2	-59,8	4,7	-29,2	-18,2	-17,1
Туынды қаржы құралдары (нетто)	15,9	-46,4	-112,6	-130,9	3,9	21,6	-7,2
Басқа да орташа және ұзақ мерзімді инвестициялар	2188,3	1947,5	2187,4	416,3	458,8	259,3	1053,0
Сауда кредиттері	47,2	16,8	113,4	-11,9	6,7	169,2	-50,6
ҚР Үкіметі кепілдік берген	-0,8	91,0	-34,1	-7,3	-3,3	32,0	-55,5
Басқалары (нетто)	48,0	-74,2	147,5	-4,6	10,0	137,2	4,9
Заемдар	1866,1	1930,7	2074,1	428,2	452,1	90,1	1103,6
ҚР Үкіметі	57,4	-65,7	-848,0	-126,6	-228,4	25,6	-518,7
Тартқан							
Қаржыландыру (игеру)	204,2	199,7	85,8	8,6	20,1	43,0	14,2
Борышты өтеу (есептелгені)	-146,9	-265,4	-933,8	-135,1	-248,5	-17,3	-532,9
Басқалары (нетто)	1808,7	1996,4	2922,1	554,8	680,5	64,5	1622,3
Баскасы (нетто)	275,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Басқа да қысқа мерзімді капитал	239,2	-2365,7	766,0	-780,7	-622,3	46,1	2122,8
C. Қателер мен қалып қойғандар	-931,9	-944,9	-1990,9	-224,0	-699,7	-178,7	-888,4
D. Жалпы баланс	1533,5	3999,0	-1944,7	156,0	-1058,7	195,6	-1237,5
E. Қаржыландыру	-1533,5	-3999,0	1944,7	-156,0	1058,7	-195,6	1237,5
ҚҰБ-нің резервтік активтері	-1533,5	-3999,0	1944,7	-156,0	1058,7	-195,6	1237,5
ХВҚ-ның кредиті	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

I бөлімнің 1.4 бөлімшесіне 2-қосымша

Қазақстан Республикасының сыртқы секторының негізгі көрсеткіштері

	2003	2004	2005
Ағымдағы операциялар шотының сальдосы (млн. долл.)	-273	455	-486
- ЖІӨ-ге %-бен	-0,9	1,1	-0,9
Тауарлар мен қызмет көрсетудің экспорты (кезең ішінде млн. долл.)	14945	22602	30552
- ЖІӨ-ге %-бен	48,4	52,4	54,5
Тауарлар мен қызмет көрсетудің импорты (кезең ішінде млн. долл.)	13306	18844	25445
- ЖІӨ-ге %-бен	43,1	43,7	45,4
Нақты тиімді айырбас бағамы (өткен жылдың желтоқсанына индекстің пайызбен өзгерісі)	-2,5	6,1	6,2
Сауда шарттары (өткен жылға жыл ішіндегі орташа индекстің пайызбен өзгерісі)	0,4	16,0	21,4
Тікелей шетелдік инвестициялардың нетто-ағыны (кезең ішінде млн. АҚШ долл.)	2213	5392	1721
- ЖІӨ-ге %-бен	7,2	12,5	3,1
Жалпы сыртқы борыш (кезең аяғында млн. АҚШ долл.)	22920	31941	41516
Мемлекеттік және мемлекет кепілдік берген сыртқы борыш	3623	3366	2369
Фирмааралық берешек	11983	16615	18591
Банк секторының сыртқы борышы	3519	6858	13901
Басқа да борыштық міндеттемелер	3795	5101	6655
ҚРҰБ-нің халықаралық резервтері (кезең аяғында млн. АҚШ долл.)	4962	9280	7070
- тауар және қызмет көрсету импорты айлармен	4,5	5,9	3,3
ҚР Ұлттық қоры (кезең аяғында млн. АҚШ долл.)	3663	5065	8073

I бөлімнің 1.4 бөлімшесіне 3-қосымша

Қазақстан Республикасының сыртқы борышының абсолюттік және салыстырмалы параметрлері

Көрсеткіштің атауы	2002	2003	2004	2005	Берешек (ХҚДБ)	
					Төмен	Бір қалыпты
А. Абсолюттік параметрлері (млн. АҚШ долл.)						
1. Жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	18 251,5	22 920,2	31 940,8	41 516,2		
<i>оның ішінде фирмааралық берешек</i>	10 709,7	11 983,0	16 615,5	18 590,6		
2. Фирмааралық берешекті қоспағанда жалпы сыртқы борыш (кезең аяғына)	7 541,8	10 937,2	15 325,3	22 925,6		
3. Ұзақ мерзімді борышты өтеу және оған қызмет көрсету бойынша есептелген жиынтық төлемдер	4 094,9	5 258,7	8 104,9	10 854,0		
фирмааралық берешекті өтеуді және оған қызмет көрсетуді қоспағанда	2 260,7,2	2 626,4	3 439,1	5 438,3		
4. Тауар және факторлық емес қызмет көрсету экспорты (ТҚЭ)*	11 567,3	14 944,9	22 602,3	30 551,6		
Б. Салыстырмалы параметрлер						
1. Жан басына шаққанда жалпы сыртқы борыш (АҚШ долл.)	1 228,4	1 532,7	2 118,8	2 728,2		
фирмааралық берешекті қоспағанда	507,6	731,4	1 016,6	1 506,5		
2. Жалпы сыртқы борыштың ЖІӨ-ге қатынасы (%)	74,8	74,3	74,0	74,0	<48	48-80
фирмааралық берешекті қоспағанда	30,9	35,5	35,5	40,9		
3. Жалпы сыртқы борыштың ТҚЭ-ға қатынасы (%)	157,8	153,4	141,3	135,9	<132	132-220
фирмааралық берешекті қоспағанда	65,2	73,2	67,8	75,0		
4. Борышты өтеу және оған қызмет көрсету бойынша төлемдердің ТҚЭ-ға қатынасы (%)	35,4	35,2	35,9	35,5	<18	18-30
фирмааралық берешекті қоспағанда	19,5	17,6	15,7	17,8		
5. Сыйақы төлемдерінің ТҚЭ-ға қатынасы (%)	5,8	4,8	3,9	5,0	<12	12-20
6. Ұзақ мерзімді борыштың жалпы сыртқы борышқа қатынасы	89,9	87,7	89,8	83,2		

Анықтама үшін:

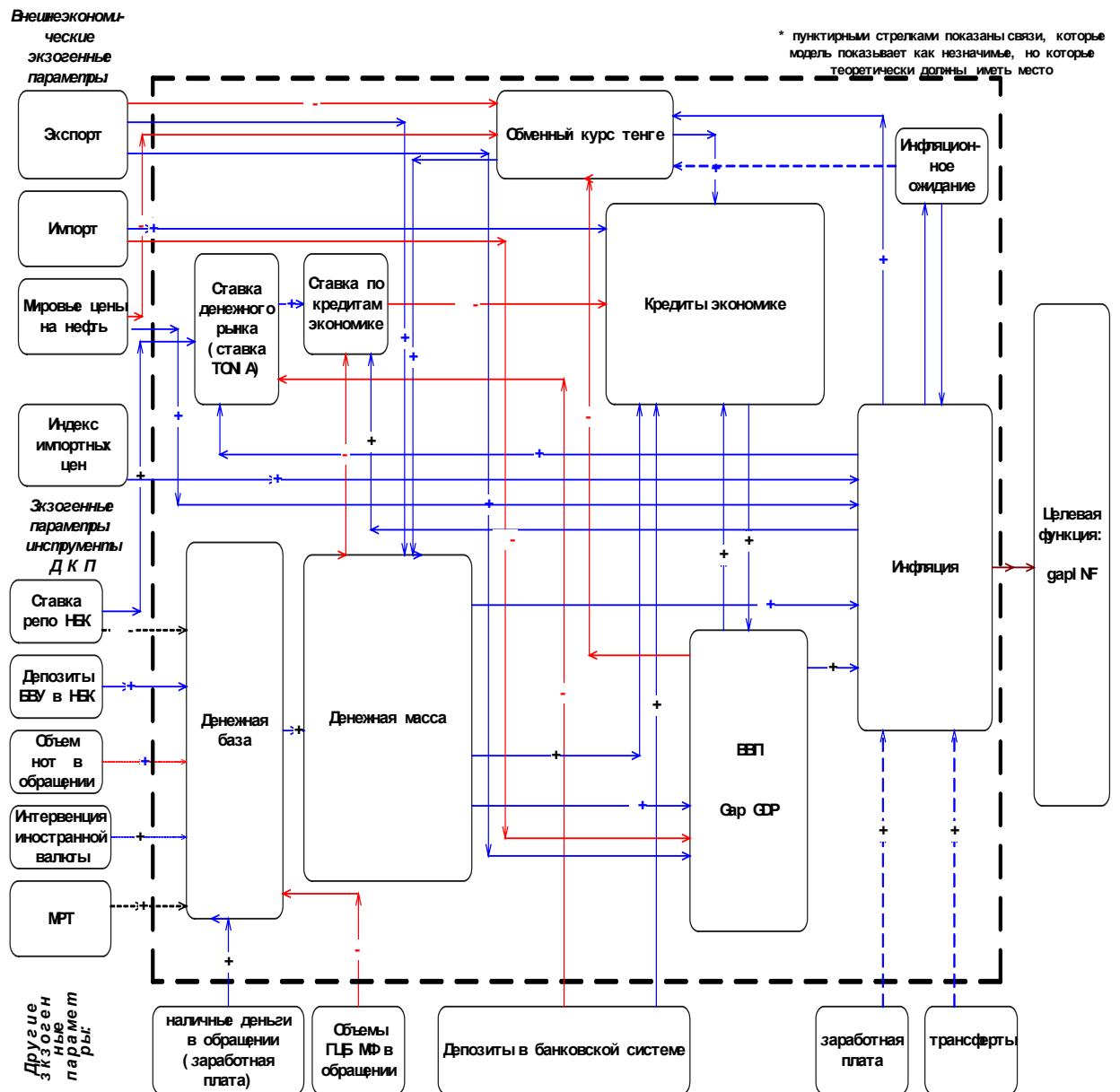
Тұрғындар (мың адам)

ЖІӨ (млрд. АҚШ долл.)

2002 – 14 858; 2003 – 14 954; 2004 – 15 075; 2005 – 15 218

2002 – 24,4; 2003 – 30,8; 2004 – 43,2; 2005 – 56,1

II бөлімнің 2.1 бөлімшесіне 1-қосымша

II бөлімнің 2.2 бөлімшесіне 1-қосымша

2.2.1-кесте

	Көрсеткіштер (млн. АҚШ долл.)	Сомасы	
		01.01.05	01.01.06
1	Жалпы алтынвалюта активтері, барлығы	9 276,654	7 069,705
	Оның ішінде:		
1.1.	Монетарлық алтын	803,562	985,512
1.2.	Еркін айырбасталатын валютадағы және СДР-дегі активтер	8 473,093	6 084,192
а)	Қолма-қол шетел валютасы (ЕАВ)	3,299	2,654
б)	Еркін айырбасталатын валютадағы депозиттер	1 092,017	669,459
в)	Бағалы қағаздарға кепілге берілген еркін айырбасталатын валютадағы кредиттер	539,924	290,800
г)	Еркін айырбасталатын валютадағы акциялардан басқа бағалы қағаздар	6 836,278	5 104,825
д)	Қаржылық деривативтер және басқа да шоттар	1,575	16,454
2	Сыртқы міндеттемелер (ЕАВ)	3,297	3,849
	оның ішінде:		
2.1.	Халықаралық қаржылық ұйымдар алдындағы міндеттемелер	0,314	1,001
2.2.	Орташа-ұзақ мерзімді кредиттер	1,903	1,903
2.3.	Қаржылық деривативтер	0,050	0,080
2.4.	Басқа да шоттар	1,030	0,866
3	Таза халықаралық резервтер (1-2), барлығы	9 273,358	7 065,856

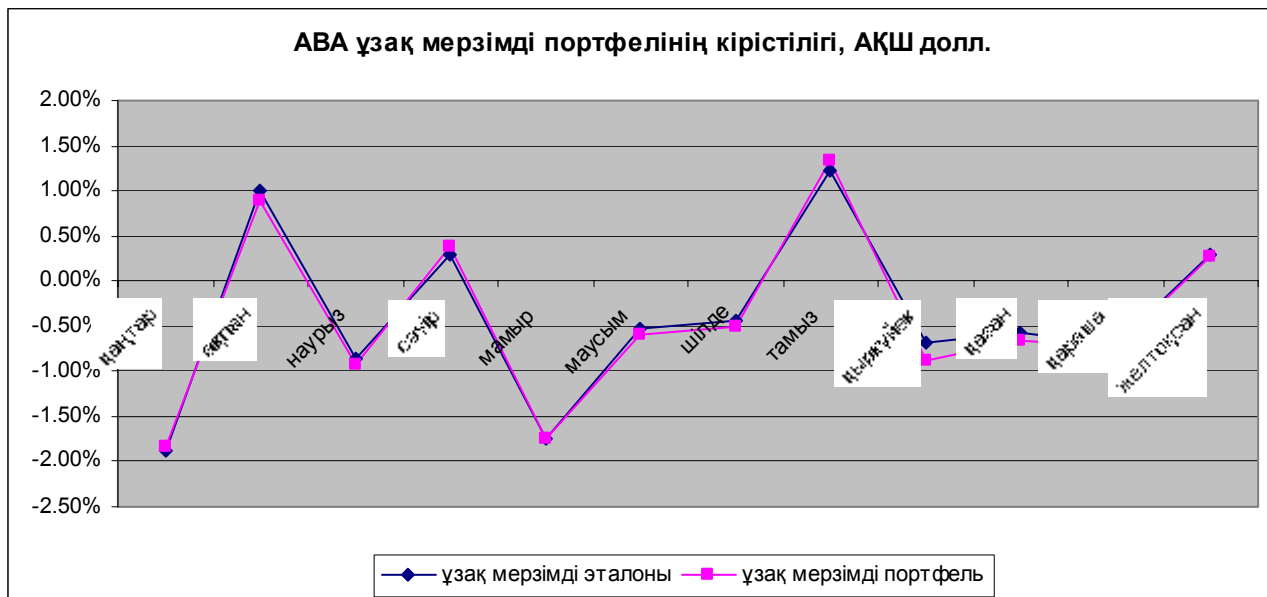
2.2.2-кесте

Ішкі басқарудағы валюталық активтердің кірістілік қисық сызығына бөлу

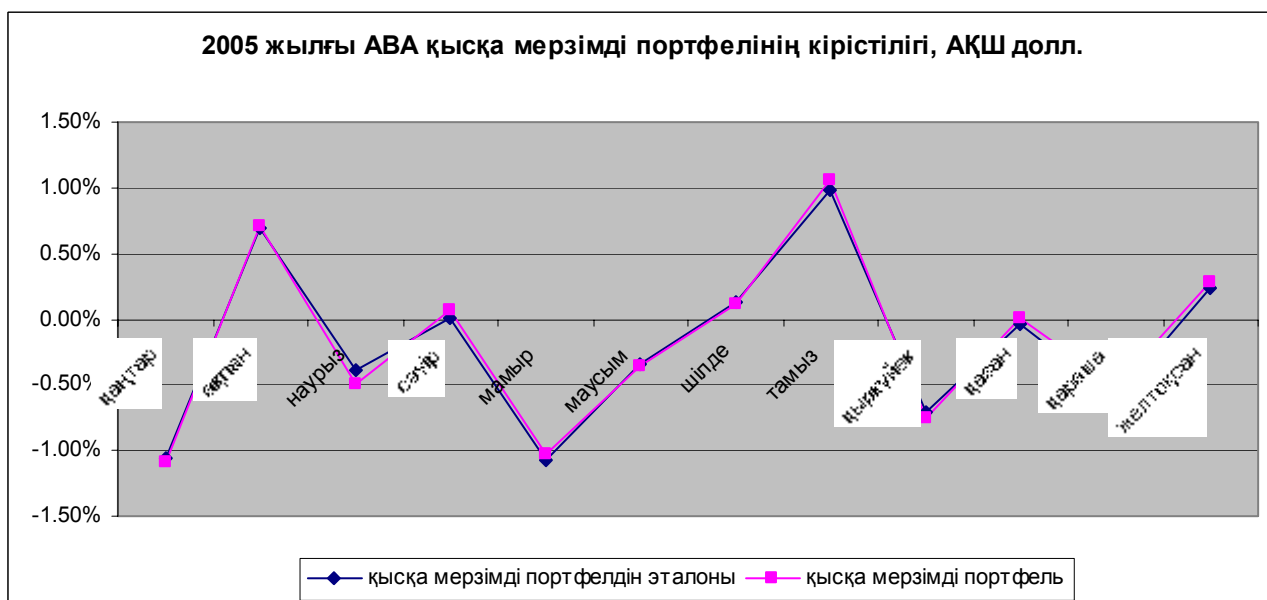
	<1 жылдан кем	1 – 3 жыл	3 – 10 жыл
1 тоқсан	17%	72%	11%
2 тоқсан	26%	60%	14%
3 тоқсан	27%	58%	16%
4 тоқсан	21%	62%	17%

II бөлімнің 2.2 бөлімшесіне 2-қосымша

2.2.1-сурет

2.2.2-сурет

II бөлімнің 2.2 бөлімшесіне 3-қосымша

АВА портфелінің басқарушылары бойынша 2005 жылғы үстеме кірістіліктің салыстырмалы кестесі³ (кірістілік әрбір қосалқы портфельдің меншікті валютасымен есептелген).

млн. АҚШ доллары

Басқарушы	Нарықтық құны	Портфель кірістілігі	Эталон портфель кірістілігі	Үстеме кірістілік
Валюталық активтердің ұзақ мерзімді портфелі				
Барлығы	3 443,86	-4,56%	-4,92%	0,36%
АҚШ долларымен деноминирленген қосалқы портфель				
Барлығы	1 205,38	2,32%	1,78%	0,54%
Ұлттық Банк	866,61	2,42%	1,78%	0,65%
1-Басқарушы	163,98	2,18%	1,85%	0,33%
2-Басқарушы	174,78	2,41%	1,70%	0,71%
АҚШ-тың инфляциялық бағалы қағаздарының қосалқы портфелі				
Ұлттық Банк	177,29	3,22%	3,03%	0,19%
Еуромен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	1 201,78	2,32%	2,04%	0,28%
Фунт стерлингпен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	342,58	5,11%	5,01%	0,10%
Канада долларымен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	173,24	2,13%	1,93%	0,20%
Австралия долларымен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	172,73	5,02%	4,91%	0,10%
Жапон йенімен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	170,87	0,13%	0,04%	0,09%
Валюталық активтердің қысқа мерзімді портфелі				
Барлығы	2 221,70	-2,00%	-2,17%	0,17%
АҚШ долларымен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	1 114,94	3,36%	3,05%	0,31%
Еуромен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	885,65	2,10%	2,01%	0,09%
Фунт стерлингпен деноминирленген қосалқы портфель				
Ұлттық Банк	221,12	2,07%	1,96%	0,11%

³ басқарушыларға комиссиялық сыйақыны есептегенде

IV бөлімге 1-қосымша

2005 жылы шығарылған мерейтойлық және ескерткіш монеталар

1. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 100 теңгелік, 2006 жылғы қысқы Олимпиадалық ойындарға арналған монета;
2. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 500 теңгелік, “Қазақстан Петроглифтері” монеталар сериясынан “Салт атты” монетасы;
3. “Нейзильбер” қоспасынан жасалған, номиналы 50 теңгелік Ұлы Отан соғысындағы Жеңістің 60-жылдығына арналған монета;
4. “Нейзильбер” қоспасынан жасалған, номиналы 50 теңгелік Қазақстан Республикасы Конституциясы қабылдануының 10 жылдығына арналған монета;
5. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 500 теңгелік, “Ертеде соғылған монеталар” монеталар сериясынан “Драхма” монетасы;
6. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 500 теңгелік, “Көшпенділер алтыны” монеталар сериясынан “Жолбарыстың басы” монетасы;
7. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 500 теңгелік, “Қолданбалы өнер” монеталар сериясынан “Адырна” монетасы;
8. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 500 теңгелік, “Архитектуралық және тарихи ескерткіштер” монеталар сериясынан “Жошы хан кесенесі” монетасы;
9. Сынамы 925 күмістен жасалған, номиналы 500 теңгелік, “Қазақстанның Қызыл кітабы” монеталар сериясынан “Жайран” монетасы;
10. БҰҰ-ның 60 жылдығына арналған, номиналы 100 теңгелік, биколорлы құрама монета, монетаның ішкі дискісі ақ түсті “нейзильбер” қоспасынан, сыртқы сақина сары түсті “нибрасс” қоспасынан дайындалған;
11. Сынамы 999 алтыннан жасалған, номиналы 100 теңгелік «Көне Түркістан» монетасы;
12. Сынамы 999 алтыннан жасалған, номиналы 500 теңгелік екі гауһар орнатылған “Қызыл бөрі” монетасы.

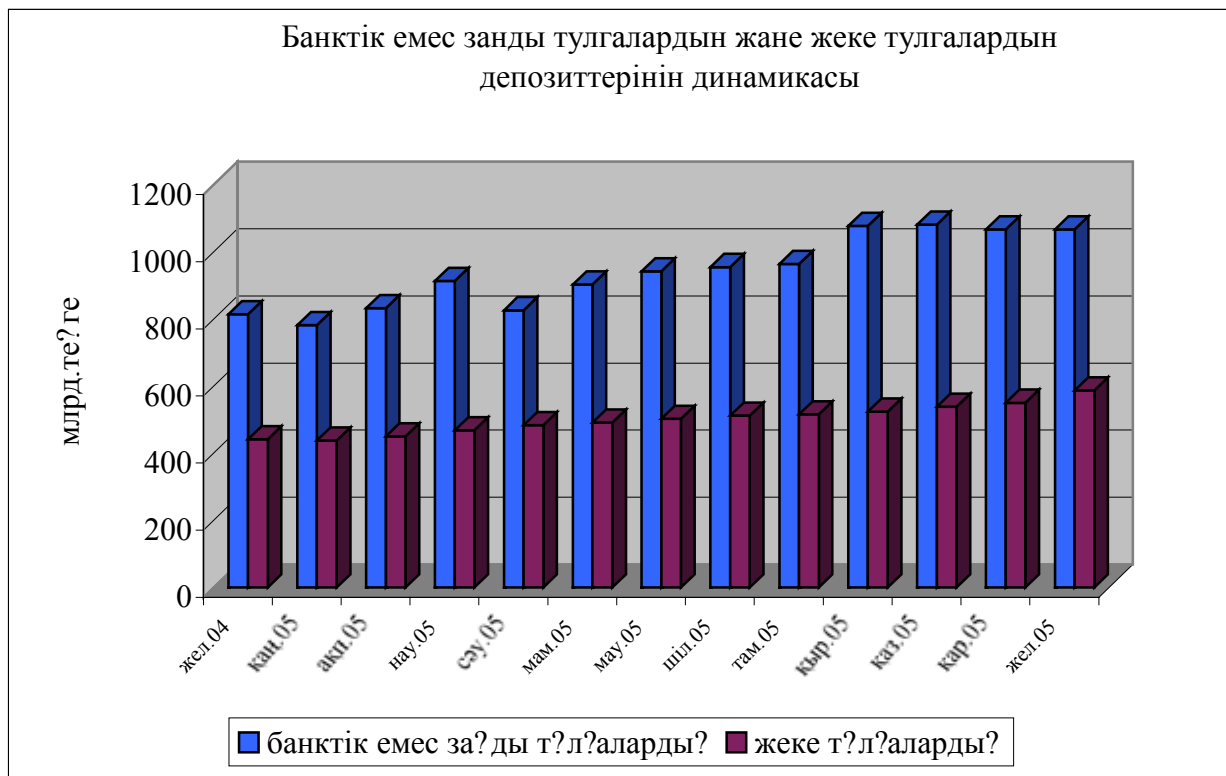
IV бөлімге 2-қосымша

Екінші деңгейдегі банктердегі қолма-қол ақшаның қозғалысы

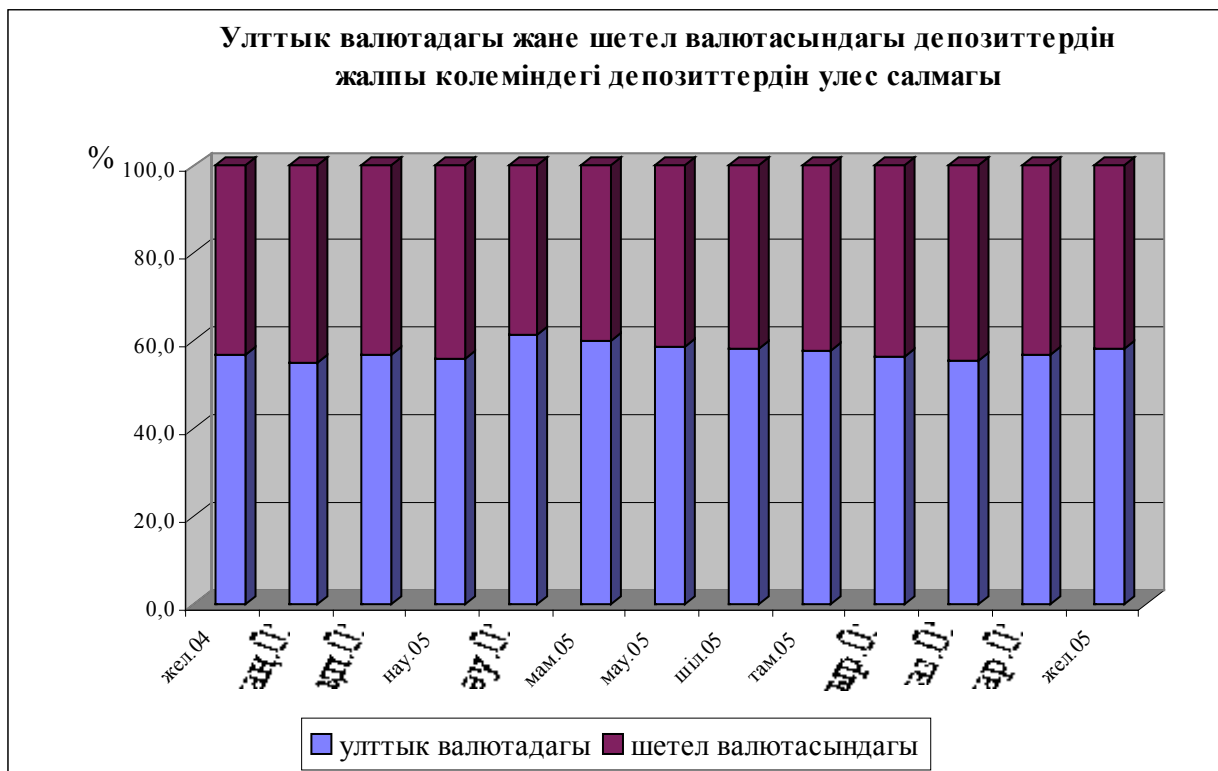
Банктердің кассалары арқылы өтетін қолма-қол ақша ағыны	2005 жылы (млн.теңге)	2004 жылы (млн.теңге)	Кезең ішіндегі өзгеріс	
			(млн.теңге)	%-бен
ЕДБ-дің кассасына кіріс	4 539 965,0	3 140 712,1	1 399 252,9	44,6
тауарларды, қызмет көрсетуді және жұмыстарды сатудан	1 246 556,0	959 715,94	286 840,1	29,9
коммуналдық төлемдерден	83 852,5	67 767,7	16 084,8	23,7
көлік кәсіпорындарынан	46 978,4	41 589,4	5 388,9	13,0
байланыс кәсіпорындарынан	71 979,2	60 859,2	11 120,1	18,3
қонақ үй, ойын және шоу бизнес кәсіпорындарынан	7 588,8	4 543,4	3 045,4	67,0
сақтандыру ұйымдарынан	3 077,7	2 359,2	718,5	30,5
шетел валютасын сатудан	1 001 112,2	690 957,5	310 154,6	44,9
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттарға	558 157,1	345 736,5	212 420,5	61,4
міндетті және ерікті зейнетақы жарналары	5 002,2	2 687,5	-69 682,4	86,1
және де кедендік төлемдер	73 175,4	74 684,6	20 419,3	-2,0
заемдарды өтеу	126 765,5	52 756,1	36 143,8	140,3
банкоматтардан алу	147 214,0	90 621,7	56 592,3	62,4
басқа да түсімдер	1 168 506,1	746 433,2	422 073,0	56,5
ЕДБ-дің кассаларынан берулер	4 657 354,9	3 350 573,6	1 306 781,4	39,0
тауарларға, қызмет көрсетулерге және жұмыстарға ақы төлеуге	990 565,5	728 739,0	261 826,5	35,9
еңбекке ақы төлеуге	287 060,9	263 646,0	23 414,8	8,9
ауыл шаруашылығы өнімдеріне ақы төлеуге	73 075,8	88 300,5	-15 224,7	-17,2
көлік, байланыс кәсіпорындарына	919,1	3 141,1	-2 222,0	-70,7
сақтандыру ұйымдарына	481,2	517,3	-36,1	-7,0
шетел валютасын сатып алуға	334 731,3	346 377,3	-11 646,1	-3,4
жеке тұлғалардың салымдары бойынша шоттардан	812 825,3	516 953,3	295 872,0	57,2
жеке және заңды тұлғаларға заемдар	108 886,8	33 124,6	75 762,2	228,7
зейнетақы және жәрдемақы төлеуге	238 755,9	198 435,2	40 320,7	20,3
банкоматтарды толықтыруға	678 139,5	459 373,2	218 766,3	47,6
басқа да берулер	1 131 913,9	711 966,1	419 947,8	59,0
ЕДБ-дің кассаларына қолма-қол ақшаны қайтару коэффициенті,%	97,5	93,7		

V бөлімнің 5.3 бөлімшесіне 1-қосымша

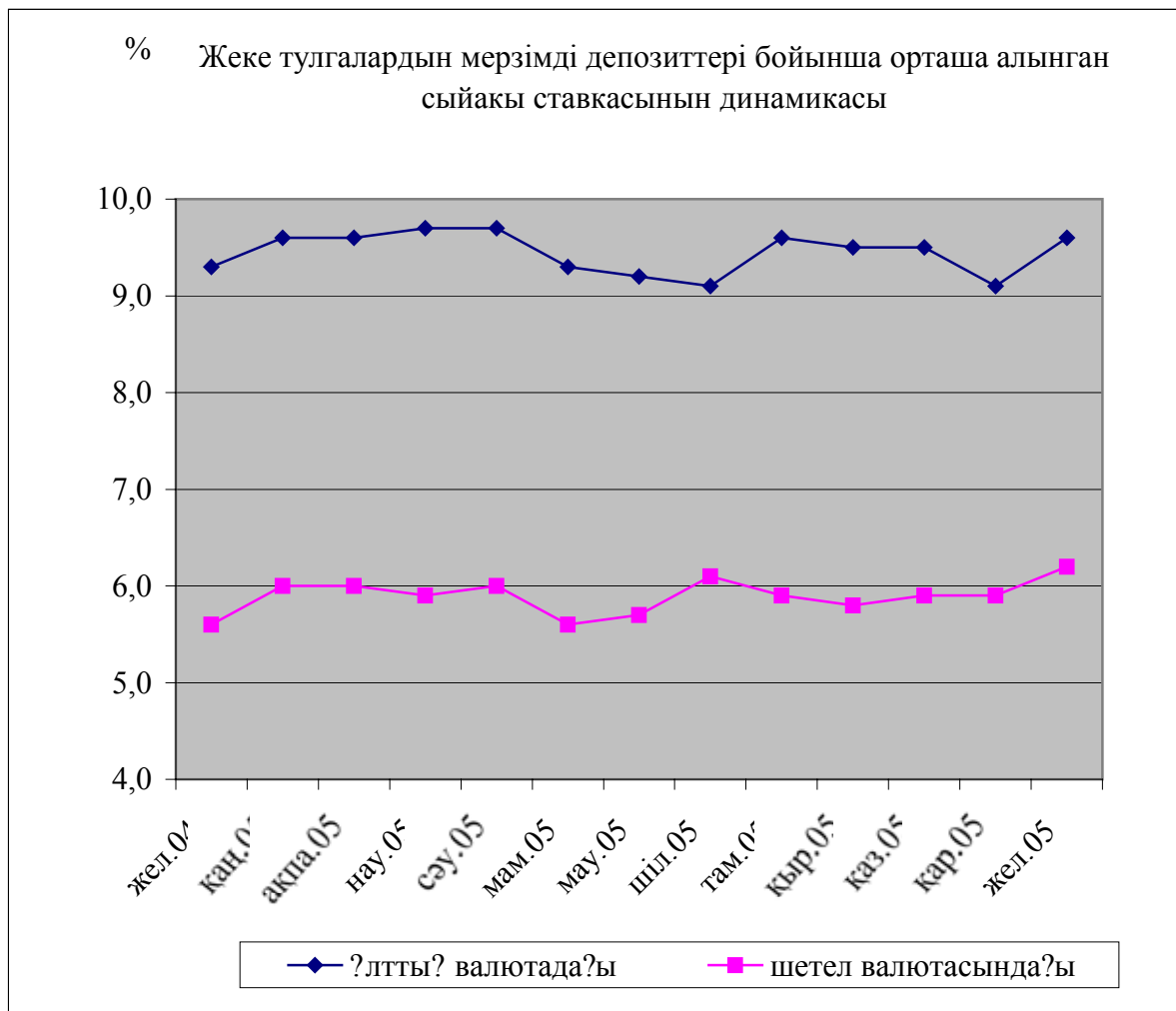
5.3.1-сурет

5.3.2-сурет

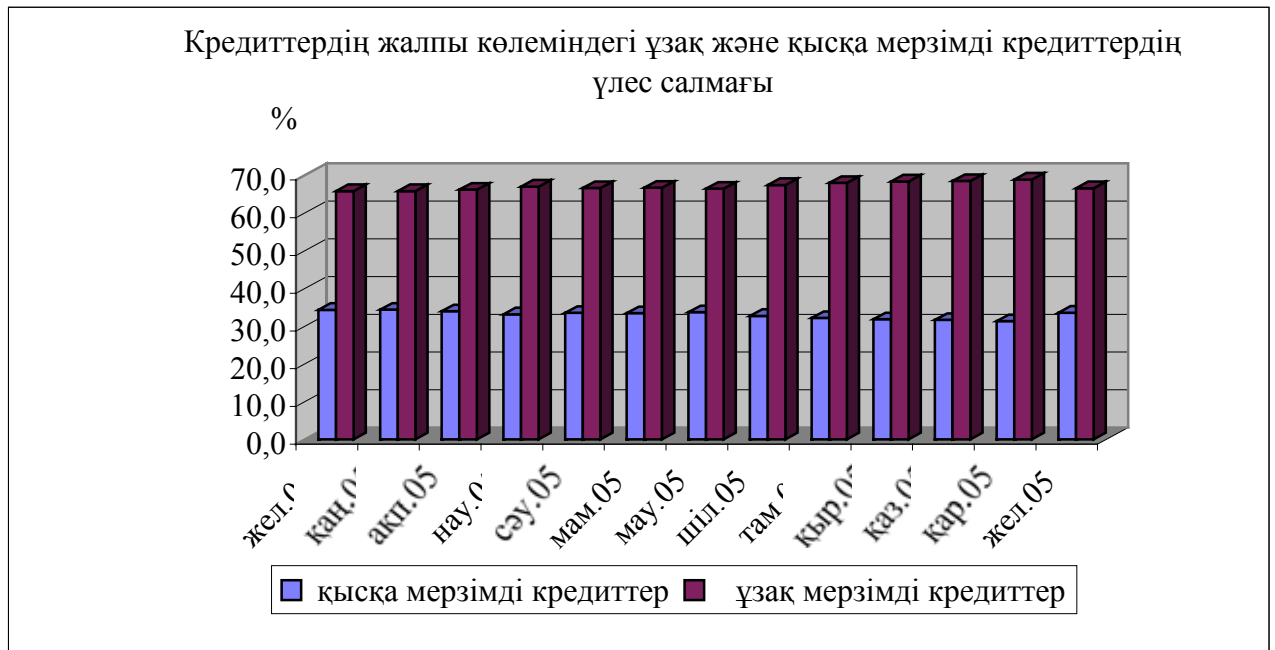

V бөлімнің 5.3 бөлімшесіне 2-қосымша

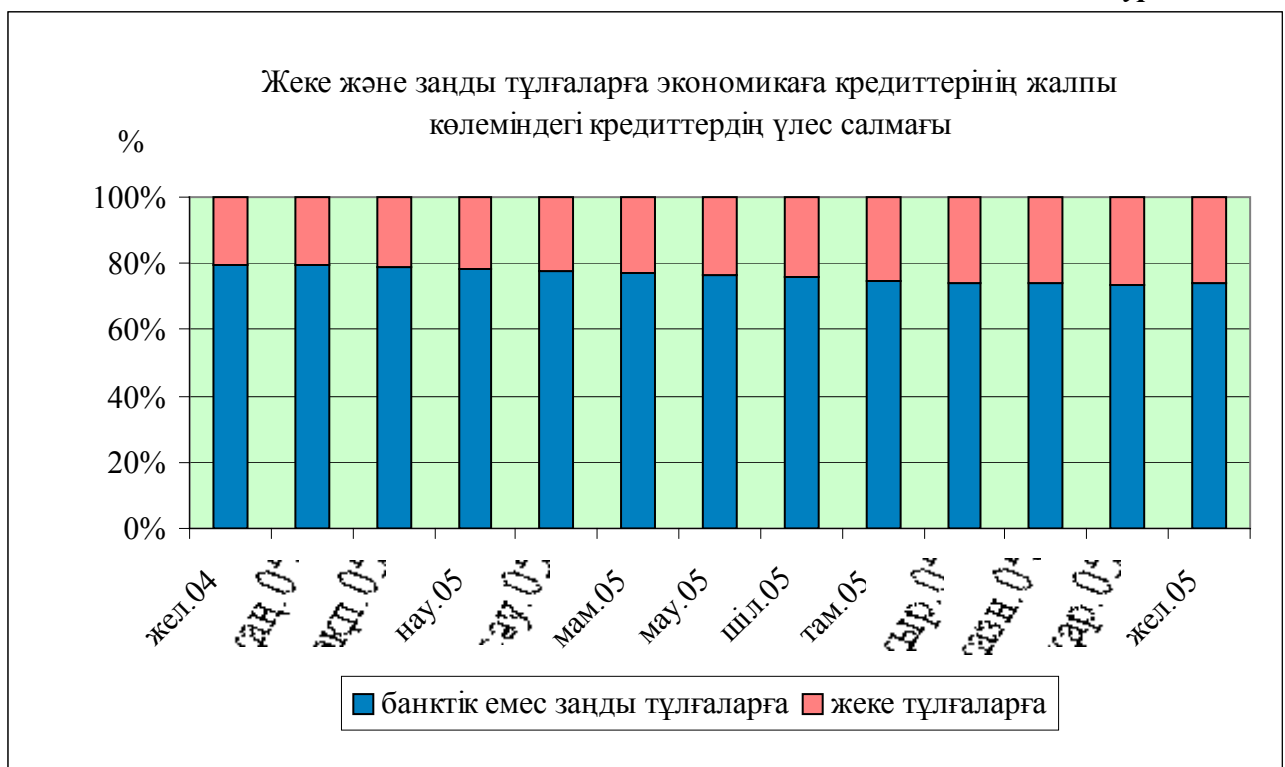

V бөлімнің 5.4 бөлімшесіне 1-қосымша

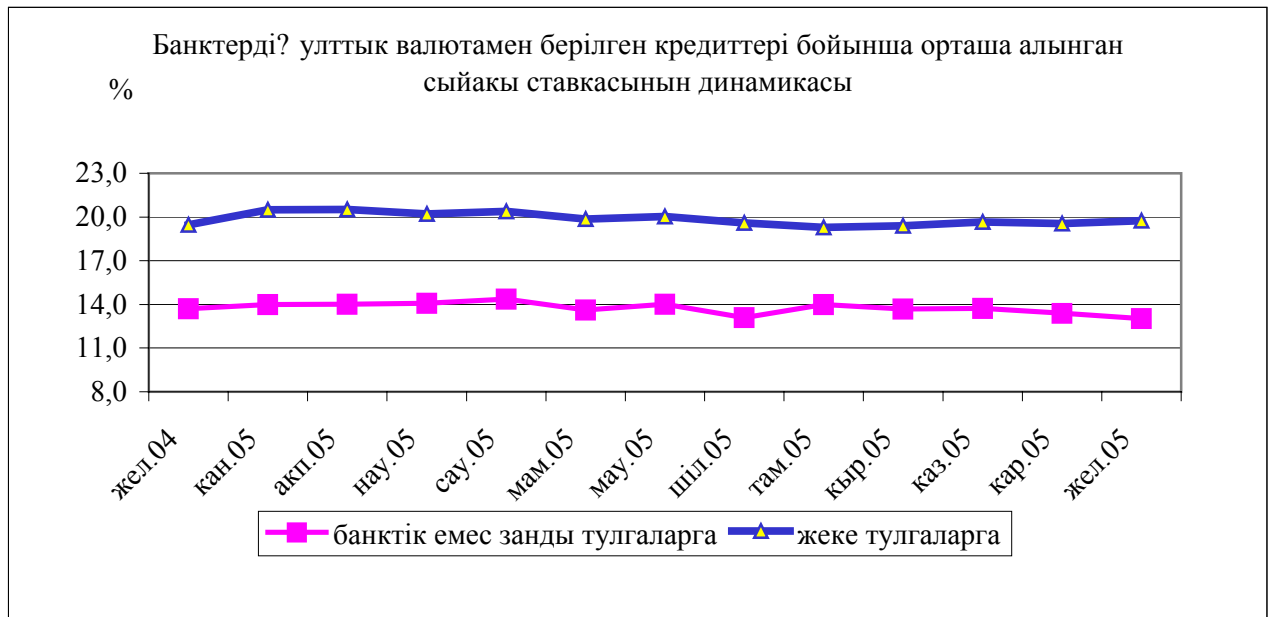
5.4.1-сурет

5.4.2-сурет

V бөлімнің 5.4 бөлімшесіне 2-қосымша

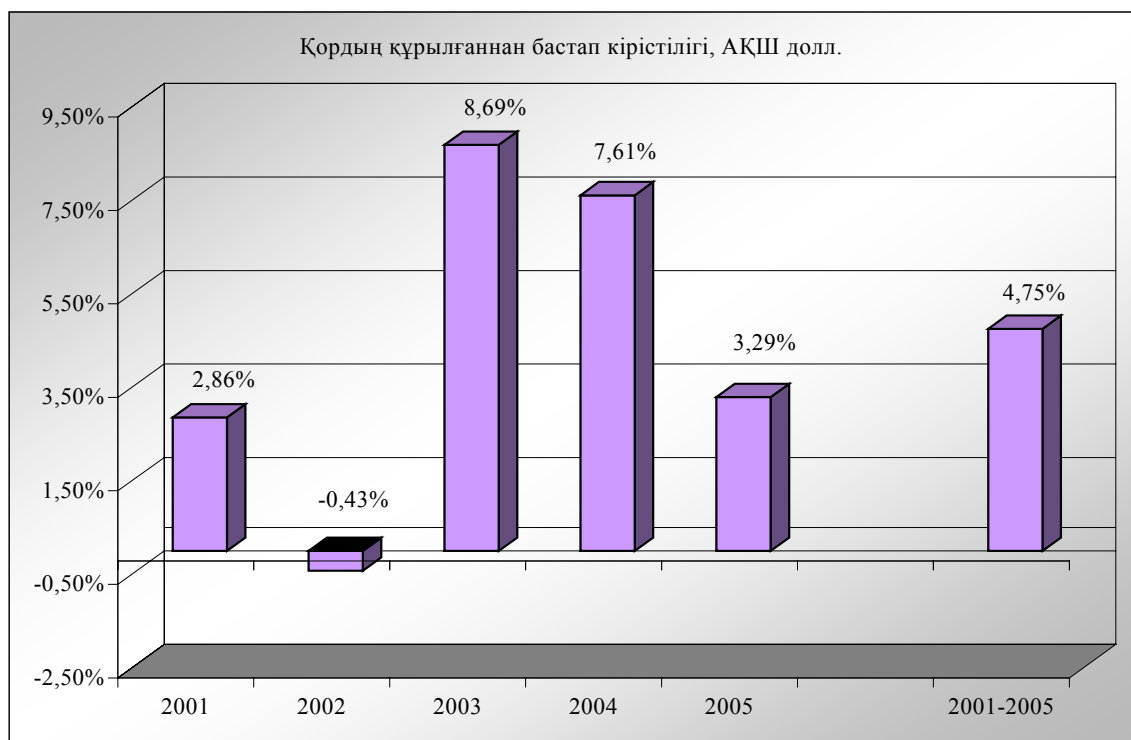

VI бөлімнің 6.3 бөлімшесіне 1-қосымша

Төлем құралдарын пайдалану туралы мәліметтер

(мың транзакция және млрд. теңге)

Төлем құралы	2004 жыл		2005 жыл		Өзгеріс	
	Саны	Сомасы	Саны	Сомасы	Саны	Сомасы
Төлем тапсырмалары	25 862,9	32 269,2	30 453,6	44 929,3	17,8%	39,2%
Төлем талап-тапсырмалары	96,0	93,5	120,1	217,2	25,2%	в 2,3 раза
Инкассалық өкімдер	263,6	223,9	301,2	140,7	14,3%	-37,2%
Төлем карточкалары	36 611,7	566,1	49 843,1	849,1	36,1%	50,0%
Басқа да құралдар	437,8	901,0	4 335,2	1 498,8	в 9,9 раз	66,3%
Жалпы жиынтығы	63 271,9	34 053,6	85 053,3	47 635,1	34,4%	39,9%

Х бөлімнің 10.1 бөлімшесіне 1-қосымша

X бөлімнің 10.1 бөлімшесіне 2-қосымша

10.1.1-сурет

10.1.2-сурет

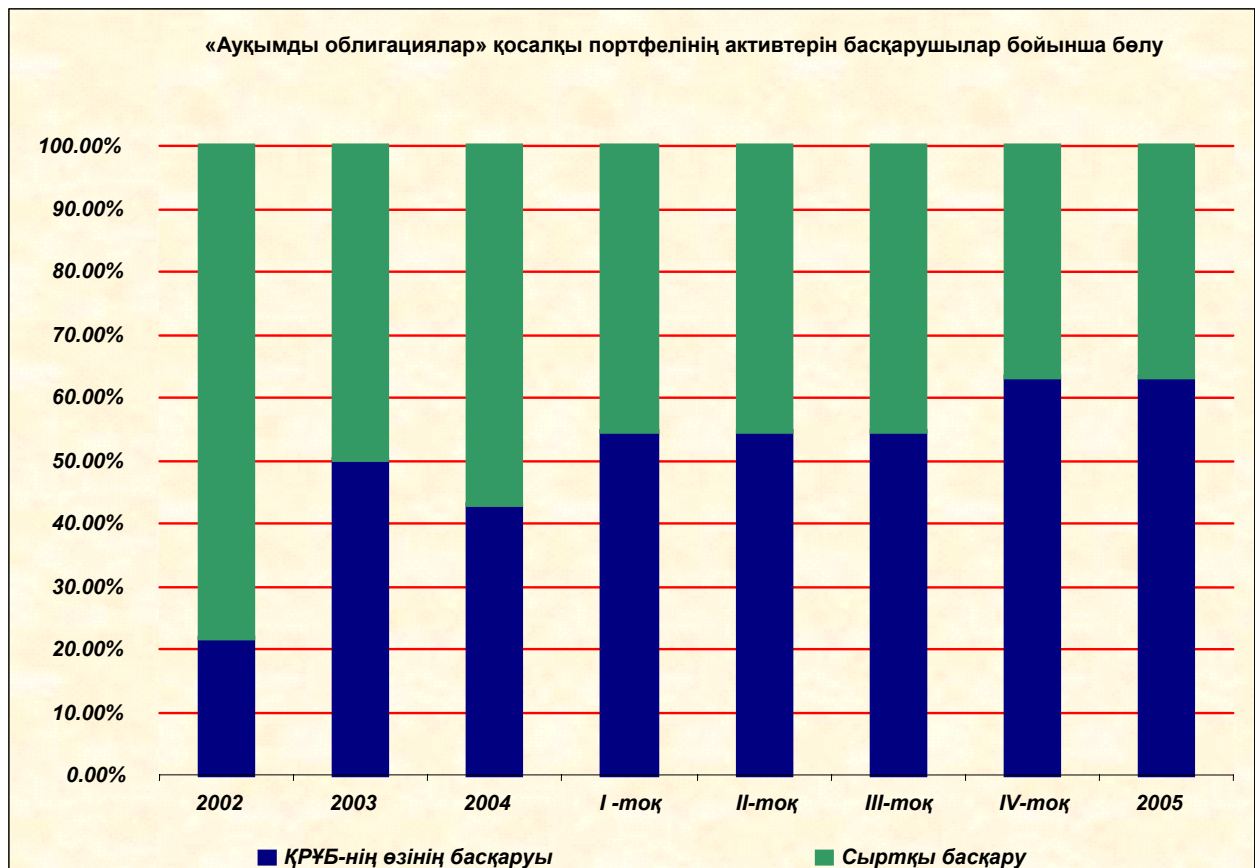

Х бөлімнің 10.1 бөлімшесіне 3-қосымша

10.1.3-сурет

10.1.4-сурет

X бөлімнің 10.1 бөлімшесіне 4-қосымша

10.1.1-кесте

**“Ауқымды облигациялар” қосалқы портфелінің
эталонды портфельге қарағанда кірістілігінің салыстырмалы кестесі**

	Портфель	Эталон	Үстеме кірістілік
ҚРҰБ дербес басқаруы	1,16	1,18	-0,02
Сыртқы басқару	1,05	1,00	0,04
Барлығы қосалқы портфель	1,07	1,00	0,07

10.1.2-кесте

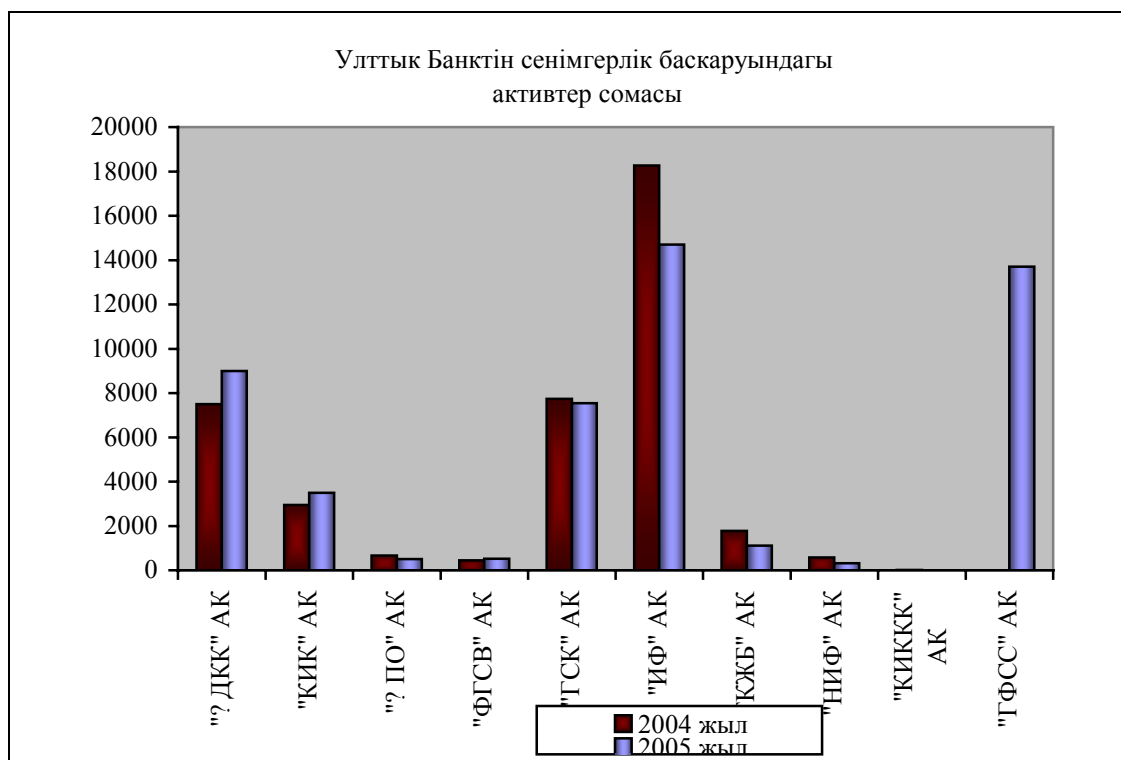
**Жинақ портфелін басқарушылар бойынша 2005 жылғы үстеме кірістіліктің
салыстырмалы кестесі.¹**

млн. АҚШ доллары

Басқарушы	Нарықтық құны	Портфельдің кірістілігі	Эталонды портфельдің кірістілігі	Үстеме кірістілік
Белгіленген кірісі бар ауқымды облигациялар				
1-Басқарушы	289,9	1,52%	1,00%	0,52%
2-Басқарушы	143,6	1,37%	1,00%	0,37%
3-Басқарушы	298,2	1,61%	1,38%	0,23%
4-Басқарушы	291,8	1,18%	1,00%	0,17%
5-Басқарушы	182,2	1,09%	1,00%	0,09%
ҚР Ұлттық Банкі	2 320,2	1,16%	1,18%	-0,02%
6 ² -Басқарушы	170,1	-0,51%	-0,09%	-0,43%
7-Басқарушы	142,7	0,11%	1,00%	-0,89%
Ауқымды акциялар				
8 ³ –Басқарушы	209,5	14,49%	11,18%	3,31%
9-Басқарушы	311,0	8,63%	8,35%	0,28%
10-Басқарушы	481,9	8,50%	8,35%	0,15%
11-Басқарушы	113,3	8,01%	8,35%	-0,34%
12-Басқарушы	160,6	4,47%	8,35%	-3,88%
Активтерді ауқымды тактикалық бөлу				
13-Басқарушы	238,8	9,48%	2,85%	6,63%
14-Басқарушы	301,1	2,75%	2,85%	-0,10%

¹ басқарушыларға комиссиялық сыйақыны есептемегенде² портфельдің және эталонның кірістілігі 2005 жылғы 30 қарашаға дейін есептелген³ портфельдің және эталонның кірістілігі 2004 жылғы 21 желтоқсанға дейін есептелген

Х бөлімнің 10.2-бөлімшесіне 1-қосымша

XI бөлімнің 11.1 бөлімшесіне 1-қосымша

Ұлттық Банктің және АҚ-ның 2005 жылғы 31 желтоқсандағы ұйымдық құрылымы (3867 адам)

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінің Төрағасы

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкінің Төрағасының орынбасарлары (4 адам)

Қазақстан Республикасының Ұлттық Банкі орталық аппаратының

Зертеу және статистика департаменті (42 адам)	Төлем балансы және валюталық реттеу департаменті (45 адам)	Заң департаменті (36 адам)	Монетарлық операциялар департаменті (57 адам)	Бухгалтерлік есеп департаменті (37 адам)
Ақпарат технологиясы департаменті (93 адам)	Ішкі аудит департаменті (47 адам)	Қызметкерлермен жұмыс жүргізу департаменті (51 адам)	Қолма-қол ақшамен жұмыс департаменті (26 адам)	Халықаралық қатынастар басқармасы (10 адам)
Төлем жүйелері департаменті (28 адам)	Ұлттық Банк басшылығының қызметін қамтамасыз ету басқармасы (24 адам)	Операция басқармасы (37 адам)	Монетарлық операцияларды есепке алу басқармасы (33 адам)	Бюджетті жоспарлау және бақылау басқармасы (23 адам)
Автоматтандырылған банктік ақпарат жүйелерін ендіру басқармасы (10 адам)	Қауіпсіздік басқармасы (17 адам)	Құжаттамалық қамтамасыз ету және бақылау басқармасы (20 адам)	Шаруашылық басқармасы (43 адам)	Үйлестіру басқармасы (Астана қаласы) (10 адам)

Бірінші бөлім (4 адам)

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің Өкілдігі мен филиалдары

ҚРҰБ-нің Ресей Федерациясындағы Өкілдігі (1 адам)

16 аумақтық филиал (1080,5 адам)

Кассалық операциялар және құндылықтарды сақтау орталығы (377 адам)

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ұйымдары

«Қазақстан банкаралық есеп айырысу орталығы» РМК (75 адам)	«Банктік сервис бюросы» РМК (70 адам)	«ҚРҰБ-нің Қазақстан теңге сарайы» РМК (400 адам)	«ҚРҰБ-нің Банкнот фабрикасы» РМК (435 адам)	«ҚРҰБ-нің қызметін қамтамасыз ету орталығы» РМК (ҚК) (394,25 адам)
--	---------------------------------------	--	---	--

Акционерлік қоғамдар

«Қазақстан депозиттерге кепілдік беру қоры» АҚ (19 адам)	«Ұлттық процессинг орталығы» АҚ (28 адам)	«Қазақстан Актуарлық орталығы» АҚ (10 адам)	«Сактандыру төлемдеріне кепілдік беру қоры» АҚ (9 адам)	«МЖЗҚ» жинақтаушы зейнетақы қоры» АҚ (275 адам)
--	---	---	---	---

XI бөлімнің 11.2 бөлімшесіне 1-қосымша

11.2.1-кесте

Ұлттық Банктің және АҚ-ның қызметкерлерінің саны

	Есептік кезеңнің аяғындағы саны				Тұрақтамау көрсеткіші, %	
	Штат бойынша, бірлігі		Тізім бойынша, адам		2004 ж.	2005 ж.
	2004 ж.	2005 ж.	2004 ж.	2005 ж.		
1	2	3	4	5	6	7
Орталық аппарат	675	694	608	652	14,6	14,6
Филиалдар	1 309	1 458	1 300	1 439	10,6	15,1
Жиынтығы:	1 984	2 152	1 908	2 091	11,8	14,9
ҚРҰБ-нің ұйымдары (РМК)	1 379	1 374	1 341	1 286	14,8	14,6
ҚРҰБ бойынша барлығы:	3 363	3 526	3 249	3 377	12,9	14,8
АҚ	159	341	135	304	27,8	15,9
Барлығы:	3 522	3 867	3 384	3 681	13,4	14,9

11.2.2-кесте

Әлеуметтік салықты есепке алғанда еңбекақы төлеу қоры бойынша шығыстар және орташа айлық жалақы

	ЕАҚ бойынша қызметкерлерді сақтандыруды, әлеуметтік салықты және әлеуметтік аударымдарды есепке алғанда нақты шығындар, млн. теңге			Бір қызметкердің орташа айлық жалақысы, теңге		
	2004 ж.	2005 ж.	2004 ж-ға %-бен	2004 ж.	2005 ж.	2004 ж-ға %-бен
1	2	3	4	5	6	7
Орталық аппарат	1 325,9	1 408,3	106,2	165 054	168 241	101,9
Филиалдар	1 120,8	1 199,5	107,0	58 526	62 665	107,1
Жиынтығы:	2 446,7	2 607,8	106,6	89 710	94 622	105,5
ҚРҰБ-нің ұйымдары (РМК)	1 012,8	1 409,5	139,2	57 390	77 266	134,6
ҚРҰБ бойынша барлығы:	3 459,5	4 017,3	116,1	77 049	87 886	114,1
АҚ	322,9	489,4	151,6	199 816	91 300	45,7
Барлығы:	3 782,4	4 506,7	119,1	81 125	88 244	108,8

XI бөлімнің 11.5 бөлімшесіне 1-қосымша

10.5.1-кесте

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің қызметінің нәтижесі *

млн. теңге

	2004 ж.				2005 ж.			ауытқулардың барлығы (2005/2004)		
	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	ҚҰБ	РМК	АҚ	Барлығы	(+/-)	(%)
Кірістер	17 756,5	5 584,6	3 620,3	26 961,4	28 811,3	7 769,0	2 123,4	38 703,7	11 742,4	43,6
Шығындар	77 452,9	4 250,0	2 879,8	84 582,7	21 224,9	6 124,1	1 174,5	28 523,5	-56 059,2	-66,3
Бөлінбеген пайда/(зиян)	-59 696,4	1 334,60	740,50	-57 621,3	7 586,4	1 644,9	948,9	10 180,2	67 801,5	-117,7
Корпоративтік табыс салығы		474,3	7,0	481,3		574,8	236,2	811,0	329,7	68,5
Бөлінбеген пайданың/(зиянның) қалдығы	-59 696,4	860,3	733,5	-58 102,6	7 586,4	1 070,1	712,6	9 369,2	67 471,8	-116,1

10.5.2-кесте

**Ұлттық Банктің монетарлық қызметі бойынша
кірістері мен шығындары ***

млн. теңге

Р/с №	Атауы	Нетто-нәтиже		Ауытқулар	
		2004 жыл	2005 жыл	(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Сыртқы нарық	15 151,6	27 693,2	12 541,6	82,8
1.1	АВА басқару	15 151,2	27 695,7	12 544,5	82,8
1.1.1	Алтын портфелі	-55,8	99,7	155,5	1,8 раз
1.1.2	Валюталық портфель	15 207,0	27 596,0	12 389,0	81,5
1.1.2.1	Сыртқы басқарудағы	600,6	-322,8	-923,4	-153,7
1.1.2.2	Ішкі басқарудағы	14 606,4	27 918,8	13 312,4	91,1
1.2	Басқалары	0,4	-2,5	-2,9	6,8 раз
2	Ішкі нарық	-14 604,3	-14 458,5	145,7	1,0
2.1	ҚР Үкіметімен операциялар	-1 682,1	-2 431,8	-749,7	44,6
2.2	МБҚ-мен операциялар	-14 048,3	-8 233,3	5 814,9	41,4
2.3	Ішкі қаржы жүйесімен, қаржылық емес ұйымдармен және жеке тұлғалармен операциялар	1 118,6	-4 145,7	-5 264,3	3,7 раз
2.4	Провизиялар құру және жою	7,5	352,5	345,0	46,7 раз
2.5	Басқалары		-0,2	-0,2	
3	Іске асырылған қайта бағалау	1 414,3		-1 414,3	-100,0
4	Іске асырылмаған қайта бағалау	-54 040,0	808,5	54 848,5	101,5
	Монетарлық қызметтен нәтиже	-52 078,4	14 043,2	66 121,6	127,0

* - ҚРҰБ-нің монетарлық қызметі бойынша кірістер мен шығындар нетто-негізде қабылданған

XI бөлімнің 11.5 бөлімшесіне 2-қосымша

10.5.3-кесте

Ұлттық Банктің монетарлық емес қызметі бойынша кірістері мен шығындары

млн. теңге

Р/с №	Атауы	2004 жыл	2005 жыл	Ауытқулар	
				(+/-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Барлығы кірістер	1 190,6	309,6	-881,0	-74,0
1.1	Ағымдағы кірістер	1 086,8	243,6	-843,2	-77,6
1.1.1	Кассалық операциялар бойынша	114,0		-114,0	-100,0
1.1.2	Өтелген шығындар	619,5	24,0	-595,4	-96,1
1.1.3	Инвестициялық бағалы қағаздар - салынған капитал бойынша кірістер (дивидендтер)		17,5	17,5	
1.1.4	Тазартылмаған қымбат металдармен және асыл тастармен жасалған операциялар бойынша	0,3	0,4	0,02	7,3
1.1.5	Басқа да кірістер, оның ішінде Банкнот фабрикасы	353,0 214,0	201,6	-151,4 -214,0	-42,9 -100,0
1.2	Көзделмеген кірістер	86,4	56,6	-29,8	-34,5
1.3	Бұрын құрылған провизияларды жою	17,4	9,5	-7,9	-45,6
2	Барлығы шығындар	8 808,6	6 766,4	-2 042,2	-23,2
2.1	Ағымдағы шығындар	8 573,7	6 746,9	-1 826,8	-21,3
2.1.1	Ұлттық валюта банкноталары мен монеталарын дайындау және оларды жеткізу бойынша	2 508,8		-2 508,8	-100,0
2.1.2	Ұлттық Банктің операциялары бойынша комиссия төлеуге	38,3	0,08	-38,2	-99,8
2.1.3	Негізгі құрал-жабдықтармен, материалдық емес активтермен және ТМҚ операциялар бойынша	1 351,5	1 553,0	201,4	14,9
2.1.4	Басқалары	405,5	577,2	171,7	42,4
2.1.5	Қызметкерлерге	2 864,3	3 086,3	222,0	7,8
2.1.6	Қызметкерлерді сақтандыруға	29,9	64,4	34,5	в 2,2 раза
2.1.7	Кадрларды даярлауға және қайта даярлауға	63,3	75,2	11,9	18,8
2.1.8	Қызметтік іссапарларға	88,1	111,2	23,2	26,3
2.1.9	Әкімшілік шығындар	1 224,1	1 279,5	55,4	4,5
2.2	Көзделмеген шығындар және провизиялар құруға шығындар	234,9	19,5	-215,4	-91,7
	Монетарлық емес қызметтен нәтиже	-7 618,0	-6 456,8	1 161,2	-15,2

XI бөлімнің 11.5 бөлімшесіне 3-қосымша

10.5.4-кесте

Ұлттық Банктің күрделі шығыстары

млн. теңге

№№	Атауы	2004 жыл	2005 жыл	Ауытқу	
				(+,-)	(%)
1	2	3	4	5	6
1	Объектілердің құрылысы	88,6	20,3	-68,3	-77,1
2	Жұмыс істеп тұрған өндірістерді қайта салу және кеңейту	0,5	2,5	2,0	в 5 раз
3	Күрделі жөндеу	413,0	18,4	-394,6	-95,5
4	НҚ сатып алу	743,3	359,7	-383,6	-51,6
	-есептеу техникасы	227,0	74,1	-152,9	-67,4
	-автокөлік		20,8	20,8	
	-күзет және дабыл құралдары	140,3	149,5	9,2	6,6
	-кассалық операцияларды механизациялау құралдары	165,1	0,1	-165,0	-99,9
	-машиналар мен жабдықтар	6,1	6,7	0,6	9,8
	- байланыс құрылғысы	115,3	40,9	-74,4	-64,5
	-басқа да мүкәммал	89,5	67,6	-21,9	-24,5
5	Материалдық емес активтерді сатып алу	370,5	330,4	-40,1	-10,8
6	Басқа да шығыстар	1022,4	15,2	-1007,2	-98,5
	Жиынтығы күрделі шығыстар	2 638,3	746,5	-1 891,8	-71,7

XI бөлімнің 11.5 бөлімшесіне 4-қосымша

Ұлттық Банк ұйымдарының 2005 жылғы қызметінің нәтижесі.

млн. теңге

№	Атауы	Кірістер			Шығыстар			Корпоративтік табыс салығы			Салық салынғаннан кейінгі таза кіріс (зиян)		
		2004 ж.	2005 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны, %	2004 ж.	2005 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны, %	2004 ж.	2005 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны, %	2004ж.	2005 ж.	Өсу (төмендеу) қарқыны, %
	Барлығы	9 204,9	9 892,3	7,5	7 129,8	7 298,6	2,4	481,2	811,0	68,5	1 593,8	1 782,7	11,9
	Республикалық мемлекеттік кәсіпорындар	5 584,6	7 769,0	39,1	4 250,0	6 124,1	44,1	474,3	574,8	21,2	860,3	1 070,1	24,4
1	ҚТС	1 276,4	2 375,9	86,1	1 076,9	1 847,7	71,6	63,3	165,5	161,5	136,2	362,7	166,3
2	ҚБЕО	1 109,4	1 306,8	17,8	579,0	622,8	7,6	166,5	178,1	7,0	363,9	505,9	39,0
3	БСБ	277,4	268,6	-3,2	261,6	238,3	-8,9	5,0	16,3	226,0	10,8	14,0	29,6
4	ҚҚО	715,5	486,7	-32,0	497,9	488,3	-1,9	66,0	1,4	-97,9	151,6	-3,0	-102,0
5	БФ	2 205,9	3 331,0	51,0	1 834,6	2 927,0	59,5	173,5	213,5	23,1	197,8	190,5	-3,7
	Акционерлік қоғамдар	3 620,3	2 123,3	-41,4	2 879,8	1 174,5	-59,2	6,9	236,2	34 раза	733,5	712,6	-2,8
1	ҚДКҚ	562,8	501,0	-11,0	204,8	186,2	-9,1	-	-0,2	-	358,0	315,0	-11,9
2	ҚАО	6,9	5,3	-23,2	18,5	17,1	-7,6	-	-	-	-11,6	-11,8	1,7
3	СТКҚ	56,8	39,9	-29,8	52,7	36,8	-30,2	-0,1	-0,3	200,0	4,2	3,4	-19,0
4	ҰПО (ҚРҰБ үлесі 66,9%)	68,3	38,1	-44,2	190,1	186,4	-2,0	-	-1,8	-	-121,8	-146,5	20,7
5	ҚИК ⁴	2 127,0	-	-	1 773,2	-	-	-	-	-	353,8	-	-
6	ҚИККҚ (ҚРҰБ үлесі 25%) ⁵	145,1	-	-	58,4	-	-	-	-	-	86,7	-	-
7	«МЗЖҚ» ЖЗҚ (ҚРҰБ үлесі 64%)	653,4	1 539,0	135,5	582,1	748,0	28,5	7,0	238,5	34 раза	64,3	552,5	8,6 раза

⁴ - «ҚИК» АҚ-ның Ұлттық Банкке тиесілі акциялары 2005 жылғы наурызда ҚР Қаржы министрлігіне берілді.

⁵ - «ҚИККҚ» АҚ-ның акциялары 2005 жылғы сәуірде ҚР Қаржы министрлігіне сенімгерлік басқаруға берілді.

